

Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamiseksi sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevia rikoslain säännöksiä muutettaviksi siten, että ne nykyistä täsmällisemmin vastaisivat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön kriminalisointeja koskevia määritelmiä. Tavoitteena on, että Suomi saisi nykyistä paremmat mahdollisuudet käsitellä itsenäisesti Rooman perussäännössä tarkoitettuja erittäin vakavia rikoksia. Uusia rikoksia olisivat rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset, joilla korvattaisiin nykyiset ihmisoi-keuksien loukkaamisrikokset poikkeuksellisis-
sissa oloissa ja sodankäyntirikokset. Enim-
mäisrangaistukseksi mainituista rikoksista
ehdotetaan elinkautista vankeutta. Joukkotu-

hannon tunnusmerkistöön ehdotetaan ainoas-
taan vähäisiä muutoksia. Lakiin ehdotetaan
lisättäviksi säännökset esimiehen vastuusta ja
erikseen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyön-
nistä sekä säännökset hallituksen määräyk-
sestä ja esimiehen käskystä rikosoikeudelli-
sestä vastuusta vapauttavana seikkana. Näillä
säännöksillä tavoitellaan esimiesten ja alais-
ten vastuun jakautumista nykyistä paremmin
Rooman perussääntöä vastaavaksi. Lisäksi
rikoslakiin ehdotetaan eräitä muita vähäisiä
muutoksia. Myös pakkokeinolakia, kokoon-
tumlakia ja yhdenvertaisuuslakia muutettais-
iin.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan
voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILAN ARVIOINTI.....	4
2.1 Perussäännön rikosmääritelmien ja voimassaolevan lainsäädännön keskeiset erot.....	4
2.2 Perussäännön vaikutus rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeviin säännöksiin.....	7
2.3 Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu.....	9
2.4 Kansainvälinen kehitys.....	10
Ruotsi.....	10
Norja.....	11
Tanska.....	11
Saksa.....	11
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	12
3.1 Tavoitteet.....	12
3.2 Keskeiset ehdotukset.....	12
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	14
5 ASIAN VALMISTELU.....	14
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	16
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	16
1.1 Rikoslaki.....	16
1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	16
2 c luku. Vankeudesta.....	17
8 luku. Vanhentumisesta.....	17
11 luku. Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan.....	18
15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan.....	37
1.2 Pakkokeinolaki.....	37
5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu.....	37
1.3 Kokoontumislaki.....	37
1.4 Yhdenvertaisuuslaki.....	37
2 VOIMAANTULO.....	37
LAKIEHDOTUKSET.....	38
1. Laki rikoslain muuttamisesta.....	38
2. Laki pakkokeinolain 5 a luvun 2 ja 4 §:n muuttamisesta.....	44
3. Laki kokoontumislain 25 §:n muuttamisesta.....	45
4. Laki yhdenvertaisuuslain 20 §:n muuttamisesta.....	46
LIITTEET.....	47
RINNAKKAISTEKSTIT.....	47
1. Laki rikoslain muuttamisesta.....	47
2. Laki pakkokeinolain 5 a luvun 2 ja 4 §:n muuttamisesta.....	58
3. Laki kokoontumislain 25 §:n muuttamisesta.....	60
4. Laki yhdenvertaisuuslain 20 §:n muuttamisesta.....	61
ASETUSLUONNOS.....	62
rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetun asetuksen muuttamisesta.....	62
SOPIMUSTEKSTI.....	63

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (SopS 55—56/2002, jäljempänä perussääntö) tehtiin 17 päivänä heinäkuuta 1998. Eduskunta hyväksyi perussääntönsä 18 päivänä joulukuuta 2000 (EV 213/2000) ja Suomi ratifioi sen 29 päivänä joulukuuta 2000. Perussääntö tuli Suomen osalta (A 501/2002; 1284/2000) ja kansainvälisesti voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2002.

Perussääntönsä määrittämään Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset, joita ovat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset. Myöhemmin tuomioistuimen toimivaltaa voidaan laajentaa myös hyökkäysrikokseen. Mainitut rikokset ovat niin sanottuja kansainvälisiä rikoksia, joille on ominaista se, että niihin syyllistyneet voidaan tuomita rangaistukseen minkä tahansa valtion tuomioistuimessa, vaikkei rikoksilla ole mitään liittymäkohtia tuomitsemisvaltioon. Perussääntöön ei sisälly ehdotonta velvollisuutta kriminalisoida niitä rikoksia, jotka kuuluvat Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan. Perussääntönsä johdanto-osassa kuitenkin muistutetaan, että jokainen valtio on velvollinen ulottamaan rikosoikeudellisen toimivaltansa kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneisiin henkilöihin. Lisäksi perussääntönsä 1 artiklan mukaan tuomioistuimen toimivalta täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa. Perussääntönsä lähtökohtana on, että rankaiseminen joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista kuuluu ensisijaisesti kullekin valtiolle itselleen. Kansainvälinen rikostuomioistuin saa toimivaltansa vain, jos kansallinen oikeudenkäyttö joko ei toimi lainkaan tai se toimii puutteellisella tavalla. Tämä ns. täydentämisperiaate ilmenee selkeästi perussääntönsä 17 artiklasta, jonka mukaan Kansainvälisellä tuomioistuimella on toimivalta, jos asianomainen valtio on haluton tai kykenemätön toimimaan asiassa. Tällöinkin tapauksen on oltava riittävän vakava, jotta Kansainvälinen rikostuomioistuin voisi ottaa sen käsiteltäväkseen.

Suomi saattoi voimaan Rooman perussääntönsä edellyttämät välttämättömät muutokset rikoslakiin 1 päivänä heinäkuuta 2002 (A 508/2002; 1285/2000; ks. myös 604/2002). Rikoslain 11 luvun säännöksiä sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan ei tuolloin muutettu. Rikoslain katsottiin riittävästi vastaavan perussääntönsä määriteltyjä sotarikoksia, joukkotuhontaa ja rikoksia ihmisyyttä vastaan. Eduskunnan lakivaliokunta (LaVL 16/2000 vp s. 3) ja ulkoasiainvaliokunta (UaVM 13/2000 vp s. 4) pitivät kuitenkin välttämättömänä, että Suomi valmistautuu muuttamaan kansallisia säännöksiä niin, että ne tositalanteessa vastaavat kansainvälisiä säännöksiä. Ulkoasiainvaliokunnan mukaan mahdolliset Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimialaan kuuluvia rikoksia koskevat oikeudenkäynnit pitää ensisijaisesti voida käydä Suomessa. Punaisen ristin liikkeen 28. kansainvälisessä konferenssissa 2003 Suomi ilmoitti tarkistavansa joulukuuhun 2007 mennessä aineellista rikosoikeutta koskevat kansalliset sääntönsä Rooman perussääntöä vastaaviksi.

Rikoslain vanhentumissääntönsäin on tehty perussääntönsä edellyttämät muutokset 1 päivänä tammikuuta 2006 voimaan tulleella rikoslain muutoksella (1165/2005).

Joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset ovat varsinaisia kansainvälisen oikeuden vastaisia rikoksia, jotka on katsottava rikoksiksi suoraan kansainvälisen oikeuden perusteella. Kansainvälisiin rikoksiin laajemmassa mielessä luetaan yleensä kansainvälisiin sopimuksiin perustuvat rikokset kuten esimerkiksi rahanväärennys-, huume- ja ilma-aluksen kaappausrikokset. Kansainvälisen oikeuden ensisijaisia lähteitä ovat kansainvälisten sopimusten lisäksi kansainvälinen tapa sellaisena kuin siinä on kysymys velvoittavaksi oikeudeksi tunnustetusta yleisestä käytännöstä sekä sivistyskansojen tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet. Aineellista rikosoikeutta koskevaa kansainvälistä normistoa on luotu ja kehitetty kansainvälisten sopimusten lisäksi etenkin kansainvälisten rikostuomioistuinten oikeuskäytännössä. Nykyisistä rikostuomioistuinta mainitta-

koon kansainvälisen rikostuomioistuimen lisäksi entisen Jugoslavian alueella tapahtuneita rikoksia käsittelevä sotarikostuomioistuin ja Ruandan kansainvälinen sotarikostuomioistuin.

2 Nykytilan arviointi

2.1 Perussäännön rikosmääritelmien ja voimassaolevan lainsäädännön keskeiset erot

Perussäännön 5—8 §:ssä määritellään Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset, joita ovat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset. Lisäksi tuomioistuimen toimivaltaan kuuluu hyökkäysrikos sen jälkeen, kun se on perussäännössä lähemmin tarkoitettulla tavalla hyväksytty ja sen soveltamisen ehdot täsmennetty. Perussäännön 9 artiklan mukaisesti on hyväksytty joukkotuhonnan, ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen ja sotarikoksen tulkin- taohjeet (UM:n julkaisuja 1/2004), jotka ovat perussäännölle alisteisia tarkennuksia (PeVL 45/2000 vp s. 7).

Vuonna 1974 rikoslakiin lisättiin kansainvälisten sopimusten edellyttäminä uusina kriminalisointeina eräät sotarikokset ja joukkotuhonta, jotka muiden ohella sijoitettiin rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan uuteen 13 lukuun. Luvun säännöksiä muutettiin vuonna 1995 ja ne siirrettiin rikoslain 11 lukuun. Tuolloin lukuun sisältyivät edelleen muuttamattomina olevat sodankäyntirikos sekä sen törkeä ja lievä tekomuoto (1—3 §), ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa ja sen törkeä tekomuoto (4 ja 5 §), joukkotuhonta ja sen valmistelu (6 ja 7 §), kiihottaminen kansanryhmää vastaan (8 §) ja syrjintä (9 §). Lukuun lisättiin vuonna 1997 kemiallisen aseiden kiellon rikkomista (7 a §) ja vuonna 2003 biologisen aseiden kiellon rikkomista (7 b §) koskevat säännökset.

Perussäännön määrittelemien rikosten ja Suomen rikoslainsäädännön suhdetta on arvioitu Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 161/2000 vp, jäljempänä perussäännön hyväksymistä koskeva hallituksen esitys, s. 13—19). Perussään-

nön ja rikoslainsäädännön vertailussa nojautaan pääosin vuonna 2000 esitettyyn.

Perussäännön 6 artiklassa määritellään joukkotuhonnan tunnusmerkistön täyttävät teot. Joukkotuhonnassa tekijän tarkoituksena on kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Joukkotuhonta voi toteutua viidellä eri tavalla. Määrittely vastaa YK:n 1948 joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan yleissopimuksen (SopS 5/1960) sisältämää joukkotuhonnan määritelmää.

Rikoslain 11 luvun 6 §:n mukaan joukkotuhonnasta rangaistaan sitä, joka jonkin kansallisen, rodullisen, etnisen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain 1) surmaa ryhmän jäseniä, 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja, 3) ryhtyy pakko-toimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä, 4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen tai 5) muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja. Seuraamuksena on vähintään neljä vuotta tai elinkausi vankeutta. Joukkotuhonnan yritys on rangaistava.

Joukkotuhonnan valmistelusta (7 §) tuomitaan se, joka 6 §:ssä mainitussa tarkoituksessa 1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai 2) laatii joukkotuhontasuunnitelman. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Joukkotuhonnan määrittelyssä on perussäännön ja rikoslain välillä vain vähäisiä eroja. Rikoslain 11 luvun 6 ja 7 § tukeutuvat pääosin joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen määrittelyihin. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännöstä ja YK:n yleissopimuksesta poiketen rikoslakimme suojaa kansallisen, etnisen, rodullisen ja uskonnollisen ryhmän lisäksi niihin rinnastettavia kansanryhmiä. Rikoslakimme määrittelee rikokseksi joukkotuhonnan, sen yrityksen, yllytyksen ja muun osallisuuden lisäksi muunkinlaisen valmistelun kuin salahankkeen joukkotuhontaan (HE 161/2000 vp, s. 15). Rikoslain ja perussäännön välillä on myös eräitä muita vähäisiä pidettäviä eroja. Rikoslain joukkotuhontaa koskevaa määrittelyä

voidaan pitää jonkin verran laajempina kuin joukkotuhonnan määrittelyä perussäännössä. Ongelmana on kuitenkin se, että laajuus on toteutettu 6 §:n 5 kohdassa ilmaisulla ”muulla vastaavalla tavalla”, joka tekee säännöksestä osin epätäsmällisen.

Perussäännön 7 artiklassa määritellään tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat vakavimmat rikokset ihmisyyttä vastaan. Rikokset ihmisyyttä vastaan toteuttavat säännönmukaisesti samalla myös yksilöihin kohdistuvien henkeen, terveyteen, seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen tai henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvien rikosten tunnusmerkit. Yksilöihin kohdistuvat rikokset saavat ihmisyyttä loukkaavan luonteensa siitä, että ne tehdään tietoisesti osana siviiliväestöön kohdistuvaa mittasuhteiltaan laajaa tai järjestelmällistä hyökkäystä. Kumpi tahansa näistä ehdoista takaa, että yksittäisiä, irrallisia tai satunnaisia julmuuksia ei määritellä rikoksiksi ihmisyyttä vastaan (HE 161/2000 vp, s. 15).

Suomen oikeuden vastaavat säännökset sisältyvät rikoslain 11 luvun 4 ja 5 §:ään. Ihmisoikeuksien loukkaamiseen poikkeuksellisissa oloissa syyllistyy rikoslain 11 luvun 4 §:n mukaan se, joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana. Rikoksesta voidaan tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava. Ellei teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksentehtäjä ei kuitenkaan tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

Törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa (5 §) on kyseessä, jos ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai 2) rikos tehdään erityi-

sen raa'alla tai julmalla tavalla ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rikoksentehtäjä voidaan tuomita vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Toisin kuin Suomen rikoslain 11 luku perussäännön 7 artikla sisältää konkreettisia teonkuvauksia rikoksista ihmisyyttä vastaan. Artiklan 1 kappaleessa sellaisina mainitaan murha, tuhoaminen, orjuus, väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen, vangitseminen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto, kidutus, raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprosituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio tai muu törkeä seksuaalisen väkivallan muoto, kansaan tai ryhmään kohdistuva vaino, henkilöiden tahdonvastainen katoaminen, rotuerottelu ja muut samanlaatuiset teot, joilla tahallaan aiheutetaan kovaa kärsimystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan henkistä tai fyysistä terveyttä. Artiklan 2 kappaleessa määritellään ja tarkennetaan useita 1 kappaleessa käytettyjä ilmaisuja. Artiklan 3 kappaleen mukaan käsitettä ”sukupuoli” (engl. ”gender”) käytetään yksinomaan sen yhteiskunnallisessa merkityksessä (HE 161/2000 vp, s. 15—16).

Perussäännön 7 artiklan sisältämä rikosmäärittely on alaltaan suppeampi kuin mainituissa Suomen rikoslain säännöksissä. Erot ovat kuitenkin näennäisiä sen vuoksi, että perussäännön 8 artiklassa määritellään sotarikoksiksi sellaisiakin tekoja, joita Suomen rikoslain mukaan ei pidettäisi sodankäyntirikoksina vaan ihmisoikeuksien loukkaamisena poikkeuksellisissa oloissa. Perussäännön 7 ja 8 artikla yhdessä tarkasteltuina vastaavat sisällöltään asiallisesti Suomen rikoslain 11 luvun 1—5 §:n yhdessä muodostamaa kokonaisuutta. Teonkuvauksissa käytetyt ilmaisut eroavat Suomen rikoslain käyttämistä ilmaisuista. Kuitenkin on selvää, että kaikki mainitun kaltaiset teot toteuttavat jonkin Suomen rikoslakiin sisältyvän rikoksen tunnusmerkistön (HE 161/2000 vp, s. 15—16.).

Rikoslain 11 luvun nykyiset säännökset eivät näin ollen täysin vastaa perussäännön 7 artiklan rikosmääritelmiä. Lisäksi laillisuusperiaatteen kannalta ongelmana on, että rikoslain ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa on tunnusmerkistöltään varsin avoin.

Perussäännön 8 artikla on laaja ja määrittelee sotarikokset yksityiskohtaisesti luetellen. Teonkuvauksiin sisältyy toisaalta kiellettyjä sodankäyntitapoja ja taisteluvälineitä, haavoittuneita ja sairaita suojaavan kansainvälisen tunnusmerkin väärinkäyttöä ja muita rikoksia kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja ja tapoja vastaan ja toisaalta rikoksia haavoittuneiden, sairaiden tai häädänalaiseksi joutuneiden, sotavankien ja siviilihenkilöiden turvaamiseksi noudatettavia kansainvälisen oikeuden sääntöjä vastaan. Artiklassa mainitut teot ovat siten toisaalta sellaisia, jotka toteuttavat Suomen rikoslain 11 luvun 1—3 §:ssä mainittujen sodankäyntirikosten tunnusmerkit, ja toisaalta sellaisia, jotka rikoslain 11 luvun 4 ja 5 §:n mukaan olisivat ihmisoikeuksien loukkaamista poikkeuksellisissa oloissa.

Artiklan 1 kappaleessa on korostettu, että tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat erityisesti teot, jotka on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai laajamittaista sotarikollisuutta. Vaikka rikoksen tekeminen osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai laajamittaista sotarikollisuutta ei olekaan tuomioistuimen toimivallan käytön edellytys, määräyksen tarkoituksena on korostaa, että tuomioistuimen toimivalta lähtökohtaisesti koskee kaikkein vakavimpia kansainvälisiä rikoksia (HE 161/2000 vp, s. 18.).

Artiklan 2 kappaleessa on laaja luettelo kielletyistä teoista, jossa pääasiallisesti toistetaan Haagissa vuonna 1907 tehdyn maasodan lakeja ja tapoja koskevaa yleissopimusta (SopS 11/1924) sekä neljää Genevessä 12 päivänä elokuuta 1949 tehtyä yleissopimusta haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta ja siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana. Kussakin mainituksa sopimuksessa on artikla, jossa määritellään törkeät rikokset suojeltavia ihmisiä vastaan (SopS 8/1955, jäljempänä Geneven yleissopimukset). Geneven yleissopimuksia on täydennetty lisäpöytäkirjoilla vuodelta 1977 (SopS 81—82/1980; HE 161/2000 vp, s. 18—19.).

Rikoslain 11 luvun 1 §:n mukaan sodankäyntirikoksesta rangaistaan sitä, joka sota-toimessa 1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä, 2) väärinkäyttää

haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka 3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vaikiittuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja. Rangaistus on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. Yritys on rangaistava. Jos sodankäyntirikoksessa 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan, 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa tai 3) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä sodankäyntirikoksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi (2 §). Myös törkeän sodankäyntirikoksen yritys on rangaistava. Lievä sodankäyntirikos (3 §) on kysymyksessä, jos sodankäyntirikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Vaikka perussäännön 7 ja 8 artikla yhdessä tarkasteltuna vastaavat asiallisesti melko pitkälle rikoslain sodankäyntirikoksia ja ihmisoikeuksien loukkauksia poikkeuksellisissa oloissa, rikoslaissa ei ole perussäännön 8 artiklassa tarkoitettua sotarikosten määritelmää vastaavaa rangaistussäännöstä. Lisäksi rikoslain sodankäyntirikokset eivät näyttäisi olevan sovellettavissa valtiosisäisiin aseellisiin selkkauksiin, joihin perussäännön sotarikokset soveltuvat. Rikoslain sodankäyntirikoksia koskevat säännökset ovat myös hyvin avoimia ja voivat tämän vuoksi muodostua legaliteettiperiaatteen kannalta ongelmalliseksi. Toisaalta sodankäyntirikoksilla ja ihmisoikeuksien loukkausrikoksilla on rikoslainsäädännössä omaksutun kirjoitustavan mukaisesti myös itsenäiset törkeät tekotyypinsä ja lisäksi lievä sodankäyntirikos. Tällaista erotelua ei ole tehty perussäännössä.

Rikoslain 11 luvun 7 a §:ssä (kemiallisen aseiden kiellon rikkominen) ja 7 b §:ssä (biologisen aseiden kiellon rikkominen) säädetään rangaistavaksi kemiallisen aseiden, biologisen aseiden tai toksiiniaseiden käyttäminen muuten kuin luvun 1—3 §:ssä tarkoitetulla tavalla eli sodankäyntirikosten yhteydessä. Tyypillisesti

kysymyksessä olevia kiellettyjä aseita käytetään juuri sotatoimien yhteydessä. Toisaalta tietyn aseiden tai tekovälineiden käytöllä ei ole merkitystä perussäännön 6 ja 7 artiklan sekä rikoslain 11 luvun 4—6 §:n kannalta.

2.2 Perussäännön vaikutus rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeviin säännöksiin

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä on rikosmääritelmien ohella määräyksiä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksistä. Perussäännön 11 artiklan mukaan tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka on tehty perussäännön voimaantumisen jälkeen. Perussäännön 12 artiklassa on määräyksiä tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta.

Perussäännön 3 osassa (22—33 artiklat) on määräyksiä sovellettavista yleisistä rikosoikeudellisista periaatteista. Niihin kuuluvat ensinnäkin laillisuusperiaate (22—23 artiklat) ja taannehtivuuskielto (24 artikla). Perussäännön 25 artiklassa on määräyksiä toimivallan ulottumisesta luonnollisiin henkilöihin, vastuun henkilökohtaisuudesta ja vastuun ulottumisesta täytetyn teon ohella erilaisiin osallisuuden muotoihin ja yrityksiin jääneisiin tekoihin. Perussäännön 26 artiklan mukaan tuomioistuimen toimivaltaan eivät kuulu alle 18-vuotiaina tehdyt rikokset. Perussäännön 27 artiklan mukaan henkilön poliittinen virallinen asema ei vapauta vastuusta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, eikä se sinänsä ole rangaistuksen lieventämisperuste. Perussäännön 28 artiklan mukaisesti määräytyy päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu alaisen tekemistä teoista. Päälliköillä ja esimiehillä on alaisiin kohdistuva valvontavelvollisuus. Perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Perussäännön 30 artiklassa on määräyksiä syyksiluettavuudesta eli tahallisuudesta. Perussäännön 31 artiklassa on määräyksiä rikosoikeudellisista vastuuvapausperusteista, kuten syyntakeettomuudesta, päihtymyksestä, hätävarjelusta ja pakkotilasta. Perussäännön 32 artiklassa on määräyksiä tosiasiarehdyksestä ja oikeuserhdyksestä. Lopuksi perussäännön 33 artiklassa säännellään

kysymystä esimiehen ja lain määräyksen vaikutuksesta rikosvastuuseen.

Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset on uudistettu kokonaan vuonna 2003 säädetyillä 3—6 luvuilla (13.6.2003/515). Säännökset tulivat voimaan 1.1.2004.

Uudessa rikoslain 3 luvussa on säännöksiä rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä. Niitä ovat laillisuusperiaate (1 §), ajallinen soveltuvuus (2 §), laiminlyönnin rangaistavuus (3 §), vastuukäyrä ja syyntakeisuus (4 §), syyksiluettavuus (5 §), tahallisuus (6 §) ja tuottamus (7 §).

Rikoslain 4 luvussa on säännöksiä vastuuvapausperusteista. Niitä luvun mukaan ovat tunnusmerkistöerehdys (1 §), kielloerehdys (2 §), vastuusta vapauttavaa seikkaa koskeva erehdys (3 §), hätävarjelu (4 §), pakkotila (5 §) sekä voimakeinojen käyttö (6 §). Lisäksi luvussa on rangaistusvastuun lievennystä koskeva säännös (7 §).

Rikoslain 5 luvussa on säännöksiä yrityksestä ja osallisuudesta. Luvun säännöksiä ovat yritys (1 §), yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen (2 §) rikoskumppanuus (3 §), välillinen tekeminen (4 §), yllytys (5 §), avunanto (6 §), säännös erityisistä henkilöön liittyvistä olosuhteista (7 §) sekä oikeushenkilön puolesta toimimisesta (8 §).

Rikoslain 6 luvussa on säännöksiä rangaistuksen määräämisestä, ensin yleisiä säännöksiä (1—3 §) ja sen jälkeen säännöksiä rangaistuksen mittaamisesta (4—8 §), rangaistuslajin valinnasta (9—12 §) sekä tuomitusta rangaistuksesta tehtävistä vähennyksistä (13—16 §).

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosoikeudellista vastuuta koskevia 3 osan määräyksiä on perusteellisesti selostettu ja niiden vastaavuutta Suomen rikoslain säännöksiin arvioitu perussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä (s. 27—39). Rikoslain yleisiä oppeja koskevat uudet säännökset vastaavat asiallisesti hyvin pitkälle aikaisemmin voimassa ollutta oikeutta, jota on selkeytetty ja osaksi ensi kertaa kirjoitettu lakiin.

Kotimaisen tuomioistuimen käsiteltävinä olevissa jutuissa sovelletaan yleisten oppien tulkinnossa kansallisessa oikeudessa vakiintuneita periaatteita sekä kotimaiseen lakiin

perustuvia rangaistussäännöksiä. Perussäännön määräysten ja niiden tulkintakäytännön odotetaan ajan kuluessa heijastuvan myös kotimaisen oikeuden kehitykseen. Jos perussäännön ja rikoslain rikosoikeudellista vastuuta koskevissa säännöksissä tai periaatteissa ei ole eroja tai ne ovat aivan vähäisiä, tarkastelun lähtökohtana on, että rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset soveltuvat kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin. Jos erot ovat huomattavat, on syytä esittää perussäännön edellyttämiä säännöksiä rikoslain 11 lukuun.

Säännökset rikosoikeuden yleisistä opeista rikoslain 3—6 luvussa vastaavat sisällöltään pääosin hyvin Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä määriteltyjä rikosoikeudellisen vastuun yleisiä periaatteita. Perussäännön artiklojen kirjoittamistapa on kuitenkin toisenlainen kuin Suomessa on rikoslainsäädännön laadintatapa. Perussäännön ja rikoslakimme välillä on myös säännösten sisältöä koskevia eroja.

Valtaosa Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön yleisiä rikosoikeudellisia periaatteita koskevista artikloista on oikeudessamme toteutettu. Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta (perussäännön 22 artikla, nullum crimen sine lege, ja 23 artikla, nulla poena sine lege) on säännös Suomen perustuslain 8 §:ssä ja rikoslain 3 luvun 1 §:ssä. Perussäännön 24 artiklan tarkoittama taannehtivuuskielto sisältyy Suomessa laillisuusperiaatetta koskeviin säännöksiin ja ajatus ilmenee myös ajallista soveltuvuutta koskevasta säännöksestä rikoslain 3 luvun 2 §:ssä. Perussäännön 25 artiklan vaatimukset henkilökohtaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta täytyvät rikoslain 5 luvun yritystä ja osallisuutta koskevista säännöksistä sekä rikoslain 17 luvun 1 §:n säännöksestä, joka säättää rangaistavaksi julkisen kehottamisen rikokseen ja rikoslain 11 luvun 8 §:n rangaistussäännöksestä, joka koskee kiihottamista kansanryhmää vastaan.

Perussäännön 26 artiklan mukaan tuomioistuimella ei ole toimivaltaa alle 18-vuotiaana tehdyksi epäiltyyn joukkotuhontaan, rikokseen ihmisyyttä vastaan eikä sotarikokseen. Ikärajaa nuorempana tehtyjen tekojen rangaistavuus jää kansallisen lainsäädännön varaan. Jos Suomessa käsitellään

15—17 -vuotiaana tehtyjä Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia, heihin sovelletaan iästä johtuvia rikosoikeudellisia lievennysperusteita.

Perussäännön 27 artiklan mukaan tekijän virallinen asema ei vapauta häntä perussäännön mukaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta eikä se ole peruste rangaistuksen lieventämiselle. Suomen oikeuden mukaan ei edes tasavallan presidentti ole vapaa rikosoikeudellisesta vastuusta joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan eikä sotarikoksesta (perustuslain 113 §). Tasavallan presidentin rikosoikeudellista vastuuta käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Perussäännön 28 artikla päälliköiden ja muiden esimiesten vastuusta perustuu siihen ajatukseen, että sotilaallinen tai muu esimies vastaa rikoksen tekijänä niistä teoista, joita alaiset ovat tehneet, jos esimies ei ole täyttänyt velvollisuuttaan valvoa alaisiaan, estää heitä tekemästä rikoksia ja ryhtyä toimiin rikosten saattamiseksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten. Suomen rikoslaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä esimiehen vastuusta. Esimiehen laiminlyöntiin voidaan soveltaa yleisten osallisuussääntöjen lisäksi ainakin rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevia säännöksiä tai 45 luvun 1—4 §:n säännöksiä palvelurikoksista. Artikla edellyttää lainmuuttamista.

Perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Artikla on otettu huomioon rikoslain 8 lukuun 22.12.2005 tehdyissä muutoksissa ja tähän ehdotukseen sisältyvässä teknisluonteisessa 8 luvun 1 §:n 1 momentin muutoksessa.

Perussäännön 30 artiklassa on syyksiluettavuutta koskevia määritelmiä. Perussäännön sanonnat poikkeavat huomattavasti rikoslain 3 luvun 5 ja 6 §:ssä olevista sanonnoista ja terminologiasta, mutta tosiasiallisesti perussäännön mainittu artikla ja Suomen rikoslain mainitut säännökset perustuvat samantyyppisiin ajatuksiin syyksiluettavuudesta yleisenä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä. Rikoslain säännökset eivät niin muodoin tarvitse muutoksia tai täydennyksiä.

Perussäännön 31 artiklassa on luonnehdittu rikosoikeudellisia vastuuvapausperusteita. Niitä ovat mielisairaus tai mielenterveyden

häiriö, päihtymys poikkeuksellisissa tapauksissa, hätävarjelu ja voimankäyttö sekä pakkotila. Perussäännön kirjoittamistapa on toisenlainen kuin vastaavissa rikoslakimme säännöksissä. Syyntakeettomuutta koskeva säännös rikoslain 3 luvun 4 §:n 2 momentissa vastaa asiallisesti perussäännön vastaavaa kohtaa. Sen sijaan päihtymyksen merkitystä perussäännössä arvioidaan toisella tavoin kuin vastaavassa rikoslain säännöksessä 3 luvun 4 §:n 4 momentissa. Ei liene kuitenkaan tarkoituksenmukaista säätää päihtymyksen merkityksestä erityissäännöstä, joka koskisi vain Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Perussäännön 31 artiklan määräykset hätävarjelusta, voimakeinojen käytöstä ja pakkotilasta asiallisesti vastaavat rikoslain 4 luvun 4—6 §:n säännöksiä hätävarjelusta, pakkotilasta ja voimakeinojen käytöstä. Erityissäännöksiä tai täydennyksiä rikoslakiimme ei näiltä osin siten tarvita.

Perussäännön 32 artiklassa on määräyksiä tosiasiaerehdyksestä ja oikeuserehdyksestä. Perussäännön ajatusmalli perustuu perinteelliseen rikoslainoppiin. Suomen säännökset rikoslain 4 luvun 1 §:ssä (tunnusmerkistöerehdys) ja 2 §:ssä (kieltoerehdys) perustuvat modernille käsitykselle erehdyksen vaikutuksesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Suomen rikoslain säännökset ovat ajantasaisia tältä osin eikä niitä tarvitse muuttaa tai täydentää.

Sen sijaan perussäännön 33 artikla esimiehen määräyksistä ja lain määräyksistä poikkeaa voimassaolevasta laista. Rikoslain 45 luvun 26 b §:ssä oleva säännös esimiehen käskystä koskee vain sotilaan esimiehensä käskystä tekemää rikosta. Perussäännön 33 artikla edellyttää samankaltaisen vastuunjakosäännöksen omaksumista myös muihin esimiesten ja alaisten välisiin suhteisiin sekä hallituksen antamiin lainvastaisiin määräyksiin. Artikla edellyttää lain muuttamista.

Rooman perussäännössä määritellyt rikokset ovat yleensä samalla rikoslain yksilöön kohdistuvia rikoksia kuten murhia, tappoja, pahoinpitelyjä ja raiskauksia. Yksilöön kohdistuvista rikoksista tulee joukkotuhonta, rikos ihmisyyttä vastaan tai sotarikos, jos rikokset on tehty tietyissä viimeksi mainituille rikoksille ominaisissa raskauttavissa olosuh-

teissa tai tarkoituksessa. Rikoskonkurrenssista perussäännössä ei kuitenkaan ole määräyksiä. Voimassa olevista rikoskonkurrenssia koskevista rikosoikeudellisista periaatteista seurannee, että perussäännön tarkoittamien ja rikoslakiin otettavien rikosten soveltaminen tekee tarpeettomaksi yksilöön kohdistuvien rikosten soveltamisen. Tiettyyn kokonaistilanteeseen liittyvät kansainvälisen oikeuden vastaiseen rikokseen kuten rikokseen ihmisyyttä vastaan sisältyvät yksittäiset teot muodostavat kokonaisuuden, jota yleensä on pidettävä yhtenä rikoksena riippumatta yksittäisten yksilöön kohdistuvien tekojen ajallisista eroista tai niiden kohteena olevien henkilöiden lukuisuudesta. Joissakin tapauksissa rikosentekijä saattaa joutua vastuuseen myös muista rikoksista kuten omaisuusrikoksista. Rikoksen uhrilla on kuitenkin aina oikeus hakea korvausta yksittäisestä teosta hänelle aiheutuneesta vahingosta. Ehdotettujen rikosten keskinäinen järjestys näyttäisi olevan se, että joukkotuhonta sisältää monissa tapauksissa muut rikokset. Sen sijaan rikoksen ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksen keskinäinen suhde on ongelmallisempi ja ratkaistava tapaus tapaukselta, kummasta rikoksesta kulloinkin on pääasiassa kyse.

2.3 Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu

Kansainvälisesti tarkastellen on yleistä, että valtionpäämiehen rikosoikeudellista vastuuta virkatoimistaan on rajoitettu. Suomi on myös omaksunut ajatuksen. Vuoden 1919 Hallitusmuodon 47 §:n 2 momentissa oli säännös tasavallan presidentin mahdollisesta lainvastaisesta menettelystä virkatoimissaan. Oikeuskanslerin tehtävänä oli huomauttaa siitä. Jos oikeuskansleri tai valtioneuvosto katsoi presidentin tehneen itsensä syyppäiksi valtiopetokseen tai maanpetokseen, siitä tuli ilmoittaa eduskunnalle. Jos eduskunta kolmella neljäosalla annetuista äänistä päätti syytteen nostettavaksi, oikeuskanslerin tuli ajaa sitä korkeimmassa oikeudessa ja presidentin pidättäytyä sillä aikaa toimestaan. Muissa tapauksissa presidentin virkatoimesta ei saanut nostaa syytettä.

Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu virkatoimistaan on rajoitettu myös

Suomen perustuslaissa (731/1999), joka tuli voimaan 1 maaliskuuta 2000. Aikaisemmasta poiketen presidenttiä vastaan voidaan perustuslain 113 §:n mukaan nostaa syyte myös rikoksesta ihmisyyttä vastaan, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan rikoslain 11 lukuun sisältyviä rangaistussäännöksiä (HE 1/1998 vp). Perustuslain 113 §:n mukaan jos oikeuskansleri, oikeusasiames tai valtioneuvosto katsoo tasavallan presidentin syyllistyneen maanpetosrikokseen, valtiopetosrikokseen tai rikokseen ihmisyyttä vastaan, asiasta on ilmoitettava eduskunnalle. Jos eduskunta tällöin kolmella neljäsosalla annetuista äänistä päättää syytteen nostettavaksi, valtakunnansyyttäjän on ajettava syytettyä valtakunnanoikeudessa ja presidentin on pidättäydyttävä siksi ajaksi toimestaan. Muissa tapauksissa virkatoimesta ei saa nostaa syytettyä.

Säännöksen sisältämä luettelo rikoksista, joista tasavallan presidentti virkatoimissaan on vastuussa, ei ilmaisultaan tarkasti vastaa voimassa olevaa rikoslakia. Perustuslaissa oleva sanonta viittaa tarkasti rikoslain 11—13 lukuun sellaisina kuin luvut olivat ennen vuotta 1995 voimassa olleita vastaavia säännöksiä. Tuolloin rikoslain 11 luvussa oli säännöksiä valtiopetoksesta ja rikoslain 12 luvussa maanpetoksesta. Kumpikin luku sisälsi säännöksiä erilaisista valtiollisista rikoksista. Vuonna 1974 säädettiin rikoslain 13 luku (987/1974), joka sisälsi säännöksiä rikoksista ihmisyyttä vastaan.

Rikoslain 11—13 luvut uudistettiin kokonaan vuonna 1995 (578/1995). Voimassa olevassa rikoslain 11 luvussa on otsikkonsa mukaisesti säännöksiä sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan, 12 luvussa maanpetosrikoksista ja 13 luvussa valtiopetosrikoksista. Perustuslakivaliokunta (PeVL 45/2000 vp) katsoi Rooman perussäännön ratifioinnin yhteydessä, että perustuslain 113 §:ssä mainittu rikos ihmisyyttä vastaan kattaa vastuun perussäännön 6—8 artiklassa tarkoitetuista joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista. Nyt tehdyssä muutosesityksessä rikoslain 11 luvun rikokset vastaisivat aikaisempaa täsmällisemmin Rooman perussäännön rikosmääritelmiä.

Välttämätöntä ja kiireellistä tarvetta Suomen perustuslain 113 §:n muuttamiseen ei

ole. Viittauksen epätarkkuus on vähäinen ja perustuslain säännös on perusteltua ymmärtää niin, että siinä mainituilla maanpetosrikoksella, valtiopetosrikoksella ja rikoksella ihmisyyttä vastaan tarkoitetaan rikoslain 11—13 luvussa olevia rikossäännöksiä. Säännös sillä tavoin ymmärtäen tasavallan presidentillä on virkatoimissaan rikosoikeudellinen vastuu muun muassa joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 27 artiklan vaatimus virallisen aseman merkityksettömyydestä toteutuu tältäkin osin.

2.4 Kansainvälinen kehitys

Pohjoismaat ovat ratifioineet Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön muuttamatta lainsäädäntöään tarkasti perussäännön rikosmääritelmiä vastaavaksi. Ruotsissa ja Norjassa on valmisteilla rikosoikeudellisen lainsäädännön saattaminen täsmällisemmin vastaamaan perussäännön vaatimuksia. Saksassa on säädetty erillinen laki, joka sisältää Rooman perussäännön rikokset ja muita kansainvälisiä rikoksia.

Ruotsi

Ruotsissa on joukkotuhonnasta säännökset laissa joukkotuhonnan rankaisemisesta (om straff för folkmord 169/1964). Laki säädettiin joukkotuhonnan ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan YK:n yleissopimuksen sisältämien velvollisuuksien täyttämiseksi. Rangaistuksena joukkotuhonnasta voi seurata vankeutta vähintään neljäksi vuodeksi ja enintään 10 vuodeksi tai elinkaudeksi. Myös joukkotuhonnan valmistelu ja suosiminen kuitenkin laiminlyönti paljastaa joukkotuhonta ovat rangaistavia.

Ruotsissa ei ole erityisiä säännöksiä rikoksista ihmisyyttä vastaa. Nämä Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 7 artiklassa tarkoitettut rikokset ovat rangaistavia Ruotsin rikoskaaren tai muualla lainsäädännössä olevien rangaistussäännösten perusteella. Tällaisia ovat esimerkiksi murha, tappo, pahoinpitely, raiskaus ja ihmisryöstö.

Sotarikokset ovat rangaistavia ihmisoikeusrikoksena (rikoskaaren 22 luvun 6 §). Sään-

nöksillä on täytetty Ruotsin velvollisuudet neljää Genevessä tehtyä sopimusta ja niiden kahta lisäpöytäkirjaa, maasodan lakeja ja tapoja sekä eri tyyppisten aseiden kieltoa koskevia sopimuksia kohtaan. Rangaistuksena ihmisoikeusrikoksesta voi seurata vankeutta enintään neljäksi vuodeksi tai, jos rikos on törkeä, vankeutta enintään kymmeneksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Lisäksi rikoskaaren 22 luvussa on rangaistussäännökset kemiallisten aseiden luvattomasta hallussapidosta, miinojen luvattomasta hallussapidosta ja luvattomasta ydinräjäytyksestä. Rangaistus kaikista rikoksista on vankeutta enintään neljä vuotta tai jos rikos on törkeä, vankeutta enintään kymmenen vuotta tai elinkaudeksi. Rangaistussäännösten taustalla ovat kansainväliset sopimukset. Sen sijaan biologisten aseiden käytöstä ei ole erityisiä rangaistussäännöksiä.

Ruotsissa on valmistunut komiteanmietintö Kansainväliset rikokset ja Ruotsin tuomiovalta, johon sisältyvät myös ehdotukset laiksi kansainvälisistä rikoksista (SOU 2002:98). Ehdotettuun lakiin sisältyisivät erityiset rangaistussäännökset joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta. Nykyiset joukkotuhontaa ja sotarikoksia koskevat säännökset kumottaisiin. Ehdotus perustuu pääosin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosmääritelmiin. Lakiin sisältyvät myös ehdotukset laajennetusta rikosoikeudellisesta vastuusta esimiehille. Ehdotetut säännökset poikkeavat jonkin verran perussäännön määräyksistä, koska niissä on otettu huomioon rikoslainsäädännössä sovellettavat rikosoikeudelliset periaatteet ja käytössä oleva lainkirjoittamistapa. Rangaistukseksi joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja törkeästä sotarikoksesta ehdotetaan vankeutta vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Norja

Norjassa ei ole erityislakia sotarikoksista, ainoastaan yksittäisiä rangaistussäännöksiä sotaväen rikoslaisissa. Norjan valmisteilla olevaan rikoslakiin on tarkoitus sisällyttää oma luku sotarikoksista, joukkotuhonnasta ja rikoksista ihmisyyttä vastaan. Rikoslakikomi-

tean (NOU 2002:4) ehdotukset perustuvat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosmääritelmiin. Enimmäisrangaistukseksi on kaavailtu 30 vuotta vankeutta. Lisäksi rikoslakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan sopimuksen tekeminen joukkotuhonnasta, sotarikoksesta ja rikoksesta ihmisyyttä vastaan olisi rangaistavaa, vaikkei kahden jälkimmäisen rikoksen osalta Rooman perussääntö velvoita tällaisen valmistelun kriminalisointiin. Komitea ehdottaa myös erityistä rikosoikeudellista vastuusäännöstä esimiehille.

Tanska

Sotarikoksia ei ole Tanskassa erotettu erinäisiksi rikoksiksi. Tanskassa ei myöskään ole erityistä lakia kansainvälisistä rikoksista tai sotarikoksista. Sen sijaan sotarikosten rangaistuksista vuonna 1946 säädetyin lain mukaan yksittäisen rangaistussäännöksen rangaistusasteikkoa voidaan korottaa vankeuteen elinkaudeksi asti, jos rikosta on pidettävä sotarikoksena tai rikoksena ihmisyyttä vastaan. Lisäksi laki joukkotuhonnasta vuodelta 1955 sisältää säännöksiä, joiden mukaan joukkotuhontaan syyllistynyt voidaan tuomita elinkaudeksi vankeuteen tai vankeuteen määräajaksi enintään 16 vuodeksi. Laki perustuu joukkotuhontasopimukseen. Tanska katsoi, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön velvoitteet täyttyvät lailla joukkotuhonnasta, sotaväen rikoslailta ja rikoslain yleisillä rangaistussäännöksillä kuten säännöksillä taposta, pahoinpitelystä ja raiskauksesta.

Saksa

Rooman perussäännön voimaansaattamisen yhteydessä Saksassa päätettiin turvautua uuteen lakiin (Völkerstrafgesetzbuch, BGBI I 2002, 2254) sen sijaan, että voimassaolevaa rikoslakia olisi muutettu ja laajennettu. Laki tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2002 eli samaan aikaan kun Rooman perussääntö tuli kansainvälisesti voimaan. Laki sisältää Rooman perussäännön rikokset sekä muita kansainvälisiä rikoksia. Saksan mukaan erillinen laki lisää läpinäkyvyyttä ja painottaa kylliksi rikosten vakavuutta. Erillinen laki myös so-

vittaa yhteen Rooman perussäännön rikokset Saksan rikoslainsäädännön rakenteisiin ja terminologiaan. Laissa luetellut yksittäiset rikokset eroavat siten jossain määrin Rooman perussäännön rikoksista, etenkin koska Saksan oli määriteltävä rikokset Rooman perussääntöä tarkemmin täyttääkseen Saksan perustuslain rikosmääritelmille asettamat tarkuusvaatimukset. Lakiin sisältyvät myös säännökset esimiesten laajennetusta vastuusta.

Saksan uusi laki ja Rooman perussääntö eroavat muun muassa sotarikosten määritelmien osalta (8—12 §). Laissa ryhmitellään sotarikokset teon kohteen ja vahingon mukaan: henkilöihin kohdistuvat sotarikokset (8 §), omaisuuden ja muihin oikeuksiin kohdistuvat sotarikokset (9 §), humanitaarisiin operaatioihin ja tunnusmerkkeihin kohdistuvat sotarikokset (10 §) sekä kiellettyjen sodankäyntimenetelmien käyttö (11—12 §).

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on, että Suomi kykenisi entistä paremmin itsenäisesti käsittelemään Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännössä tarkoitettuja vakavia rikoksia. Tarkoituksena on, että rikoslain 11 luvun rikokset muutetaan nykyistä täsmällisemmin vastaamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön määräyksiä tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista. Tavoitteena on myös saattaa rikosoikeudellista vastuuta koskevat rikoslain säännökset vastaamaan perussäännön sisältämiä vastuusäännöksiä. Rikoslainsäädännön yhdenmukaistamisella perussäännön vaatimusten kanssa vältetään sellainen ajateltavissa oleva tilanne, jossa kansainvälinen rikostuomioistuin joutuisi ottamaan käsiteltäväkseen tapauksen, joka koskee Suomen kansalaisen tekemäksi epäiltyä ihmisoikeusrikosta ja josta on tuomittu rangaistus Suomessa. Asia otettaisiin käsiteltäväksi kansainvälisessä rikostuomioistuimessa sen vuoksi, että Suomen lainsäädännön mukaisia toimenpiteitä pidettäisiin riittämättöminä. Lähtökohtana on, että Suomi kykenisi kaikissa Kansainvä-

lisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvissa rikoksissa käyttämään tarvittaessa tehokkaasti ensisijaista toimivaltaansa. Uusien säännösten kautta Suomen tuomioistuimet voisivat myös käsitellä näitä rikoksia, vaikka niillä ei olisi liittymäkohtia Suomeen.

Säännösten tarkentamiseen on syytä ryhtyä myös rikoslain melko avoimen säännösten saattamiseksi laillisuusperiaatteen kannalta riittävän täsmälliseen muotoon ja Suomen uskottavuuden säilyttämiseksi kansainvälisessä yhteisössä. Yhdenmukaistaminen vastaa myös eduskunnan tahtoa.

Rikoslainsäädännön vastaavuus perussäännössä määriteltyjen rikosten ja rikosoikeudellisten vastuusäännösten kanssa pyritään toteuttamaan soveltamalla mahdollisuuksien mukaan rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa hyväksytyjä rikosoikeuden yleisiä periaatteita ja noudattamalla vakiintuneita kirjoitustapoja.

Perussäännön rikosten määritelmien tulokinnassa samoin kuin ehdotettujen säännösten laadinnassa on käytetty hyväksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen käyttöön tarkoitettuja perussäännön edellyttämiä tulkintaohjeita.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan rikoslain 11 lukua muutettavaksi. Lukuun sijoitettaisiin joukkotuhontarikoksia, rikoksia ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksia koskevat rangaistussäännökset, jotka muutettaisiin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosmääritelmiä vastaaviksi ja nykyistä täsmällisemmiksi. Rikos ihmisyyttä vastaan ja törkeä rikos ihmisyyttä vastaan olisivat uusia rangaistussäännöksiä, joilla yhdessä sotarikosten kanssa korvattaisiin nykyiset säännökset ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa ja sodankäyntirikokset. Yksilöön kohdistuvat rikokset saisivat ihmisyyttä loukkaavan luonteensa siitä, että ne tehdään tietoisesti osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajaa tai järjestelmällistä hyökkäystä. Sotarikokset, joista muodostettaisiin myös erilliset tunnusmerkitörkeää ja lievää tekemuotoa varten, ehdotetaan sovellettaviksi myös valtiosisäisiin aseellisiin

selkkauksiin. Joukkotuhontaa koskevat muutokset olisivat vähäisiä.

Ehdotetut varsinaiset rikokset kansainvälistä oikeutta vastaan ovat erittäin törkeitä ja laajamittaisia. Ne vaarantavat maailman rauhan, turvallisuuden ja hyvinvoinnin ja näin koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Tämän vuoksi rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksesta ehdotetaan rangaistukseksi vankeutta vähintään yksi vuosi tai elinkausi. Törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja törkeästä sotarikoksesta seurauksena olisi vankeutta vähintään kahdeksan vuotta tai elinkausi. Sen sijaan lievästä sotarikoksesta voisi seurata sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Joukkotuhonnasta voitaisiin tuomita nykyiseen tapaan vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Esityksessä on vain jossain määrin voitu ottaa huomioon laajemmin kansainvälisen oikeuden kehitys. Tavanomaisen kansainvälisen oikeuden kehitys on kuitenkin otettu huomioon sotarikoksissa, joiden soveltamisalaa ehdotetaan laajemmaksi kuin Rooman perussääntö olisi edellyttänyt. Myös rikos ihmisyyttä vastaan on osittain perussäännön edellyttämää laajempi. Joukkotuhonnan ja sen valmistelun soveltamisala on jo nykyisin eräiltä osin Rooman perussääntöä laajempi. Syyt viimeksi mainittuihin laajennuksiin eivät välttämättä ole kansainvälisessä oikeudessa, vaan pikemminkin kansallisen lainsäädännön tarkoituksenmukaisuudessa.

Joukkotuhonnan määritelmää rikoslaiassa ehdotetaan muutettavaksi siten, että se nykyistä tarkemmin vastaisi joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön rikosmääritelmää. Koska joukkotuhonta on kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista kaikkein vakavin, ehdotetaan, että rikoslain 11 luvun alkuun, 1 ja 2 §:ään, sijoitettaisiin joukkotuhontaa, sen yritystä ja joukkotuhonnan valmistelua koskevat säännökset.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 artiklan määritelmät rikoksista ihmisyyttä vastaan ja 8 artiklan määritelmät sotarikoksista edellyttävät rikoslain 11 luvun 1—5 §:n perusteellista uudistamista. Rikoslain 11 luvun 3—7 §:ään sijoitettaisiin rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos, törkeä sotarikos ja lievä sotarikos. Kummankin rikostyyppin johtolau-

seessa ilmaistaisiin rikostyypeille ominainen soveltamisala.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 artiklassa on yksityiskohtainen luettelo teoista, joita pidetään rikoksina ihmisyyttä vastaan. Perussäännön 8 artiklan luettelo sotarikoksista on vielä huomattavasti yksityiskohtaisempi. Perussäännössä rikosmääritelmien kirjoittamistapa on erilainen kuin Suomen rikoslainsäädännössä. Näin ollen rikosta ihmisyyttä vastaan ja sotarikosta ei Suomen rikoslaiassa voida määritellä kopioimalla perussäännön artikloja, vaan perussäännön artiklojen sisältö on saatava sellaisiin rikostunnusmerkistöihin, jonka kaltaisiin Suomessa muun muassa rikoslain kokonaisuudistuksessa on totuttu. Siihen on pyritty esimerkiksi laadittaessa säännöstä rikoksesta ihmisyyttä vastaan (ehdotettu 3 §) ja sotarikoksesta (ehdotettu 5 §).

Rikoslain 11 luvussa olevat säännökset kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta (7a §), biologisen aseiden kiellon rikkomisesta (7b §), kiihottamisesta kansanryhmää vastaan (8 §) ja syrjinnästä (9 §) eivät tarvitse sisällöllisiä muutoksia tässä vaiheessa. Kyseiset rikokset eivät kuulu Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan eikä soveltamisessa ole syntynyt muutoksia edellyttäviä ongelmia. Uudessa 11 luvussa mainitut säännökset sijoitettaisiin 8—11 §:ään.

Rikossäännön rikosoikeudellista vastuuta koskevista säännöksistä 28 artikla päälliköiden ja muiden esimiesten vastuusta ja 33 artikla esimiehen määräyksistä ja lain määräyksistä edellyttävät rikoslakiin täydentäviä säännöksiä.

Rikoslain 11 lukuun ehdotetaankin säännöksiä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta sekä säännöksiä hallituksen määräyksestä ja esimiehen käskystä rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttavana seikkana. Esimiehet vastaisivat monissa tapauksissa kuten valvonnan laiminlyödessään tekijöiden tai osallisten tavoin joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista. Toisaalta alaiset eivät vapaudu automaattisesti vastuusta syyllistyessään mainittuihin kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin esimiesten käskystä. Esimiesten ja alaisten vastuu jakautuisi nykyistä paremmin perussäännön edellyttämällä tavalla.

Suomen rikoslaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä esimiehen vastuusta. Perussäännön 28 artikla perustuu esimiehen suhteellisen ankaraan tekijänvastuuseen alaistensa teoista valvonnan tai tarvittavan toimenpiteen laiminlyönnin perusteella. Perussäännön 28 artiklan edellyttämä rikosoikeudellisen vastuun määrittely ehdotetaan toteutettavaksi rikoslain 11 luvun 12 §:n säännöksellä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta. Lisäksi ehdotetaan 13 §:ään erillistä rangaistus-säännöstä alaisen tekemäksi epäillyn rikoslain 11 luvun 1, 3—7 tai 13 §:n rikoksen ilmoittamatta jättämisestä.

Rikoslain 11 luvun 14 §:ään ehdotetaan säännöksiä hallituksen määräyksen ja esimiehen käskyn vaikutuksesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Ehdotus perustuu perussäännön 33 artiklaan, jossa lähtökohtana on, että esimiehen käsky tai hallituksen määräys eivät poista rikoksentehtäjän vastuuta. Rikoslain 45 luvun 26 b §:ssä on säännökset ainoastaan esimiehen käskyn vaikutuksesta. Käskyn tai määräyksen antavien henkilöpiiri on perussäännössä laajempi kuin voimassa olevassa rikoslaissa. Vastuusta voisi ehdotuksen mukaan kuitenkin vapautua tietyin edellytyksin.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksellä varmistetaan se, että Suomi voi entistä tehokkaammin käyttää ensisijaista toimivaltaansa Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvissa rikoksissa. Sotarikoksia koskevien säännösten ulottaminen rauhanajan aseellisiin konflikteihin parantaa naisten ja muun siviiliväestön turvaa tarpeettomilta väkivallanteoilta ja oikeudenloukkauksilta. Esityksellä ei ole organisaatio-, taloudellisia tai henkilöstövaikutuksia. Siitä ei aiheudu myöskään yritys- tai ympäristövaikutuksia.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti lokakuussa 2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain 11 luvun säännösten muuttamisesta siten, että ne vastaavat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman

perussäännön kriminalisointeja koskevia määritelmiä. Oikeusministeriön lisäksi työryhmässä olivat edustettuna alan tutkimus ja ulkoasiainministeriö. Työryhmä järjesti maaliskuussa 2006 alustavasta ehdotuksestaan suppean asiantuntijakuulemisen. Kuulemisessa esitettyjen huomautusten perusteella ehdotukseen tehtiin joitakin muutoksia — muun muassa rangaistuksia ankaroitettiin ja esimiesten vastuusäännöksiä täsmennettiin.

Työryhmän ehdotus valmistui 31 päivänä maaliskuuta 2006. Ehdotuksesta pyydettiin lausunto 20 viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta, joista 14 antoi lausunnon. Lausunnon antaneet edustivat ministeriöitä, oikeuslaitosta, poliisia, syyttäjiä, yhdistyksiä ja kansainvälisiä järjestöjä ja rikosoikeuden professoreita. Ehdotukseen suhtauduttiin myönteisesti, mutta sen yksityiskohdista esitettiin huomautuksia.

Lausunnon esitettyjen huomautusten perustalta muutettiin muun muassa sotarikosten tunnusmerkistön tekoluettelon järjestystä ja sotarikokseen muodostettiin erillinen 2 momentti. Rikosta ihmisyyttä vastaan, sotarikosta ja niiden törkeitä tekemuotoja on täsmennetty. Lisäksi ehdotetaan erillistä rangaistus-säännöstä alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä.

Eräät lausunnonantajat olisivat toivoneet, että tässä yhteydessä olisi voitu Rooman perussopimuksen edellyttämää laajemmin käydä perusteellisesti läpi kansainvälisen rikosoikeuden ja kansainvälisen tapaoikeuden normistoa ja käytäntöä ja saattaa rikoslain 11 luvun rikokset niitä vastaaviksi. Ottaen huomioon työryhmän toimeksianto ja käytettävissä ollut aika toivomus kansainvälisen rikosoikeuden lähteiden laajemmasta huomiointiin ottamisesta on vain rajoitetusti voitu ottaa huomioon.

Rikokselle ihmisyyttä vastaan ja sotarikokselle ehdotettuja erillisiä tunnusmerkistöjä törkeitä tekemuotoja varten toisaalta puollettiin ja toisaalta pidettiin ongelmallisena rajanvedon kannalta. Rikoskonkurrenssinkysymysten ongelmallisuuteen esiintyi myös viittauksia. Joissakin lausunnoissa laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena nähtiin etenkin sotarikos. Nämä ongelmat pyrittiin mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon tarkentamalla säännöksiä ja perusteluja.

Eräät lausunnonantajat ehdottivat kidutukselle, joka sisältyy sotarikoksen ja rikoksen ihmisyyttä vastaan tunnusmerkistöön, lisäksi omaa erityistä rangaistusäännöstä. Vaikka kidutus on jo nyt rangaistavaa muina yksilöön kohdistuvina rikoksina, kidutuksen nimenomainen kriminalisointi on tarpeen kidutuksen paheksuttavuuden korostamiseksi ja kidutustekojen ehkäisemiseksi. Kysymys ki-

dutuksen erillisestä sääntelystä on kuitenkin laajempi kuin vain 11 lukua koskeva. Erillisen kidutussäännöksen vaatimia lain muutoksia onkin tarkoituksenmukaista valmistella mahdollisimman pian erikseen. Oikeusministeriö asetti 14.6.2007 työryhmän, jonka tehtävänä on vuoden 2007 loppuun mennessä laatia ehdotus kidutusta koskeviksi rangaistussäännöksiksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Rikoslaki

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Paitsi Suomessa tehtyihin rikoksiin Suomen rikosoikeutta sovelletaan varsin laajasti myös Suomen ulkopuolella tehtyihin rikoksiin. Pääsäännön mukaan edellytetään, että rikoksella on maahamme jokin lähinnä rikoksen tekijästä tai kohteesta juontuva liittymäkohta ja että teko on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava rikoksena (kaksoisrangaistavuuden vaatimus). Varsinaisissa kansainvälisissä rikoksissa, joihin kuuluvat Rooman perussäännössä tarkoitettavat vakavat rikokset, ja muissa rikoksissa kansainvälistä oikeutta vastaan mainitunkaltaista liittymäperiaatetta ja kaksoisrangaistavuutta ei edellytetä, vaan tuomioistuinten toimivalta perustuu suoraan kansainväliseen tapaoikeuteen ja kansainvälisiin sopimuksiin. Rikoslainopissa puhutaan tällöin universaaliperiaatteesta, jonka ulottuvuuden määrää siten kansainvälinen oikeus. Kaikki Roomankaan perussäännössä tarkoitettavat rikokset eivät ilman muuta ole universaaliperiaatteen piirissä. Sen ulkopuolelle jäävät ennen kaikkea lievät sotarikokset. Geneven yleissopimusten ja niiden ensimmäisen lisäpöytäkirjan perusteella on selvää, että ainakin törkeiksi rikoksiksi (grave breaches) määritellyt teot voivat tulla rangaistaviksi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla riippumatta tekopaikasta ja tekijän kansallisuudesta.

Rikoslain 1 luvussa ovat säännökset Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta. Luvun 7 § koskee kansainvälisiä rikoksia, joihin rangaistavuus ulotetaan tekopaikasta riippumatta. Kansainvälisinä rikoksina pidettävistä rikoksista säädetään tarkemmin 7 §:n soveltamisesta annetussa asetuksessa (627/1996). Esityksessä ei ehdoteta 7 §:ää muutettavaksi. Sen sijaan asetuksen 1 §:n 2 kohtaan on tarkoitus lisätä sellainen rikos ihmisyyttä vastaan ja sotarikos, joka määritellään Rooman

perussäännössä. Asetuksen 1 §:ään ehdotetaan lisättäväksi myös uusi 13 a kohta. Siihen sisällytettäisiin sellainen biologisen asekiellon rikkominen, jota tarkoitetaan kahdessa biologisen asekiellon käytön, varastoinnin yms. kiellon rikkomista koskevassa kansainvälisessä sopimuksessa (SopS 23/1929 ja SopS 15/1975). Sopimusten täytäntöönpanon yhteydessä lisättiin rikoslain 11 luvun 7 b §:ään biologisen asekiellon rikkomisen. Luonnos asetuksen muutokseksi on esityksen liitteenä.

Tässä esityksessä ehdotettavat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset ovat eri syistä rangaistavuudeltaan osin laajempia kuin Rooman perussäännössä on tarkoitettu. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole ulottaa Suomen rikosoikeudellista toimivaltaa universaaliperiaatteen mukaisesti laajemmaksi kuin kansainvälinen oikeus määrää. Tämä näkökohta vastaa rikoslain 1 luvun 15 §:ää, jonka mukaan Suomen rikosoikeudessa on muun muassa noudatettava niitä soveltamisalarajoituksia, jotka johtuvat kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnetuista säännöistä.

Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollisuutta yksityiskohtaisesti selvittää, missä laajuudessa ehdotetuissa vakavissa kansainvälisissä rikoksissa taikka muissa rikoslain 1 luvun 7 §:n nojalla annetussa asetuksessa tarkoitetuissa kansainvälisissä rikoksissa Suomen rikoslain soveltuvuus määräytyy universaaliperiaatteen mukaan. Mainittu kysymys asetuksen osalta samoin kuin universaaliperiaatteen rinnalla esiintyvän sijaistoimivallan laajuus jäivät tulkinnanvaraisiksi rikoslain 1 luvun uudistuksen yhteydessä (HE 1/1996 vp).

Esitutinnan käynnistyminen ja syytteen nostaminen ulkomailla tapahtuneesta rikoksesta edellyttää rikoslain 1 luvun 12 §:n mukaan valtakunnansyyttäjän syytemääräystä. Valtakunnansyyttäjällä onkin rikoslain 1 luvun 15 §:n huomioon ottamalla mahdollisuus viime kädessä estää esitutkinta- ja syytetoimet sellaisissa tilanteissa, joissa Suomen rikoslainkäytön toimivalta voisi ulottua liian laajalle.

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Luvun 11 §:ssä on säännös kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Luvun 11 §:n 2 momentissa on lueteltu poikkeuksia kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Tekoon sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa on säännös sodankäyntirikoksesta tai törkeästä sodankäyntirikoksesta.

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 1 tai 2 §:ssä, jos teko on sellainen sodankäyntirikos tai törkeä sodankäyntirikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;

Nyt tehdyssä esityksessä 1 kohdan pykälien numerot ehdotetaan korvattaviksi pykälien numeroilla 5 ja 6. Lisäksi sanat ”sodankäyntirikos tai törkeä sodankäyntirikos” ehdotetaan korvattavaksi sanoilla ”sotarikos tai törkeä sotarikos”. Muutos on puhtaasti tekninen ja johtuu siitä, että ehdotetussa rikoslain 11 luvun 5 §:ssä on säännös sotarikoksesta ja 6 §:ssä säännös törkeästä sotarikoksesta.

2 c luku. Vankeudesta

11 §. *Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa.* Pykälän 1 momentissa luetellaan ne törkeät rikokset, joista tuomitun vankeusrangaistuksen voi joutua suorittamaan kokonaan vankilassa. Siinä mainitut törkeä sodankäyntirikos ja törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa korvattaisiin rikoksella ihmisyyttä vastaan, törkeällä rikoksella ihmisyyttä vastaan, sotarikoksella ja törkeällä sotarikoksella. Muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta uusista rikosnimikkeistä. Rikos ihmisyyttä vastaan ja sotarikos ovat niin vakavia rikoksia, että myös ne on ehdotettu sisällytettäväksi rikosluetteloon.

8 luku. Vanhentumisesta

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Ehdotetuista rikoslain 11 luvun rangaistussäännöksistä joukkotuhonnan valmistelu ei kuulu rikostuomioistuimen toimivaltaan. Perussäännön 25 artiklasta johtuu, että joukkotuhonnan toteuttamisen ohella tuomioistuimen toimivaltaan kuuluu myös erilaisia joukkotuhontaan osallistumisen ja edistämisen muotoja. Näin ollen vanhentumista koskevia säännöksiä sovelletaan joukkotuhonnan valmisteluun.

Rikoslain uuden 8 luvun (297/2003), säännökset tulivat voimaan 1.1.2006 alkaen. Niihin tehtiin joulukuussa 2005 muutoksia (1161/2005), jotka koskevat myös sodankäyntirikoksia ja rikoksia ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa. Luvussa tarkoitettuja vanhentumisen muotoja ovat syyteoikeuden vanhentuminen (1 §), rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen (6 §) ja tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen (10 §). Luvussa on myös eräitä muita vanhentumisen muotoja, mutta niitä koskevien säännösten muuttamiseen ei ole Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännöstä johtuvia syitä.

1 §. *Syyteoikeuden vanhentuminen.* Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Syyteoikeus ei vanhennu myöskään, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa. Rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan oikeus tuomita rangaistus 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei vanhennu. Rikoslain 8 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan elinkautinen vankeusrangaistus ja 1 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

Vanhentumista koskevat säännökset eivät koskisi joukkotuhontaa, rikosta ihmisyyttä vastaan, törkeää rikosta ihmisyyttä vastaan, sotarikosta eikä törkeää sotarikosta sen vuok-

si, että niistä säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus.

Mainituilla rikoslain 8 luvun muutoksilla on kattavasti otettu huomioon Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artikla vanhentumisaikojen soveltumattomuudesta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluviin rikoksiin. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momenttia syyteoikeuden vanhentumisesta ehdotetaan muutettavaksi siten, että sodankäyntirikosta, törkeää sodankäyntirikosta, ihmisoikeuksien loukkaamista poikkeuksellisissa oloissa ja törkeää ihmisoikeuksien loukkaamista poikkeuksellisissa oloissa koskevat säännökset poistettaisiin. Muutos on puhtaasti tekninen ja luonnollinen seuraus siitä, että elinkautisen vankeuden mahdollisuutta laajennetaan ehdotuksessa. Lievä sotarikos vanhenisi yleisten vanhenemissäännösten mukaisesti kuten nykyinen lievä sodankäyntirikoskin. Koska rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentissa jo nyt viitataan luvun 1 §:n 1 momenttiin, sen muuttamiseen ei ole tarvetta.

10 §. Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen. Perussäännössä määritellystä rikoksesta tuomittu rangaistus ei perussäännön 29 artiklan mukaan vanhennu. Tämän vuoksi ehdotetaan 10 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että siinä nimenomaisesti mainitaan ne ehdotetun 11 luvun 1 ja 3—6 §:ssä tarkoitetut rikokset, joista tuomitut määräaikaiset vankeusrangaistukset eivät raukea. Tällaisia rikoksia olisivat joukkotuhonta, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos ja törkeä sotarikos.

11 luku. **Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan**

Kaikkein vakavimmat kansainväliset rikokset, joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset, ehdotetaan sijoitettavaksi 11 luvun 1—7 §:ään. Luvun loppuun 12—14 §:ään ehdotetaan uusia säännöksiä sotilaallisen ja muun esimiehen näihin rikoksiin liittyvästä vastuusta, alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisen rangaistavuudesta sekä hallituksen määräyksen ja esimiehen käskyn vaikutuksista vastuun jakautumiseen mainituissa rikoksissa. Mainittujen säännösten väliin, 8—11 §:ään, sijoitettaisiin lähes muutoksitta kemiallisen aseiden kiellon rikko-

minen, biologisen aseiden kiellon rikkominen, kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja syrjintä, joita koskevat säännökset ovat nykyisin luvun 7a, 7b, 8 ja 9 §:ssä.

Joukkotuhonta (1 §) käsittää tekoja, joiden tarkoituksena on jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Sellaisesta rikoksesta sopiminen tai suunnitelman laatiminen sitä varten on rangaistavaa joukkotuhonnan valmisteluna (2 §). Rikos ihmisyyttä vastaan kattaisi erilaisia tekoja osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä (3 §). Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan (4 §) koskisi rikoksia, jotka 1) kohdistuvat suureen joukkoon ihmisiä, 2) tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla taikka 3) tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti. Lisäksi edellytetään, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sotarikosta koskeva säännös (5 §) kattaisi monenlaisia sodassa, kansainvälisessä tai valtionsisäisessä aseellisessa selkkauksessa tai miehityksessä tapahtuvia kansainvälisen oikeuden kieltämiä tekoja. Törkeä sotarikos (6 §) olisi sotarikos, joka tehdään osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai osana sellaisten rikosten laajamittaista tekemistä ja joka 1) kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä, 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista vahinkoa, 3) tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla taikka 4) tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti. Lisäksi siinäkin edellytetään, että rikos myös kokonaisuutena arvostellen on törkeä. Lievä sotarikos (7 §) olisi sotarikoksen kokonaisuutena arvostellen vähäinen tekemuoto.

Joukkotuhonta, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos ja törkeä sotarikos toteuttavat säännönmukaisesti samalla joidenkin yksilöön kohdistuvien vakavien rikosten tunnusmerkistöjä. Ehdotuksen mukaan ensisijaisesti sovellettaisiin ensiksi mainittuja kansainvälisiä rikoksia koskevia säännöksiä, joihin nähden yksilöihin kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset siis olisivat toissijaisia. Rikoksina kansainvälistä oikeutta vastaan niillä on erityinen asema. Jotta mainittujen rikosten tunnusmerkistöt voisivat kattaa samalla myös esimerkiksi

niihin sisältyvät tahalliset henkirikokset, ehdotetaan, että elinkautinen vankeusrangaistus olisi mahdollista tuomita joukkotuhonnan ohella rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästi rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästi sotarikoksesta.

1 §. Joukkotuhonta. Joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi 1948 solmitun yleissopimuksen mukaan joukkotuhonnalla tarkoitetaan jokaista sellaista tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain. Teot on lueteltu yleissopimuksen II artiklassa seuraavasti:

- a) ryhmän jäsenten tappaminen,
- b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vaman aiheuttaminen ryhmän jäsenille,
- c) ryhmän ehtojen tahallinen huonontaminen tarkoituksella aikaansaada sen fyysinen hävittäminen joko kokonaan tai osittain,
- d) toimenpiteiden toteuttaminen, joiden tarkoituksena on syntyvyyden ehkäiseminen ryhmän piirissä ja
- e) lasten pakollinen siirtäminen ryhmästä toiseen.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 6 artiklassa joukkotuhonnan määrittely on varsin tarkasti samansisältöinen. Joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön suomennoksissa käytetään eräissä yksityiskohdissa erilaisia sanontoja, mutta kummassakin rikoksen jäsentely ja säännösten sisältö vastaavat toisiaan. Rooman perussäännön suomennoksessa on käytetty nykyaikaisempia ilmaisuja.

Voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 6 §:ssä oleva määrittely eroaa muutamissa kohdin joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön määritelmistä. Sen mukaan joukkotuhontana pidetään sitä, että joku jonkin kansallisen, rodullisen, etnisen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä,

4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen, tai

5) muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja.

1 momentti. Nyt valmistellussa ehdotuksessa joukkotuhonnan määrittely rikoksena lähtyisi joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön määrittelyjä. Rangaistavaa joukkotuhontana olisi se, että joku jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) asettaa ryhmälle sellaisia elinehtoja, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen kokonaan tai osittain,
- 4) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa tai

5) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen.

Joukkotuhonnan ehdotettu määrittely edistää joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön tavoin nykyistä enemmän laillisuusperiaatteen toteutumista. Nykyisessä rikoslain 11 luvun 6 §:n 5 kohdan mukaan joukkotuhontaa on teko, jolla muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huononnetaan ryhmän elinehtoja. Ehdotuksessa tällainen yleisluonteinen määritelmä poistuu. Sitä vastaa ehdotuksen 3 kohta, jonka mukaan rangaistavaa olisi nykyistä selkeämmin sellaisten ehtojen asettaminen, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen osittain tai kokonaan.

Säädettäessä voimassa olevaa säännöstä joukkotuhonnasta pidettiin perusteltuna laajentaa suojelukohteita kansallisten, rodullisten, etnisten ja uskonnollisten ryhmien lisäksi myös niihin rinnastettaviin kansanryhmiin. Sellaisia kansanryhmiä voivat olla esimerkiksi kielen, yhteiskunnallisen aseman tai poliittisten näkemysten perusteella määräytyvä kansanryhmä. Joukkotuhontasopimusta ja Rooman perussääntöä laajempaa suojelukohteen määrittelyä voidaan perustellusti pitää edelleen tarpeellisena.

Nykyisen joukkotuhontasäännöksen perustana olevaan hallituksen esitykseen (HE 94/1993 vp) sisältyi ilmaisu ”sen tässä ominaisuudessa”. Eduskuntakäsittelyssä se poistettiin tarpeettomana ja kenties harhauttavanakin. Lienee vaikea ajatella tapauksia,

joissa jotakin ryhmää hävitettäisiin jossakin muussa ominaisuudessa kuin ryhmänä. Näin ollen ilmaisun puuttuminen ehdotetusta säännöksestä ei tarkoita sitä, että haluttaisiin olennaisesti poiketa joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön määritelmistä.

Ehdotettu 2 kohta eroaa Rooman perussäännön määritelmästä siten, että rikoksen seurauksia voivat olla vammojen lisäksi myös sairaudet. Vastaava laajennus on jo nykyisessä rikoslain 11 luvun 6 §:ssä. Ehdotetun säännöksen 3 kohdassa ei ole Rooman perussäännössä olevaa viittausta tahallisuuteen, koska rikoslain 3 luvun 5 §:n 2 momentin perusteella sitä pidetään tarpeettomana. Tahallisuusvaatimuksesta johtuu, että rikosentekijän on oltava tietoinen mahdollisista seurauksista. Ehdotuksen 4 kohdassa selvennetään, että syntyvyyden ehkäisemiseen tähtäävien toimien tulee olla pakkotoimia. Tällainen selvitys on nykyisessä säännöksessä.

Rooman perussäännön 6 artiklasta on annettu tulkintaohjeita, jotka on perusteltua ottaa huomioon myös Suomen rikoslain joukkotuhontasäännöksen tulkitsemisessa. Ehdotetun säännöksen 1 kohdassa surmaamisella tarkoitetaan tahallisia henkirikoksia. Surmaamisen kohteina voi olla yksi tai useampi ihminen, kunhan säännöksen muut tunnusmerkit toteutuvat ja toiminta toteutetaan ilmeisen järjestelmällisesti tarkoituksena ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Pykälän 3 kohdassa käsite ”elinehdot” voi tarkoittaa esimerkiksi henkiin jäämisen kannalta välttämättömien hyödykkeiden, kuten ruuan ja lääkintäpalveluiden saannin tahallista estämistä tai ihmisten järjestelmällistä karkottamista kodeistaan. Vastaavansisältöisiä tulkintaohjeita on myös muita säännöksen kohtia varten.

Joukkotuhonta toteuttaa samalla eräitä yksilöön kohdistuvien rikosten tekemuotoja, kuten tahallisten henkirikosten, pahoinpitelyn tai vapauteen kohdistuvien rikosten tunnusmerkistöjä. Joukkotuhonnan luonne rikoksena kansainvälistä oikeutta vastaan tulee esille johdonmukaisesti pidettäessä sitä koskevaa säännöstä ensisijaisena säännöksenä suhteessa yksilöä vastaan tehtyjä rikoksia koskeviin säännöksiin. Säännöksen ensisijaisuus ilmenee myös käytössä olevasta rangaistus-

teikosta. Joukkotuhonta käsittäisi yleensä myös rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset.

Rangaistukseksi joukkotuhonnasta ehdotetaan vankeutta vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Rangaistusasteikko on sama kuin voimassa olevassa säännöksessä.

2 momentti. Joukkotuhonnan yritys on ehdotuksen mukaan rangaistava kuten nykyisinkin. Joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen ja Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön mukaan myös joukkotuhonnan yritys on säädettävä rangaistavaksi.

2 §. Joukkotuhonnan valmistelu. Joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen mukaisesti rikoslain 13 luvun 4 §:n 3 momenttiin sijoitettiin vuonna 1974 rangaistussäännös salahankkeesta joukkotuhontaan. Salahankkeeksi katsottiin se, että kaksi tai useammat keskenään sopivat joukkotuhonnan tekemisestä.

Suomalaisessa rikosoikeudessa salahanke-tyyppisiä kriminalisointeja on vierastettu. Täytettyä rikosta ja rikoksen yritystä varhaisempaan toimintaan on mieluummin puututtu kriminalisoimalla tarvittaessa rikoksen valmistelu. Nykyinen rikoslain 11 luvun 7 §:n säännös joukkotuhonnan valmistelusta on vuodelta 1995. Sen mukaan rangaistavaa on joukkotuhontasopimuksen edellyttämän salahankkeen lisäksi joukkotuhontasuunnitelman laatiminen. Rangaistavaa on siis joukkotuhonnan valmistelu niissäkin tapauksissa, joissa sitä ei edellä sopiminen joukkotuhonnasta.

Joukkotuhonnan valmistelun kriminalisointiin ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia. Ainoa muutos on luonteeltaan tekninen. Kun joukkotuhontaa koskeva säännös on ehdotettu sijoitettavaksi 11 luvun 1 §:ään, niin joukkotuhonnan valmistelua koskevassa säännöksessä tulee viitata siihen. Joukkotuhonnan valmistelu ei kuulu Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan. Niin muodoin sen perussääntö ei edellytä säännökseen muutoksia.

Säännöksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, että on olemassa todellinen ja varten otettava sopiminen tai suunnitelma joukkotuhonnan tekemiseksi. Näin ollen esimerkiksi ravintolakeskusteluissa pidetyt päihtyneiden ihmisten puheet jonkin kansanryhmän hävittämisestä eivät sellaisinaan ole joukkotuhonnan valmistelua. Samoin aivan

epärealistiset sopimiset ja suunnitelmat jäävät säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Säännöksen tarkoituksena on pitää rangaistavana sellaisten henkilöiden toiminta, jotka sopivan tilaisuuden tullen todellisuudessa voisivat ryhtyä panemaan sopimusta tai suunnitelmaa täytäntöön sekä sellaisen vakavasti otettavan suunnitelman laatiminen, joka olisi toteutettavissa.

Jos joukkotuhonnan valmistelu etenee yrittäjäasteelle, sovellettaisiin 2 §:n sijasta 1 §:n 2 momenttia.

Rangaistus joukkotuhonnan valmistelusta on voimassa olevassa laissa vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Koska joukkotuhonta on raskain ajateltavissa oleva rikos kansainvälistä oikeutta vastaan, valmistelun rangaistuksen tulee olla verraten ankara. Nykyinen rangaistusasteikko ehdotetaan säilytettäväksi.

3 §. Rikos ihmisyyttä vastaan. Rikos ihmisyyttä vastaan käsittää joukon vakavia yksilöön kohdistuvia rikoksia. Rikokset muodostavat rikoksen ihmisyyttä vastaan, jos ne tehdään osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä. Yksittäiset yksilöön kohdistuvat teot ovat pääosin jo nyt rangaistavia yksilöön kohdistuvina rikoksina. Jotkut rikokseksi ihmisyyttä vastaan katsottavat teot saattavat merkitä rangaistavuuden alan laajenemista nykyisestään. Tällaisia ovat eräiltä osin esimerkiksi rotuerottelu ja vaino.

Rikoslain voimassa olevassa 11 luvussa ovat säännökset ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa (4 §) ja sen törkeästä tekemuodosta (5§). Rikoslain 11 luvun 4 §:n 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana, on tuomittava *ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on nykyisen 4 §:n 2 momentin mukaan rangaistava. Lisäksi 4 §:n 3 momentissa määritellään rikoksen soveltamisalaa seuraavasti: ”Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksentehtijää ei tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.”.

Pyrkimys saada rikoslain 11 luvun säännökset vastaamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosmäärittelyä edellyttää 4 §:n rikossäännöksen perusteellista uudistamista. Tarpeeseen uudistaa säännös on muitakin syitä. Säännös on yleisluonteinen eikä siinä kuvata poikkeuksellisissa oloissa kiellettyjä tekoja. Teonkuvaukset ovat lähinnä vuonna 1949 solmitussa Genèven yleissopimuksissa maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana.

Yleissopimuksissa tarkoitettut teot ovat rangaistavia jo yksilöihin kohdistuvina rikoksina, mutta niiden tekeminen poikkeusoloissa ja osana järjestelmällistä tai laajamittaista hyökkäystä tuo rikoksiin lisämerkityksiä, joita ei ole otettu huomioon yksilöihin kohdistuvia rikoksia koskevissa säännöksissä. On asianmukaista, että tämän näkökohdan huomioon ottavassa säännöksessä nykyistä tarkemmin kuvataan ne teot, joita rikossäännös tarkoittaa.

Nyt valmistellun säännösehdotuksen esikuvana on Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 7 artikla. Siinä määritellään varsin yksityiskohtaisesti rikokset ihmisyyttä vastaan.

Perussäännössä ”rikos ihmisyyttä vastaan” tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, kun se tehdään tietoisesti ja osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä: a) murha; b) tuhoaminen; c) orjuus; d) väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen; e) vangitseminen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevi-

en määräysten vastaisesti; f) kiduttaminen; g) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostiututio; pakkoraskaus; pakkosterilisaatio tai muu yhtä törkeä seksuaalisen väkivallan muoto; h) tunnistettavissa olevaan ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka yleisesti katsotaan kielletyiksi kansainvälisen oikeuden nojalla, muun tässä kappaleessa tarkoitettun teon tai tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä; i) tahdonvastainen katoaminen; j) rotuerottelu; k) muut samanlaatuiset epäinhimilliset teot, joilla tahallisesti aiheutetaan suurta kärsimystä, tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan henkistä tai fyysistä terveyttä.

Artiklassa on lisäksi määritelmiä siviiliväestöön kohdistuvasta hyökkäyksestä, tuhoamisesta, orjuudesta, väestön karkottamisesta tai pakolla siirtämisestä, kiduttamisesta, pakkoraskauksesta, vainosta, rotuerottelusta ja tahdonvastaisesta katoamisesta.

Artiklasta on annettu tulkintaohjeita, joita on perusteltua noudattaa myös kansallisen säännöksen tulkinnassa. Tulkintaohjeet on jäsenetty artiklassa omaksutun jäsentelyn mukaisesti. Niiden mukaan säännöstä on tulkittava suppeasti. Vaikka rikosentekijän tahallisuuteen kuuluu tietoisuus toimintansa kuulumisesta osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä, rikosentekijän ei tarvitse olla selvillä suunnitelmien tai politiikan yksityiskohdista. Rikoksessa on kysymys siviiliväestöön kohdistuvasta hyökkäyksestä valtion tai järjestön politiikan toteuttamiseksi. Rikoksen kohteena voi olla yksikin henkilö, kunhan teko on osa tunnusmerkistössä tarkoitettua kokonaisuutta.

Perussäännön 7 artiklan kirjoitustapa eroaa suomalaisen rikoslainsäädännön kirjoitustavasta. Näin ollen artiklaa ei voida ottaa kirjaimellisesti esikuvaksi säännökselle rikoksesta ihmisyyttä vastaan. Suomen rikoslaisissa on perusteltua käyttää tavanomaista rikossäännösten muotoilua. Perussäännössä ei esimerkiksi käytetä rikossäännösten tavanomaista muotoilua "joka tekee jotakin... on tuomittava..." Rikoslain säännöksessä ei myöskään ole tarpeen mainita teon tahalli-

suutta, koska se päätellään rikoslain 3 luvun 5 §:stä.

Laajemmin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 7 artiklaa on selvitetty Rooman perussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä.

1 mom. Ehdotetussa 11 luvun 3 §:n 1 momentissa rikos ihmisyyttä vastaan määriteltäisiin seuraavasti:

Joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä

1) surmaa toisen, orjuuttaa, käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen, ostamalla, myymällä tai vuokraamalla taikka kiduttaa häntä tai aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä tai vaikean vamman taikka vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään taikka tuhoaa väestöä asettamalla sitä tai sen osaa hävittäviä elinehtoja,

2) karkottaa tai pakolla siirtää alueella laillisesti oleskelevaa väestöä,

3) vangitsee toisen tai muuten riistää häneltä vapauden kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti taikka aiheuttaa vapautensa menettäneen tahdonvastaisen katoamisen,

4) raiskaa toisen, orjuuttaa seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, saattaa pakolla rasakaaksi tai sterilisaatioon taikka harjoittaa toista vastaan muuta niihin rinnastettavaa seksuaalista väkivaltaa tai

5) harjoittaa rotuerottelua tai vainoa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka kansainvälisessä oikeudessa yleisesti katsotaan kielletyiksi,

on tuomittava *rikoksesta ihmisyyttä vastaan* vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Pykälän *johtolauseesta* ilmenee, että rikossäännös suojaa siviiliväestöä laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä vastaan. Vastavat teot sotavoimiin kuuluvia haavoittuneita, sairaita ja haaksirikkoutuneita sekä sotavankeja vastaan arvioidaan ehdotetussa 5 §:ssä olevan sotarikosta koskevan säännöksen mukaisesti.

Säännöksen soveltamisen edellytyksenä on hyökkäyksen laajamittaisuus tai järjestelmällisyys. Tällä halutaan korostaa, että hyökkä-

yksen toteuttajana tyyppitapauksissa on valtio tai muu julkisen vallan organisaatio. Se ei kuitenkaan ole välttämätöntä, sillä rikos ihmisyyttä vastaan voidaan toteuttaa myös esimerkiksi yksityisen armeijan tai muun vastaavan järjestön harjoittamassa politiikassa. Olennaista yksilön vastuun kannalta on se, että yksilö tietää olevansa laajassa tai järjestelmällisessä hyökkäyksessä siviiliväestöä vastaan.

Rikos ihmisyyttä vastaan toteutuu tyyppillisesti joukkoilmiona. Säännös on laadittu kuitenkin niin, että rikosoikeudelliseen vastuuseen riittää rikoksen toteutuminen yhtäkin ihmistä vastaan. Kuten yleensä rikosoikeudessa rikoksessa ihmisyyttä vastaan jokainen yksilö vastaa vain omista teoistaan. Vastuu toisten teoista voi syntyä kuitenkin osallisuutta koskevien sääntöjen ja ehdotetussa 12 §:ssä tarkoitettujen sotilaallisen tai muun esimiesaseman perusteella.

Ehdotettu rikos ihmisyyttä vastaan vastaa pääosin Rooman perussäännön kyseistä rikosta koskevaa määritelmää. Kuitenkin ihmiskaupan ja vainon rangaistavuus ehdotetaan tarkoituksenmukaisuussyistä ulotettavaksi Rooman perussääntöä jonkin verran pitemmälle.

1 kohta. Rikos ihmisyyttä vastaan voi toteutua surmaamalla toisen. Perussäännössä käytetään ilmaisua ”murha”. Perussäännön rikosmäärittelyjen tulkintaohjeissa ”murhalla” tarkoitetaan kaikkia tahallisia henkirikoksia. Tulkintaohjeissa puhutaan ”surmaamisesta” ja ”kuoleman aiheuttamisesta”. Tulkintaohjeiden mukaisesti surmaamisella tässä tarkoitetaan kuoleman aiheuttamista. Rikos ihmisyyttä vastaan säännöksenä kattaa myös sen yhteydessä tehdyt tahalliset henkirikokset.

Säännöksessä orjuuttamisella tarkoitetaan samaa, kuin Genevessä vuonna 1926 tehdysä orjuutta koskevassa yleissopimuksessa (SopS 27/1927) omistukseen perustuvan tai siihen rinnastettavan vallan kohdistamista ihmiseen. Orjuuttamista tapahtuu lähinnä ihmiskaupan, erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvan kaupan yhteydessä. Tällöin sitä voidaan usein pitää 4 kohdassa tarkoitettuna seksuaalisena orjuuttamisena. Ihmiskauppa mainitaan kuitenkin 1 kohdassa erikseen. Siihen viitataan ilmaisulla ”käy hänellä

kauppaa tekemällä tarjouksen, ostamalla, myymällä tai vuokraamalla”. Tarjouksella tarkoitetaan osto- ja myyntitarjousta sekä tarjousta antaa ja ottaa vuokralle. Näin varmistetaan, että ihmiskauppa eri muodoissaan on säännöksen piirissä.

Kiduttamisella tarkoitetaan tahallista voimakkaan fyysisen tai henkisen väkivallan kohdistamista säilössä tai valvonnassa olevaan henkilöön niin, että siitä aiheutuu hänelle suurta tuskaa tai kärsimystä. Tämä perussäännön mukainen kidutuksen määritelmä on jonkin verran laajempi kuin kidutuksen vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen määritelmä vuodelta 1984 (SopS 59—60/1989). Kidutuksesta ei ole Suomen rikoslaissa omaa rikossäännöstä. Vuoteen 1995 asti oli voimassa rikoslain 25 luvun 11 § tunnustukseen kiduttamisesta. Säännös poistettiin rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa. Tuolloin katsottiin, että kidutusta koskeva säännös on päällekkäinen pahoinpitelyrikoksia ja pakottamista koskevien säännösten kanssa (HE 94/1993 vp, s 103).

Väestön tuhoamisella tarkoitetaan etenkin sellaisten elinehtojen asettamista, joilla surmataaan suoraan tai välillisesti väestöä tarkoituksin hävittää kyseinen väestönosa. Sellaista on esimerkiksi ravinnon, juoman ja lääkkeiden ja muiden elämisen kannalta tarpeellisten tavaroiden saannin estäminen. Tällaisena rikoksena pidetään tulkintaohjeiden mukaan myös sellaisia ensimmäisiä tekoja, jotka ovat alkuna joukkosurmalle. Kyse on jossakin määrin joukkotuhonnan tapaisesta toiminnasta. Toiminnan tavoite ei kuitenkaan ole joukkotuhontaa koskevassa säännöksessä tarkoitettua ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain.

2 kohta. Väestön karkottamisella tai pakolla siirtämisellä tarkoitetaan ihmisten siirtämistä pakolla alueelta, jossa he laillisesti oleskelevat, eikä pakkosiirtoihin ole kansainvälisen oikeuden mukaisia perusteita. Perussäännön tulkintaohjeiden mukaisesti tunnusmerkistön mukainen toiminta voi kohdistua yhteenkin henkilöön.

3 kohta. Vangitsemisella ja muulla vapaudenriistolla tarkoitetaan sellaista vapauden riistämistä, joka ei perustu rikokseen tai muuhun kansainvälisessä oikeudessa ja

Suomen oikeudessa hyväksyttävään perusteeseen. Tahdonvastainen katoaminen tarkoittaa Rooman perussäännön määritelmän mukaan ihmisten pidättämistä, vangitsemista tai kaappausta, valtion tai poliittisen järjestön toimesta, luvalla, tuella tai suostumuksella. Lisäksi kieltäydytään tunnustamasta vapaudenriistoa tai antamasta tietoja ihmisistä ja heidän olinpaikastaan tarkoituksella evätä heiltä lainmukainen oikeussuoja.

4 kohta. Raiskauksella tarkoitetaan tässä samaa kuin rikoslain 20 luvussa. Seksuaalinen orjuuttaminen ja prostituutioon pakottaminen on tyypillisesti sellaista toimintaa, jota pidetään rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettuna ihmiskauppana ja törkeänä ihmiskauppana. Saattaminen pakolla raskaaksi on vapaudenriiston kohteeksi joutuneen naisen saattamista raskaaksi ja pitämistä vangittuna aikomuksin vaikuttaa väestön etniseen koostumukseen tai rikkoa kansainvälisen oikeuden sääntöjä. Muulla niihin rinnastettavalla seksuaalisella väkivallalla tarkoitetaan tulkintaohjeiden mukaisesti seksuaalisia tekoja, joihin pakotetaan voimalla, voimankäytöllä uhkaamalla tai käyttämällä väkivaltaa, vankina pitämistä, psyykkistä alistamista, valtaa väärin, pakottavia olosuhteita tai käyttämällä hyväksi henkilöiden kykenemättömyyttä antaa vapaasti suostumustaan.

5 kohta. Rotuerottelulla tarkoitetaan vuonna 1965 solmitun kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (SopS 37/1970) tarkoittamaa rotuun, ihonväriin, syntyperään tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jota toteuttaa vakiintuneeseen järjestelmälliseen syrjintään ja alistamiseen perustuva hallintojärjestelmä. Ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino on perussäännön mukaan perusoikeuksien tahallista ja törkeää epäämistä kansainvälisen oikeuden vastaisesti ryhmän ominaisuuksien vuoksi. Se muistuttaa syrjintää, mutta on sitä huomattavasti vakavampi rikos. Toisaalta se muistuttaa läheisesti joukkotuhontaa, mutta ei ole rikoksena yhtä vakava.

Perussäännön 7 artiklan 1 kappaleen h kohta edellyttää, että vaino tapahtuu muun mainitussa kappaleessa tarkoitettun tai Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä. Suomen ri-

koslakiin ehdotettu säännös vainosta ei edellytä vainon liittymistä joukkotuhontaan, rikokseen ihmisyyttä vastaan tai sotarikokseen tai niiden törkeisiin tekemuotoihin. Ehdotettu kriminalisointi on siis laajempi kuin Rooman perussääntö edellyttää, mutta on Jugoslavia-tribunaalin oikeuskäytännössä (erit. sjä vs. Kupreskij et al IT-95-16-T, tuomio 14 tammiukuuta 2000, kappale 580) vahvistetun kansainvälisen oikeuden mukainen.

Rikos ihmisyyttä vastaan voi toteuttaa paitsi tahallisen henkirikoksen myös usean muun yksilöön kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön. Sellaisia ovat esimerkiksi pahoinpitely, vapautteen kohdistuvat rikokset ja seksuaalirikokset. Yleisenä lähtökohtana on soveltaa ensisijaisesti ihmisyyttä vastaan tehtyä rikosta koskevaa säännöstä.

Rikos ihmisyyttä vastaan on rangaistava tahallisuutena. Tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että tekijä toimii osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä. Rikoksentehtäjän ei kuitenkaan tarvitse olla selvillä laajamittaisen tai järjestelmällisen toiminnan tai suunnitelmien yksityiskohdista.

Ihmisyyttä vastaan tehdyt rikokset ovat lähtökohtaisesti sängen vakavia rikoksia. Sen vuoksi rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Vakavimmissa tapauksissa ehdotetaan siis mahdollisuutta tuomita elinkautiseen vankeuteen. Perusteena on se, että rikos ihmisyyttä vastaan voi sisältää vakavan rikoksen yksilöä vastaan, esimerkiksi murhan tunnusmerkistön toteuttavan teon, vaikka tekoa ei voitaisi pitää törkeänä rikoksena ihmisyyttä vastaan. Ankaraa rangaistusta voidaan perustellusti käyttää etenkin silloin, kun tekoon on syyllistynyt johtavassa tai muutoin vastuullisessa asemassa oleva henkilö.

2 momentti. Yritys olisi rangaistava kuten nykyisessä ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 25 artiklan 3 kohdan alakohta f edellyttää ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen yrityksen säätämistä rangaistavaksi. Toisaalta perussääntö sallii sen, että yrityksestä ei rangaista rikoslain 5 luvun 2 §:n tarkoittaman yrityksestä luopumisen ja tehokkaan katumisen perusteella.

4 §. *Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan.* Nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 5 §:ssä on säännös törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa. Pykälän 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Jos ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa

1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostelun törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

1 momentti. Ehdotetun 11 luvun 4 §:n 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Jos rikoksessa ihmisyyttä vastaan

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostelun törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä rikoksesta ihmisyyttä* vastaan vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Jotta kyseessä voisi olla törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, 3 §:n perustunnusmerkistön tulee toteutua. Ehdotettu 4 §:n rikos tehdään siten osana siviiliväestöön kohdistunutta laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä. Sotavoimiin kuuluneisiin haavoittuneisiin, sairaisiin ja haaksirikkoutuneisiin sekä sotavankeihin kohdistuvat rikolliset teot arvosteltaisiin sotarikosta koskevan 5 §:n ja törkeää sotarikosta koskevan 6 §:n mukaan.

Pykälän 1 momentissa olevan esimerkkiluettelon 1 kohta ehdotetaan muotoiltavaksi toisin kuin voimassa olevan rikoslain 11 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdassa on säädetty. Ehdotetun 3 §:n tarkoittama rikos ihmisyyttä vastaan jo perusmuodossaan saattaa yleensä useita ihmisiä hengenvaaraan. Sen vuoksi esimerkki tulee muotoilla niin, että se viittaa vakavuusasteeltaan törkeämpiin tapauksiin. Rikos ihmisyyttä vastaan on ehdotuksen mukaan törkeä, jos rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä. Ei ole mahdollista

sanoa, miten moneen ihmiseen lukumääräisesti rikoksen tulisi kohdistua. Kyse on siitä, että näissä tapauksissa voidaan puhua rikoksesta joukkoilmionä eikä vain yksittäistapauksina. Koska rikos ihmisyyttä vastaan voi toteutua eri tyyppisillä teoilla, ehdotetulle törkeyskriteerille tulee antaa merkitystä lähinnä silloin, kun kohteena olevan ihmisjoukon määrä selvästi ylittää sen, mitä on pidettävä kyseessä olevalle teolle tyyppillisenä. Siten esimerkiksi karkottamisen ja pakkosiirron kohteena olevan ihmisjoukon on oltava suurempi kuin kiduttamisessa tai raiskaamisessa, jotta 1 kohdan kriteeri täytyisi.

Rikoksissa ihmisyyttä vastaan tyyppillisesti tekijöitä on paljon tai ainakin useita ja myös uhreina on suuri joukko ihmisiä. Tällöin ei vielä sinänsä ole kyse törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan. Ehdotuksen 1 kohdassa tarkoitetaan yksilöinä niitä tekijöitä, joiden rikosoikeudellinen vastuu ulottuu suureen joukkoon ihmisiä rikoksen uhreina, toisin sanoen joukon johtajia tai muuten määrävässä tai hallitsevassa asemassa olevia tekijöitä. Ne tekijäjoukon jäsenet, joiden vastuu rajoittuu yksittäistapauksiin, eivät syyllisty törkeään rikokseen ihmisyyttä vastaan.

Toisena esimerkkinä on rikoksen tekeminen erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Mitä tarkoitetaan erityisen raa'alla tai julmalla teotavalla, voidaan hakea johtoa esimerkiksi murhaa ja törkeää pahoinpitelyä sekä törkeää raiskausta koskevasta säännöksestä ja oikeuskäytännöstä. Törkeänä pidetään rikosta ihmisyyttä vastaan, kun se on tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla. Siihen voidaan etsiä tulkinta-apua törkeää raiskausta koskevasta säännöksestä ja oikeuskäytännöstä. Tyyppillinen esimerkki törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan voisi olla joukkoraiskaus, jota loukattuun siviiliväestöön kuuluvia pakotetaan katsomaan.

Kolmanneksi esimerkiksi ehdotetaan rikoksen tekemistä erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti. Tämä peruste täydentää 1 kohtaa siinä, että siinä korostuu teon kohteen lukumäärän sijasta teon erityisestä suunnitelmallisuudesta ja järjestelmällisyydestä ilmenevä tekijän syyllisyys. Kriteeri voi siten tulla sovellettavaksi silloinkin, kun teon kohteena ei ole poikkeuksellisen suuri väkijoukko. Myös tämä kriteeri toteutuu tyy-

pillisesti joukon johtajien tai muutoin vastuullisessa asemassa olevien toimenpiteiden yhteydessä.

Esimerkkiluettelo on tyhjentävä. Suomessa omaksuttua periaatelinjaa noudattaen kvalifioidun säännöksen soveltaminen edellyttää kaikissa tapauksissa lisäksi sitä, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kokonaisarvosteluun vaikuttaa muun muassa se, kuinka laajan hyökkäyksen osana rikolliset teot tehdään ja kuinka suuri osuus tekijällä on tässä kokonaisuudessa. Kokonaisarvosteluun vaikuttaa myös se, miten vakavia yksilöön kohdistuvia loukkauksia sisältyy rikokseen ihmisyyttä vastaan.

Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan on vakavimmissa tapauksissa rinnastettavissa joukkotuhontaan. Törkeää rikosta ihmisyyttä vastaan voidaan perustellusti pitää vakavampana rikoksena kuin joukkotuhonnan tunnusmerkistön täyttäviä vähemmän vakavia tekoja. Sen vuoksi rangaistusasteikoksi törkeässä rikoksessa ihmisyyttä vastaan ehdotetaan vankeutta vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

2 mom. Ehdotetun 2 momentin mukaan yritys olisi rangaistava kuten nykyisin törkeässä ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa. Se, mitä edellä sanottiin ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen yrityksestä, koskee myös törkeän ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen yritystä.

5 §. *Sotarikos*. Voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 1 §:ssä on säännös sodankäyntirikoksesta. Sen 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Joka sotatoimessa

1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä,

2) väärinkäyttää haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka

3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja

on tuomittava *sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Rikoslain 11 luvun 2 §:ssä on säännös törkeästä ja 3 §:ssä lievästä sodankäyntirikoksesta. Sodankäyntirikoksen ja törkeän sodan-

käyntirikoksen yritys on säädetty rangaistavaksi.

Säännösten kansainvälisoikeudellisena taustana ovat muun muassa Haagissa vuonna 1907 tehdyt sopimukset, erityisesti maasodan lakeja ja tapoja koskevat ja vastaavat merisotaa koskevat sopimukset ja Geneven yleissopimukset vuodelta 1949.

Tarpeeseen uudistaa säännös kokonaisuudessaan on erilaisia syitä. Ensinnäkin säännös on hyvin yleisluonteinen eikä siitä ilman tutustumista kansainvälisen rikosoikeuden normeihin voi päätellä, millainen toiminta on rangaistavaa säännöksen mukaan. Toiseksi, säännöksen soveltamisala rajoittuu sotatoimissa tehtyihin rikoksiin. Se ei koske sodan aikana muualla kuin sotatoimessa tehtyjä rikoksia. Se ei myöskään koske kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa eikä valtiosisäisissä aseellisissa selkkauksissa tehtyjä rikoksia, ellei selkkaus ole edennyt sotatoimien asteelle. Nämä rajoitukset ehdotetaan poistettavaksi. Ehdotus menee Rooman perussääntöä pitemmälle siinä, että ehdotetut kriminalisoinnit koskisivat koko laajuudessaan myös valtiosisäisiä aseellisia selkkauksia.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 8 artiklassa on hyvin laaja ja yksityiskohtainen luettelo sotarikosten tekotavoista. Artiklan kirjoitustapa on toisenlainen kuin Suomessa tavanomainen rikoslain säännösten kirjoitustapa. Ehdotetun 5 §:n 1 momentin yksityiskohtaisessa tekeluettelossa on pyritty nykyistä tarkemmin määrittelemään ne vakavat teot, jotka mainitaan Rooman perussäännön 8 artiklassa. Perussäännön 8 artiklaa on selvitetty laajasti perussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä. Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosten määritelmien tulkintaohjeet on syytä ottaa huomioon myös sovellettaessa ehdotettua sotarikosta koskevaa säännöstä Suomen rikoslaissa.

Rooman perussäännön 8 artiklan mukaan kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivalta käsittää sotarikokset ainakin silloin, kun ne on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai osana sellaisten rikosten laajamittaista tekemistä. Ehdotuksessa ei ole sotarikoksen soveltamiselle asetettu tällaista edellytystä.

Sen sijaan törkeä sotarikos ei voisi ehdotuksen mukaan toteutua, jollei sotarikosta tehtäisi osana mainitunlaisia olosuhteita.

Ehdotetussa 2 momentissa on kuitenkin haluttu säilyttää nykyisen sodankäyntirikoksen laaja soveltamisala ulottamalla sotarikos koskemaan kaikkia Suomea velvoittavien sota-aseellista selkkausta tai miehitystä koskevien kansainvälisen sopimusten määräysten rikkomisia samoin kuin kansainvälisen oikeuden mukaisten sodan lakien ja tapojen loukkauksia. Ehdotus menee siten näiltä osin Rooman perussääntöä pitemmälle ja rangaistavuus ulottuu kansainvälisten sopimusten myötä myös osin pitemmälle kuin kansainvälisen oikeuden määrittelemä sotarikos.

Imom. Ehdotetun 11 luvun 5 §:n johtolauseessa määritellään säännöksen soveltamisalaksi sota, muu kansainvälinen tai valtiosisäinen aseellinen selkkaus ja miehitys. Sodan mainitseminen erikseen olisi tarpeetonta, koska sodissa on kysymys aseellisista selkkauksista. Luontevaa se on kuitenkin siksi, että rikoksen nimi on sotarikos. Valtionsisäisillä aseellisilla selkkauksilla tarkoitetaan valtioiden viranomaisten ja järjestäytyneiden aseellisten ryhmien tai tällaisten ryhmien välisiä aseellisia yhteenottoja, mutta ei valtiosisäisiä levottomuuksia, kuten mellakoita, erillisiä ja satunnaisia väkivaltaisuuksia tai muita vastaavia tilanteita. Sodalla, kansainvälisellä aseellisella selkkauksella ja miehityksellä tarkoitetaan niiden kansainvälisessä oikeudessa yleisesti hyväksytyjä määritelmiä.

Teolla tulee olla yhteys teon aikaisiin olosuhteisiin. Se, että teko on tehty sodan, muun aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana ja sen alueella, ei riitä pitämään tekoa sotarikoksena.

Johtolauseessa on lisäksi maininta siitä, että sotarikoksissa rikotaan Geneven yleissopimuksia ja niiden lisäpöytäkirjoja tai muita sota-aseellisia selkkauksia tai miehitystä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tapoja.

Rooman perussäännössä mainitaan erikseen vain Geneven yleissopimukset. Niiden kaksi lisäpöytäkirjaa vuodelta 1977 Suomeakin sitovina kansainvälisinä sopimuksina ovat kuitenkin Geneven sopimusten rinnalla niin merkittäviä kansainvälisen humanitaari-

sen oikeuden perussopimuksia, että ne halutaan mainita nimenomaisesti. Tosin monet lisäpöytäkirjojen velvoitteista ovat myös kansainvälistä tapaoikeutta, jonka rikkominen tulee rangaistavaksi lähinnä 2 momentin nojalla.

Ehdotettuun 1 momenttiin on pyritty koostamaan Rooman perussäännössä sotarikoksina mainitut keskeiset ja vakavat kansainvälistä oikeutta loukkaavat rikokset, joihin myös universaaliperiaatteen on katsottava riidattomasti ulottuvan. Tällaisia rikoksia sisältyy kuitenkin Geneven yleissopimusten lisäksi myös niiden I lisäpöytäkirjaan, jonka määrittelemät vakavat rikokset on eräiltä osin otettu nimenomaisesti huomioon ehdotetun pykälän kohdissa 5, 10 ja 11. Vakavien rikosten ala on 13 ja 14 kohdissa ulotettu koskemaan kaikkea kansainvälisessä oikeudessa kiellettyjen aseiden, taisteluvälineiden ja sodankäyntimenetelmien käyttöä. Muilta osin vakavat rikokset tulevat ehdotetun sotarikoksen piiriin viime kädessä 2 momentin nojalla.

1 kohta. Ehdotetun 11 luvun 5 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa määritellään erilaisia johtolauseessa tarkoitetuissa kansainvälisissä sopimuksissa suojeltuihin henkilöihin kohdistuvia sotarikoksen muotoja. Kiellettyä on siis sellainen väkivalta, joka ei kuulu sota-toimiin vihollisen sotavoimia vastaan. Vihollisen sotajoukkoon kuuluvan surmaaminen tai haavoittaminen voi kuitenkin olla sotarikos, jos hän on taistelukyvytön tai sotavanki tai, jos teossa käytetään kiellettyjä sodankäyntimenetelmiä tai -välineitä tai petollisia keinoja. Momentin 1 kohdassa kielletään yhden tai useamman ihmisen surmaaminen, kidutus, haavoittaminen, silpominen, biologiset, lääketieteelliset ja tieteelliset kokeet ja muu suuren kärsimyksen tai vaikean vamman aiheuttaminen ja vakava terveyden vahingoittaminen. Kidutus on voimakkaan fyysisen tai henkisen tuskan tai kärsimyksen aiheuttamista esimerkiksi tietojen tai tunnustuksen saamiseksi, rangaistukseksi, pelottelemiseksi tai pakottamiseksi johonkin taikka syrjivän perustein. Suomen rikoslaisissa kidutus toteuttaa lähinnä pahoinpitelyrikosten tai pakottamisen ja virka-aseman väärinkäyttämisen tunnusmerkistön. Biologisilla kokeilla tarkoitetaan kokeita, jotka vaarantavat vakavasti henkilöiden fyysisen tai henkisen ter-

veyden tai koskemattomuuden. Silpomisen tai kokeiden tarkoitus ei ole hoidollinen eikä niitä voida perustella lääketieteellisesti eikä niitä ole tehty kohteiksi joutuneiden henkilöiden etujen mukaisesti.

2 kohta. Momentin 2 kohdassa sotarikokseksi määritellään raiskaus ja muut törkeän seksuaalisen väkivallan muodot. Sellaisia ovat raiskauksen ohella seksuaalinen orjuus, pakkoprotituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio ja muut vastaavat törkeän seksuaalisen väkivallan muodot mukaan lukien lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Vastaava teko osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestäytyntä hyökkäystä on rikos ihmisyyttä vastaan ehdotetun 3 §:n mukaisesti. Tekemuotoja on lähemmin kuvattu Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaisesti ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen 4 kohdan perusteluissa.

3 kohta. Momentin 3 kohta koskee omaisuuden tuhoamista, takavarikoimista tai anastamista mielivaltaisesti ja ilman sotilaallista tarvetta. Kiellettyä on esimerkiksi asuintalojen tuhoaminen sotatoimien ulkopuolella tai arvo-omaisuuden anastaminen sotilaiden hallintaan joutuneista asunnoista. Ollakseen sotarikos omaisuuteen kohdistuvien tekojen tulee olla luonteeltaan laajamittaisia ja mielivaltaisia.

4 kohta. Kaupunkien ja muiden vastaavien paikkojen ryöstäminen määritellään niin ikään sotarikokseksi. Ryöstämisellä tarkoitetaan lähinnä niissä olevan omaisuuden anastamista. Ryöstön tunnusmerkistön ei siis tarvitse välttämättä toteutua.

5 kohta. Ehdotetussa 5 kohdassa kielletään alle 18-vuotiaiden lasten ottaminen tai värväminen sotilaiksi. Perussäännön 8 artiklassa on mainittu alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värväminen kansallisiin asevoimiin tai ryhmiin, jotka käyttävät heitä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin. Ikärajaksi ehdotetaan tässä kuitenkin 18 vuotta. Tämä olisi perusteltua Suomea sitovien lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 59—60/1991) sekä erityisesti sen lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen lisäpöytäkirjan (SopS 30—31/2002) määräysten vuoksi. Ehdotettu 5 kohta ei edellytä, että lasta käytetään vihollisuuksiin aktiivisesti. Muunlainenkin käyttö vihollisuuksiin olisi

rangaistavaa sotarikoksena Suomen lain mukaan. Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaan edellytyksenä on, että rikosentekijä tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää sotilaaksi otetun olevan alle 15 vuotias. Syyksiluettavuusohjetta voidaan vastaavasti soveltaa alle 18 vuotiaisiin sotilaisiin.

6 kohta. Momentin 6 kohta määrittelee sotarikokseksi sotavangin tai muun suojelun alaisen henkilön pakottamisen toimimaan omaa maataan vastaan. Ihmisillä on omaa maataan kohtaan uskollisuusvelvollisuuksia, joiden rikkominen voidaan rangaista maanpetosrikoksena.

7 kohta. Momentin 7 kohdassa sotarikokseksi määritellään heihin kohdistuva oikeus turvan epääminen. Sotavangeilla ja muilla suojelluilla henkilöillä on rikoksia tehtyäänkin oikeus lailliseen ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja muuhun oikeusturvaan.

8 kohta. Sotarikoksena rangaistavaa on aloittaa sellainen hyökkäys, jonka aiheuttamat ihmishenkien menetykset ja muut seuraukset ovat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn.

9 kohta. Momentin 9 kohdassa sotarikokseksi määritellään eräitä kansainvälisessä oikeudessa kiellettyjä sotatoimia. Sellaisia ovat hyökkäystoimet siviiliväestöä vastaan tai vihollisuuksien ulkopuolella olevia siviilihenkilöitä vastaan. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (SopS 1/1956) mukaisissa avustus- tai rauhanturvaamistehtävissä olevat henkilöt ja heidän käytössään olevat rakennelmat, materiaali, yksiköt ja ajoneuvot ovat suojeltuja hyökkäystekoja vastaan.

10 kohta. Kiellettyä on hyökkäys puolustamattomiin siviilikohteisiin ja niiden pommittaminen. Tällaisia kohteita ovat Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaan lähinnä kaupungit, kylät, asumukset ja rakennukset, jotka eivät ole sotilaskohteita. Uskonnonharjoitukseen, tieteeseen, taiteeseen, sairaanhoitoon tai hyväntekeväisyyteen tarkoitettuihin kohteisiin hyökkääminen on rangaistavaa sotarikoksena, samoin historiallisten muistomerkkien tuhoaminen. Säännös suojaa myös Geneven yleissopimuksissa ja niiden I lisäpöytäkirjassa vuodelta 1977 tarkoitettuja tunnusmerkkejä käyttäviä henkilöitä hyökkäyksiltä. Lisäpöytäkirjan mainitse-

minen merkitsee laajennusta Rooman perussäännöstä, sillä lisäpöytäkirjassa tunnusmerkkien suojele ulotetaan lääkintäkohteiden suojeletunnuksen lisäksi muun muassa neuvottelulippuun ja kulttuuriomaisuuden suojeletunnukseen.

11 kohta. Momentin 11 kohdassa sotarikokseksi määritellään erilaisten tunnusten väärinkäyttö. Sellaisia ovat valkoinen lippu, vihollisen ja Yhdistyneiden kansakuntien lippu, sotilasmerkit, sotilaspuvut sekä Geneven yleissopimuksissa ja niiden I lisäpöytäkirjassa tarkoitetut tunnusmerkit. Valkoisen lipun väärinkäyttöä on sen harhauttava näyttäminen ilman aikomusta neuvotella. Myös muiden tunnusten väärinkäytössä on kysymys harhauttamisesta. Rooman perussäännön mukaan rangaistavuus edellyttää, että teosta seuraa jonkun kuolema tai vakava vamma tai sairaus. Rangaistavuuden edellytystä ehdotetaan kuitenkin lievennettäväksi siten, että tunnusmerkkien väärinkäyttö tulisi rangaistavaksi myös, jos se johtaa vihollisen vangitsemiseen. Soveltamisalan laajennus on tarpeen, sillä esimerkiksi punaisen ristin väärinkäyttöä, jos siitä seuraa vihollisen vangitseminen, pidetään vakavana sotarikoksena Geneven yleissopimusten I lisäpöytäkirjan perusteella.

12 kohta. Momentin 12 kohdassa sotarikokseksi määritellään laittomat vapaudenriistot ja väestön pakkosiirrot ja karkotukset. Siirrot tai karkotukset kohdistuvat tulkintaohjeiden mukaan yhteen tai useampaan ihmiseen. Tällaiset teot ovat Suomessa perustuslain 9 §:n vastaisia ja toteuttaisivat yleensä myös jonkin rikoslain 25 luvussa tarkoitetun vapautteen kohdistuvan rikoksen tunnusmerkit. Teot ovat kiellettyjä myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 8/1976) 12 artiklan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18—19/1990 ja 63/1999) 2—4 artiklan mukaan. Rangaistavaa sotarikoksena on myös miehitysvallan omien väestönosien siirtäminen miehitysalueelle.

13 kohta. Momentin 13 kohdassa määritellään sotarikokseksi erilaiset kansainvälisessä oikeudessa kielletyt sodankäynnin tavat, kuten panttivankien ottaminen, armon epääminen, sotilaskohteiden suojeleminen käyttäen hyväksi siviilihenkilöitä tai muita suojele-

alaisia ja ravinnon tai muiden henkiin jäämiseksi välttämättömien tarvikkeiden tai hätäavun epääminen.

14 kohta. Momentin 14 kohdassa sotarikokseksi määritellään kiellettyjen aseiden tai taisteluvälineiden käyttäminen. Sellaisia aseita ja taisteluvälineitä ovat mm. myrkyt ja myrkkyyaset, tukehduttavat tai myrkylliset kaasut ja muut vastaavat aineet, ihmisen ruumiissa helposti laajentuvat tai litistyvät luodit ja muut liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavat aseet, ammuksut ja tarvikkeet, kemialliset ja biologiset aseet ja taisteluvälineet. Kemiallisten aseiden käyttäminen muissa kuin sotarikossäännöksen tarkoittamissa oloissa on rangaistavaa 8 §:n ja biologisten aseiden käyttäminen 9 §:n mukaan.

2 momentti. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan pykälän soveltamisala varsin laajaksi. Momentissa viitataan muihin mahdollisiin sotarikoksen muotoihin, jotka on määritelty Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 8 artiklassa tai muussa Suomea velvoittavassa sotaa, aseellista selkkausta tai miehitystä koskevassa kansainvälisessä sopimuksessa tai yleisesti tunnustetuissa ja vaikiintuneissa kansainvälisen oikeuden mukaisissa sodan laeissa ja tavoissa.

Tärkeimmistä Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista voidaan edellä jo todettujen lisäksi mainita tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden samankaltaisten kaasujen sekä bakteriologisten keinojen käytön kieltoa sodassa koskeva pöytäkirja vuodelta 1925 (SopS 23/1929), yleissopimus ympäristön muuttamismenetelmien sotilaallisen tai vihamielisen käytön kieltämisestä (SopS 60/1978), yleissopimus vuodelta 1980 tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kielloista tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä (SopS 64/1983), Haagissa vuonna 1954 tehty yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa (SopS 92—93/1994) ja siihen vuonna 1999 hyväksytty II pöytäkirja (SopS 152/2004) ja kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon ja varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskeva yleissopimus (SopS 19/1997).

Vaikka ehdotetut 1 momentin säännökset sotarikoksesta ovat tarkoitettuna olemaan varsin kattavia ja yksityiskohtaisia, momentissa ei silti ole tyhjentävää luetteloa niistä teoista, joita kansainvälinen oikeus pitää sotarikoksena. Avoin lauseke on sen vuoksi tarpeellinen. Ehdotuksessa nimenomaisesti mainitsematta jääviä sotarikoksen muotoja kansainvälisessä oikeudessa ovat esimerkiksi taistelukyvyttömän henkilön surmaaminen tai haavoittaminen, petollinen surmaaminen tai haavoittaminen, sotavangiksi ottaminen petollisin keinoin, vihollisen omaisuuden tuhoaminen tai haltuunotto ilman sotilaallista välttämättömyyttä, kunniaa loukkaavat sotarikoksen muodot kuten epäinhimillinen tai halventava kohtelu sekä rangaistus ja teloitus ilman asianmukaista oikeudenkäyntiä. Jos tekoa on kokonaisuudessaan pidettävä vähäisenä, tulee lievä sotarikos sovellettavaksi.

3 momentti. Sotarikoksen yritys on rangaistava. Sen kriminalisoimiseen velvoittaa Rooman perussäännön 25 artiklan 3 kohdan f alakohta. Yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen poistavat rangaistusvastuun rikoslain 5 luvun 2 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Sotarikos toteuttaa yleensä myös jonkin yksilöön kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön. Silloin sovelletaan ensisijaisesti sotarikosta koskevaa säännöstä. Muina yksilöön kohdistuvina rikoksina, jotka voivat toteutua sotarikoksen yhteydessä, voidaan mainita pahoinpitelyrikokset, anastusrikokset, vahingontekorikokset, vapautteen kohdistuvat rikokset ja seksuaalirikokset sekä yhteisöön kohdistuvina rikoksina ympäristörikokset.

Myös sotarikos on ensisijaisesti rikos kansainvälistä oikeutta vastaan ja toissijaisesti rikos yksilöitä vastaan. Rangaistavuudeltaan sotarikos on yhtä vakava kuin rikos ihmisyyttä vastaan. Sen vuoksi ehdotetaan, että sotarikoksen rangaistusasteikko olisi sama kuin rikoksessa ihmisyyttä vastaan eli vankeutta vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

6 §. Törkeä sotarikos. Nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 2 §:ssä on säännökset törkeästä sodankäyntirikoksesta. Pykälän 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Jos sodankäyntirikoksessa

- 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan,
- 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa,

3) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostelun törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

1 momentti. Nyt ehdotettu 11 luvun 6 §:n 1 momentti kuuluu seuraavasti:

Jos sotarikos tehdään osana suunnitelmaa tai politiikkaa taikka osana laajamittaisia sotarikoksia ja

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) rikoksella aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista vahinkoa,

3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

4) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostelun törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä sotarikoksesta* vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Jotta kyseessä voisi olla törkeä sotarikos, 5 §:n perustunnusmerkistön tulee toteutua. Ehdotettu 6 § koskee siis sodan, muun kansainvälisen tai valtiosisäisen aseellisen selkkauksen tai miehityksen yhteydessä tapahtuvia niitä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja tapojen rikkomisia. Siviiliväestöön kohdistuneissa laajamittaisissa tai järjestelmällisissä hyökkäyksissä tehtyjä tekoja arvosteltaisiin rikosta ihmisyyttä vastaan koskevan 3 §:n ja sen törkeää tekomuotoa koskevan 4 §:n mukaan.

Koska sotarikos jo sinällään on vakava kansainvälinen rikos, sen törkeät tekomuodot tulisi rajoittaa vain sellaisiin tekoihin, joissa Kansainvälisellä rikostuomioistuimella riittävästi on toimivalta Rooman perussäännön 8 artiklan mukaan. Tämän vuoksi ehdotetaan, että sotarikos voisi olla törkeä vain sillä edellytyksellä, että se tehdään osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai osana sotarikosten laajamittaista tekemistä.

Esimerkkiluettelon 1 kohtaa ehdotetaan muotoiltavaksi toisin kuin voimassa olevan rikoslain 11 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa on säädetty. Ehdotetun 5 §:n tarkoittama sotarikos jo perusmuodossaan saattaa yleensä useita ihmisiä hengenvaaraan. Siksi

esimerkki on syytä muotoilla niin, että se viittaa vakavuusasteeltaan törkeimpiin tapauksiin. Sotarikos olisi ehdotuksen mukaan törkeä, jos rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä. Ei ole mahdollista sanoa, miten monen ihmiseen lukumääräisesti rikoksen tulisi kohdistua. Rikoksesta voidaan puhua joukkoilmionä eikä vain yksittäistapauksina.

Sotarikoksissa tyypillisesti tekijöitä on paljon tai ainakin useita ja myös uhreja on tyypillisesti paljon. Tällöin ei vielä sinänsä ole kyse törkeästä sotarikoksesta. Ehdotuksen 1 kohdalla tarkoitetaan niitä tekijöitä yksilöinä, joiden rikosoikeudellinen vastuu ulottuu suureen joukkoon ihmisiä rikoksen uhreina, toisin sanoen joukon johtajia tai muuten määrävässä tai hallitsevassa asemassa olevia tekijöitä. Ne tekijäjoukon jäsenet, joiden vastuu rajoittuu yksittäistapauksiin, eivät syyllisty törkeään sotarikokseen.

Toisena esimerkkinä on se, että rikoksessa aiheutetaan erittäin suurta ja laajamittaista vahinkoa. Toisin kuin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 2 §:ssä vahinko voi olla muutakin kuin taloudellista. Sotarikos voi aiheuttaa esimerkiksi korjaamattomia vahinkoja kulttuurille, historiallisille arvoille, tieteelle, taiteelle, siviililiikenteelle tai ympäristölle.

Kolmantena esimerkkinä on rikoksen tekeminen erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Määritelmälle voidaan hakea johtoa esimerkiksi murhaa, törkeää pahoinpitelyä ja törkeää raiskausta koskevista säännöksistä ja niitä koskevasta oikeuskäytännöstä.

Neljänneksi sotarikos voi olla törkeä, jos se tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti. Tämä peruste täydentää muita kohtia siinä, että siinä korostuu teon erityisestä suunnitelmallisuudesta ja järjestelmällisyydestä ilmenevä tekijän syyllisyys. Peruste voi siten tulla sovellettavaksi silloinkin, kun teon kohteena ei ole poikkeuksellisen suuri väkijoukko tai kun sillä ei aiheuteta erityisen suurta vahinkoa. Myös tämä kriteeri toteutuu tyypillisesti joukon johtajien tai muutoin vastuullisessa asemassa olevien toimenpiteiden yhteydessä.

Esimerkkiluettelo on tyhjentävä. Törkeää sotarikosta koskevan säännöksen soveltami-

nen edellyttää, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Törkeä sotarikos on erityisesti vakavimmissa tapauksissa rinnastettavissa joukkotuhontaan. Törkeää sotarikosta voidaan kuitenkin pitää vakavampana rikoksena kuin joukkotuhonnan tunnusmerkistön toteuttavia lievimpiä tekoja. Sen vuoksi rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

2 momentti. Törkeän sotarikoksen yritys olisi rangaistava. Se, mitä edellä sanottiin sotarikoksen yrityksestä, koskee myös törkeän sotarikoksen yritystä.

7 §. Lievä sotarikos. Voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 3 §:ssä on säännös lievistä sodankäyntirikoksesta. Sen mukaan jos sodankäyntirikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä on tuomittava lievistä sodankäyntirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Uuteen 11 luvun 7 §:ään ehdotetaan sitä vastaavaa säännöstä lievistä sotarikoksesta.

Lievää sotarikosta koskevan säännöksen merkitys on siinä, että sotarikoksena ei ole tarkoitus rangaista sotaa, aseellisia selkkauksia ja miehitystä koskevien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden mukaisten sodan lakien tai tapojen vähäistä rikkomista. Kansainvälisissä yleissopimuksissa on myös miltei järjestysluonteisia velvoitteita, joiden rikkominen ei aiheuta merkittäviä seurauksia. Tällainen on esimerkiksi neljännen Geneven yleissopimuksen 87 artiklan säännös, jonka mukaan internoiduilta siviileiltä ei kanttiimissa saa periä saippuusta tai tupakkatuotteista tavanomaista markkinahintaa korkeampaa hintaa.

Arvioitaessa teon vähäisyyttä tulisi ottaa huomioon ennen kaikkea aiheutettu seuraus. Seurauksella tarkoitetaan vahingon lisäksi ruumiillista tai henkistä kärsimystä, kipua, vammaa tai vastaavia. Jos teolla on aiheutettu kärsimystä, on sitä syytä pitää yleensä vakavampana kuin pelkästään vahinkoa aiheuttanut teko. Millaista vahinkoa on pidettävä vähäisenä, on suhteuttava sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen oloihin.

Rajanveto sotarikoksen ja lievän sotarikoksen välillä määräytyy viime kädessä kokonaisarvostelun perusteella. Rajanvedossa otetaan huomioon muutkin seikat kuin aiheutettu seuraus.

Lievän sotarikoksen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Tämä merkitsee kovennusta lievään sodankäyntirikokseen verrattuna. Rangaistusasteikko on suhteutettava sotarikoksen ja törkeän sotarikoksen rangaistusasteikkoihin. Rangaistusasteikko olisi osittain päällekkäinen sotarikoksen rangaistusasteikon kanssa.

8 §. Kemiällisen aseiden kiellon rikkominen.

Pariisissa tehtiin 13.1.1993 yleissopimus kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämisestä sekä niiden hävittämisestä. Suomessa yleissopimus saatettiin voimaan vuonna 1995 annetulla lailla kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sen soveltamisesta (346/1997).

Kemiällisen aseiden kiellon rikkominen on siis kansainvälisen oikeuden vastainen teko.

Vuonna 1997 rikoslain 11 lukuun lisättiin kemiällisen aseiden kiellon rikkomista koskeva rangaistussäännös (351/1997). Säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi sisällöltään. Siihen on tarpeen tehdä teknisiä muutoksia. Ensinnäkin rangaistussäännöksen pykälänumeroa on syytä muuttaa 7a §:stä 8 §:ksi. Lisäksi muun muassa säännöksen 1 kohdassa mainittu 1—3 § on korvattava 5—7 §:llä, joihin ehdotetaan sotarikosta, törkeää ja lievää sotarikosta koskevia säännöksiä.

Kemiällisen aseiden kiellon rikkomista koskeva säännös muuttuu jonkin verran välillisesti sen vuoksi, että säännöksen 1 kohta koskee kemiällisen aseiden käyttämistä. Kohta on nykyisin toissijainen verrattuna sodankäyntirikokseen, sen törkeään ja lievään tekemuotoon, jotka voivat toteutua vain sota-toimissa tehtyinä. Toissijaisuus ehdotetaan säilytettäväksi. Ehdotetut 5—7 § koskevat sotaa, kansainvälisiä tai valtiosisäisiä aseellisia selkkauksia ja miehityksiä eivätkä pelkästään sotatoimia. Näin ollen kemiällisen aseiden kiellon rikkomista koskevan säännök-

sen 1 kohdan sovellettavuus vastaavasti kaventuu.

Kemiällisen aseiden kiellon rikkomisen nykyinen rangaistusasteikko, vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi, ehdotetaan säilytettäväksi. Ehdotetun lievää sotarikosta koskevan säännöksen rangaistusasteikko olisi lievempi kuin kemiällisen aseiden kiellon rikkomisen rangaistusasteikko. Kemiällisen aseiden käyttämistä sotarikoksen tekemuotona on kuitenkin pidettävä niin vakavana rikoksena (ks. 5 §:n 1 momentin 12 kohta), ettei lievää sotarikosta koskevaa rangaistussäännöstä voida sellaiseen tekoon soveltaa.

9 §. Biologisen aseiden kiellon rikkominen.

Biologisen aseiden kiellon rikkomisesta on nykyisin säännös rikoslain 11 luvun 7b §:ssä. Se säädettiin vuonna 2003 (17/2003). Kriminologisoinnin kansainvälisoikeudellisenä taustana on Genevessä vuonna 1925 tehty pöytäkirja tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden samankaltaisten kaasujen sekä bakteriologisten keinojen käytön kiellosta sodassa ja YK:n yleissopimus vuodelta 1972 bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoimisen kieltämiseksi ja hävittämiseksi sekä neuvoston puitepäätös 2002/475/YOS terrorismin torjumisesta. Yleissopimus saatettiin voimaan Suomessa vuonna 1975. Rikossäännöksellä biologisen aseiden kiellon rikkomisesta on siis selkeä kansainvälisoikeudellinen tausta.

Säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi sisällöltään. Ehdotetusta luvun systematiikasta johtuu, että säännöksen sijainniksi luvussa ehdotetaan 9 §:ää. Luvun systematiikasta johtuu myös, että säännöksen 1 kohdassa ehdotetaan viitattavaksi 5—7 §:ään.

Biologisen aseiden kiellon rikkomisen rangaistusasteikkoa ei ehdoteta muutettavaksi. Ehdotetun lievää sotarikosta koskevan säännöksen rangaistusasteikko olisi lievempi kuin biologisen aseiden kiellon rikkomisen rangaistusasteikko. Biologisen aseiden käyttämistä sotarikoksen tekemuotona on kuitenkin pidettävä niin vakavana rikoksena, ettei lievää sotarikosta koskevaa rangaistussäännöstä voida sellaiseen tekoon soveltaa.

10 §. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Kansanryhmän syrjintään kiihottamista

tarkoittava kriminalisointi otettiin vuonna 1970 rikoslain 16 luvun 6a §:ään, josta se vuonna 1974 rikoslain 13 luvun uudistamisen yhteydessä siirrettiin 13 luvun 5 §:ään. Vuonna 1995 säännös siirrettiin rikoslain 11 lukuun, jolloin sitä tarkennettiin eräiltä osin ja rikos sai nimekseen kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Säännöksen kansainvälisoikeudellisena taustana ovat vuonna 1965 tehty kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 37/1970) ja vuonna 1966 hyväksytty kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. Molemmat saatettiin Suomessa voimaan 1970-luvulla.

Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ehdotetaan säädettäväksi 10 §:ssä nykyisen 8 §:n sijasta. Voimassa olevia säännöksiä ei ehdoteta tässä yhteydessä sisällöltään muutettaviksi. Sanaa ”muuta” ehdotetaan selvyiden vuoksi lisättäväksi kansanryhmää koskevan ilmaisun eteen.

11 §. *Syrjintä.* Syrjintää koskeva kriminalisointi tuli rikoslakiin vuonna 1974, jolloin rikoslain 13 luku uudistettiin. Säännökset tulivat voimaan 1.3.1975. Uudistettaessa sotarikoksia ja ihmisyyttä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset vuonna 1995 ne sijoitettiin rikoslain 11 lukuun.

Syrjintää koskevan voimassa olevan 11 luvun 9 §:n säännökset sijoitettaisiin 11 §:ään. Niitä ei ehdoteta tässä yhteydessä sisällöltään muutettaviksi. Pykälän lopun toissijaisuuslausekkeeseen ehdotetaan selvyiden vuoksi lisättäväksi kiskonnantapainen työsyryntä.

12 §. *Esimiehen vastuu.* Kansainvälisessä rikosoikeudessa tunnetaan sotilaallisten ja muiden esimiesten korostunut vastuu. Siihen kuuluu vastuu alaisten tekemistä rikoksista, jotka olisivat olleet esimiehen toimenpitein estettävissä. Jos esimies on antanut käskyn tehdä rikos, hän on rikoksen yllyttäjänä vastuussa rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaisesti. Joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä.

Jos esimiehen antama käsky on ollut alaista sitova tai muusta syystä alaista on käytetty välikappaleena, esimies vastaa rikoksesta välillisenä tekijänä rikoslain 5 luvun 4 §:n mukaisesti. Tekijänä tuomitaan se, joka on teh-

nyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä.

Jos siis on olemassa selvä käsky Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen tekemiseen, Suomen rikoslain mukaan jo nyt sotilaallisen ja muun esimiehen vastuu on laadultaan ja tasoltaan tekijänvastuuseen rinnastettavaa.

Esimiehen vaikuttaminen alaiseen voi olla vähäisempää kuin yllytystä koskevassa säännöksessä tarkoitetaan. Rikoslain 5 luvun 6 §:ssä on säännös avunannosta rikokseen. Se, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Rangaistus mitataan kuitenkin lievennetyistä asteikosta.

Niissä tapauksissa, joissa alaiset ovat tehneet Rooman perussäännössä mainittuja rikoksia sen vuoksi, että esimies ei ole valvonut alaisten toimintaa asianmukaisesti, Suomen rikoslaissa ei ole nimenomaista säännöstä, jonka perusteella esimies olisi tekijänvastuussa tai siihen rinnastettavassa vastuussa rikoksista. Rikoslain 3 luvun 3 §:ssä on säännös laiminlyönnin rangaistavuudesta. Säännöstä laadittaessa sitä ei nimenomaisesti ajateltu sovellettavaksi törkeisiin kansainvälisoikeudellisiin rikoksiin eikä voida olla varmoja säännöksen riittävän laajasta sovellettavuudesta niihin.

Todennäköisesti valvontavelvollisuuden laiminlyönti yleensä toteuttaisi ainakin rikoslain 40 luvun 9 §:ssä mainitun virkavelvollisuuden rikkomisen tai 10 §:ssä mainitun tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön. Se voisi toteuttaa myös rikoslain 45 luvun 1—4 §:ssä mainittujen palvelusrikosten tunnusmerkit. Näiden rikosten rangaistavuusaste on niin alhainen, ettei sotilaallisen ja muun esimiehen vastuuta vakavista rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan voida jättää niidenkään varaan. Erityinen esimiesvastuuta koskeva säännös on siten tarpeellinen.

Rikoslain 11 luvun 12 §:ään ehdotetaan uutta säännöstä sotilaallisen ja muun esimie-

hen vastuusta. Säännöksen taustana on Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 28 artikla. Esimiehen vastuun peruste on kansainvälisissä sopimuksissa ja aikaisempien kansainvälisten rikostuomioistuinten käytännössä. Geneven yleissopimusten kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemista koskevan I lisäpöytäkirjan 87 artiklassa on määrätty päällystön velvollisuuksista. Sopimuspuolten on velvoitettava sotilaspäällystönä ehkäisemään ja tarvittaessa lopettamaan yleissopimusten ja lisäpöytäkirjan vastaiset rikkomukset alaistensa asevoimien jäsenten ja muiden johdossaan olevien henkilöiden keskuudessa ja ilmoittamaan niistä asianomaisille viranomaisille. Päällystöön kuuluvat tulee velvoittaa ryhtymään toimenpiteisiin rikkomusten estämiseksi ja tarvittaessa aloittamaan kurinpidolliset ja rikosoikeudelliset toimenpiteet rikkojia vastaan. Lisäpöytäkirjan 86 artikla koskee laiminlyöntiä. Se seikka, että alainen on rikkonut yleissopimuksia ja lisäpöytäkirjaa vastaan, ei vapauta hänen esimiehiään vastuusta, jos he tiesivät tai heidän olisi saamiensa tietojen perusteella pitänyt vallitsevissa oloissa päätellä, että alainen teki tai aikoi tehdä sellaisen rikoksen, eivätkä ryhtyneet kaikkiin vallassaan oleviin toimenpiteisiin rikoksen ehkäisemiseksi tai estämiseksi.

Perussäännön 28 artiklaa on selvitetty laajemmin perussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä.

Ehdotetun 11 luvun 12 §:n mukaan sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan rangaistukseen tekijän tai osallisen tavoin joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä ja lievästä sotarikoksesta sekä niiden yrityksestä ja alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä, joihin tosiasiallisesti esimiehen komennossa, valvonnassa ja määräysvallassa olevat joukot tai alaiset ovat syllistyneet sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa, jos

1) esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia eikä

2) esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaaditta-

viin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi

Laiminlyönti valvoa alaisten toimintaa ei sinänsä ole rangaistavaa muuten kuin virkavelvollisuuden rikkomisena tai palvelusrikkoksena. Säännöksessä tarkoitettu erityinen esimiehen vastuu syntyy, jos laiminlyönti tekee mahdolliseksi sen, että alaiset tekevät mainittuja rikoksia. Sotilaallisilla ja muilla esimiehillä on siis sodassa, aseellisissa selkkausissa ja miehityksissä erityisenä oikeudellisenä velvollisuutena 1) valvoa alaisten toimia, 2) olla selvillä alaisten aikomuksista, 3) havaitessaan aikeita tehdä kyseisiä rikoksia pyrkiä estämään aikeiden toteutuminen ja 4) rikosten tapahduttua saattaa rikokset asianomaisten viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista varten. Viimeksi mainitun velvollisuuden laiminlyönnistä esimiestä rangaistaisiin ehdotetun 13 §:n mukaan. Tällöin esimiehen esimiehen vastuu valvonnan laiminlyömisestä määräytyy 12 §:n mukaan.

Esimiehen erityinen vastuu voi olla säännöksen mukaan eritasoista. Tapauksissa, joissa esimies varmuudella tiesi, mitä alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä, ja hän olisi helposti voinut estää rikokset, tekijään tai yllyttäjään rinnastettava rangaistusvastuu on perusteltua. Lievempää, avunantoon rinnastettavaa vastuuta voidaan soveltaa tapauksissa, joissa rikosten estäminen olisi ollut mahdollista, mutta vaikeampaa. Lievemmänluonteista vastuu olisi myös sellaisissa tapauksissa, joissa esimies ei tiennyt, mutta hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä säännöksessä mainittuja rikoksia. Ehdotettu Rooman perussäännön mukainen sanonta viittaa lähinnä tahallisuuteen. Huolimattomuudesta tapahtuneisiin valvonnan laiminlyönteihin voivat tulla sovellettavaksi tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen (RL 40:10) tai tuottamuksellinen palvelusrikos (RL 45:4).

Esimiehiltä ei alaisten valvonnassa voida edellyttää mahdottomia. Toimilta, joihin esimiehen on ryhdyttävä, täytyy voida edellyttää, että ne ovat hänen käytettävissään, tarpeellisia ja että niitä voidaan häneltä kohtuudella edellyttää. Arvioinnissa on otettava huomioon tekojen aikana vallitsevat kenties poikkeukselliset olosuhteet. Jos esimies on

tehnyt kaiken häneltä edellytettävän, mutta ei ole onnistunut estämään alaisia tekemästä rikoksia, laiminlyönti saattaa rikokset viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista varten ei edes aiheuta erityistä esimiesvastuuta, koska syy-yhteys sellaisen laiminlyönnin ja rikosten tekemisen välillä puuttuu. Alaisten syyllistyminen rikoksiin on oltava seuraus siitä, että esimies laiminlyö valvonnan. Jos alaiset esimiehen valvonnasta huolimatta syyllistyvät ko rikoksiin, ei esimiestä voida asettaa vastuuseen tämän säännöksen nojalla.

Esimiehen vastuu ei edellytä virallista esimiesasemaa, vaan tosiasiallinen esimiesasema riittää. Kansainvälisen rikostuomioistuinten perussäännön 28 artikla on laadittu niin, että sotilasesimiesten vastuu on eräiltä osin jonkin verran ankarampi kuin siviiliesimiesten. Ehdotetussa säännöksessä ei ole tehty sellaista nimenomaista erottelua. Säännöstä tulkittaessa on kuitenkin otettava huomioon velvollisuutensa laiminlyöneen esimiehen asema organisaatiossa ja kyseisen organisaation luonne. Sotilasesimieheltä voidaan edellyttää tiukempaa alaisten valvontaa kuin siviiliesimiehiltä. Muun kuin sotilaspäällikön tietoisuudelle alaistensa aikeista sodan olosuhteissa on asetettava tiukemmat vaatimukset kuin perusteellisen koulutuksen saaneelle sotapäällikön tietoisuudelle. Siviiliesimiehen vastuuseen ei riitä, että joukot ovat hänen komennossaan ja valvonnassaan, vaan niiden on oltava hänen välittömässä valvonnassaan ja vastuullaan. Tällöinkin hän joutuisi vastuuseen vain, jos hän ei kiinnitä huomiota tietoihin, jotka selvästi osoittavat alaisten rikolliset aikeet tai toimet. Organisaation luonne on syytä ottaa huomioon myös rangaistusta määrättäessä ja mitattaessa.

13 §. *Alaisen rikoksen ilmoittamatta jättäminen.* Rooman perussäännön 28 artiklan vaatimukset esimiehen vastuusta on pääosin otettu huomioon ehdotetussa 12 §:ssä. Sen perusteella esimiestä ei kuitenkaan voisi asettaa vastuuseen siitä, että hän jättää saattamatta asianomaisten viranomaisten tutkittavaksi alaistensa tekemiksi epäillyt Rooman perussäännössä tarkoitetut vakavat rikokset. Mainittu 28 artikla edellyttää kuitenkin esimiehen asettamista vastuuseen tällaisestakin laiminlyönnistä.

Suomen rikoslaissa ei ole yleistä velvollisuutta ilmoittaa tietoon tulleista jo tehdyistä vakavistakaan rikoksista. Eräistä hankkeissa olevista törkeistä rikoksista ilmoittamatta jättäminen on kuitenkin rangaistavaa rikoslain 15 luvun 10 §:n mukaan. Tämän säännöksen rikosluetteloa ehdotetaan tarkistettavaksi jäljempänä.

Perussäännön 28 artiklan vaatimuksen täyttämiseksi ehdotetaan rikoslain 11 luvun 13 §:ään erillistä rangaistussäännöstä alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä. Sen mukaan sotilaallinen tai muu esimies, joka jättää ryhtymättä tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin saattaakseen viranomaisten tutkittavaksi hänen välittömässä määräysvallassaan ja valvonnassaan olevan alaistensa tekemäksi epäillyn 12 §:ssä tarkoitettua rikoksen, on tuomittava *alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Säännös tulee ensisijaisesti sovellettavaksi, jos esimies huolellisesta valvonnastaan huolimatta ei ole kyennyt estämään alaisiaan syyllistymästä rikoksiin kansainvälistä oikeutta vastaan, mutta laiminlyö alaistensa tekemiksi epäiltyjen rikosten ilmoittamisen. Esimiehellä on kuitenkin ilmoitusvelvollisuus alaistensa rikoksista myös tilanteissa, joissa esimies on itse osallistunut rikoksiin tai joutuu tekijänä tai osallisena vastuuseen ko rikoksista valvonnan laiminlyönnin vuoksi 12 §:n perusteella. Esimies voisi siten omasta osallisuudestaan huolimatta joutua vastuuseen alaistensa rikosten ilmoittamatta jättämisestä.

Esimies on ehdotuksen mukaan velvollinen ilmoittamaan vain välittömässä määräysvallassaan ja valvonnassaan olevan alaistensa tekemäksi epäilystä 12 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Rangaistuksen määrää arvioitaessa on samalla tavalla otettava huomioon esimiehen asema ja olosuhteet organisaatiossa kuin 12 §:n vastuuta arvioitaessa. Sotilasesimiehelle voidaan asettaa korkeammat vaatimukset kuin siviiliesimiehelle. Esimieheltä voidaan kuitenkin vaatia vain sellaisia toimia, joita huolelliselta esimieheltä voidaan olosuhteet huomioon ottaen kohtuudella edellyttää.

Rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

14 §. *Hallituksen määräys ja esimiehen käsky.* Suomen rikoslaisissa on säännelty alaisen vastuu sotilasorganisaatiossa (rikoslain 45 luvun 26 b §). Teosta, jonka sotilas on tehnyt esimiehensä käskystä, tuomitaan käs-kynalainen rangaistukseen vain, jos:

1) hän on käsittänyt, että hän käskyn täyt-tämällä toimisi lakia taikka virka- tai palvelusvelvollisuutta vastaan; tai

2) hänen olisi pitänyt ymmärtää käsky ja sen edellyttämän teon oikeudenvastaisuus, kun otetaan huomioon käsketyt teon lainvas-taisuuden ilmeisyys.

Jos teko on tapahtunut olosuhteissa, joissa käskynalaiselta ei voitu kohtuudella edellyttää käskyn täyttämättä jättämistä, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perus-säännön 33 artikla sisältää samantapaiset säännökset esimiehen ja lain määräysten suhteesta alaisten vastuuseen. Se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesimiehen määräyksestä, ei vapauta kyseistä henkilöä rikosoikeudellisesta vastuusta, paitsi artiklassa tarkemmin määritellyissä tilanteissa.

Periaate, jonka mukaan vetoaminen esi-miehen käskyyn ei vapauta vastuusta, oli jo Nürnbergin kansainvälisessä sotarikosoikeudenkäynnissä tärkeä. Siitä oli maininta tuomioistuimen perussäännössä. Samalla tavalla asia on muotoiltu entisen Jugoslavia- sekä Ruanda-tuomioistuimen perussäännöissä. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perus-säännön 33 artiklassa on omaksuttu sama pe-riate hieman yksityiskohtaisemmin. Pää-säännön mukaan se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikok-sen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesi-miehen käskystä, ei vapauta häntä rikosoikeudellisesta vastuusta. Vastuuvapaus voi kuitenkin toteutua, jos kolme edellytystä täyttyy. Ensinnäkin tällä henkilöllä oli oikeu-dellinen velvollisuus totella hallituksen tai esimiehen määräyksiä. Toiseksi henkilö ei tiennyt, että määräys oli oikeudenvastainen. Ja kolmanneksi määräys ei ollut ilmeisen oi-keudenvastainen. Artiklaa tulkitaan niin, että joukkotuhonnan ja ihmisyyttä vastaan koh-distuvien rikosten täytäntöönpanoa koskevat määräykset ovat ilmeisen lainvastaisia.

Mainittua artiklaa on selvitetty laajemmin perussopimuksen hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä.

1 momentti. Nyt tehty ehdotus rikoslain 11 luvun 14 §:ksi on Kansainvälisen rikos-tuomioistuimen perussäännön 33 artiklan an-tamien suuntaviivojen mukainen. Sen mu-kaan hallitusvaltaa käyttävän viranomaisen tai muun julkista valtaa käyttävän tahon an-tamasta määräyksestä tai esimiehen käskystä sotarikoksen, törkeän sotarikoksen tai lievän sotarikoksen tehnyt taikka sellaista yrittänyt on rangaistusvastuusta vapaa vain, jos

1) hänellä on ollut oikeudellinen velvolli-suus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyjä,

2) hän ei tiennyt määräyksen tai käskyn olevan lainvastainen, ja

3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lain-vastainen.

Sen sijaan joukkotuhonnan ja ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen ja sen törkeän teko-muodon toteuttamiseksi annettua määräystä tai käskyä on pidettävä selvästi lainvastaise-na eikä näihin rikoksiin syyllistynyt siten voi vapautua vastuusta vetoamalla toimineensa käskystä. Alainen voidaan siten jättää vas-tuun ulkopuolelle vain sotarikoksista sillä pe-rusteella, ettei hän tiennyt käskyn lainvastai-suudesta. Joukkotuhonnan tai ihmisyyttä vas-taan tehtyjen rikosten tunnusmerkistöt eivät soveltamisen kannalta ole erityisen tulkin-nanvaraisia. Säännöksistä voidaan verraten helposti päätellä rangaistavan toiminnan ala ja rajat. Sotarikoksen, törkeän sotarikoksen ja lievän sotarikoksen tunnusmerkistöt ovat pulmallisempia. Sotarikosta koskevassa säännöksessä on paljon kohtia, joissa sään-nöksen soveltuminen teon ajankohtana käy-tössä olevien tietojen valossa ei ole kovin selvää.

Säännös koskee siis vain ehdotettuja, pää-osin Kansainvälisen rikostuomioistuimen toi-mivaltaan kuuluvia sotarikoksia. Sotilasorga-nisaatiossa Suomessa noudatetaan muissa ri-koksissa rikoslain 45 luvun 26 b §:n sään-nöksiä. Muutoin voimassa ovat Suomessa ta-vanomaiset osallisuutta koskevat säännökset rikoslain 5 luvussa.

Perussäännössä käytettyä käsitettä ”halli-tus” on ehdotuksessa täsmennetty. Sen sijasta käytetään ilmaisua ”hallitusvaltaa käyttävä

viranomainen tai muu julkista valtaa käyttävä taho”. Näin esimerkiksi kansainvälinen järjestö voisi olla siinä asemassa, että sillä on valta antaa alaisia sitova käsky esimerkiksi alaisten esimiesten välityksellä.

15 luku. **Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan**

10 §. *Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.* Pykälässä säädetään rangaistus hankkeilla olevan törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä. Säännöksen 1 momentissa on luettelo niistä vakavista rikoksista, joiden hankkeilla olostä on rangaistuksen uhalla ilmoitettava viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa, kun rikos vielä on estettävissä. Pykälän luettelossa on joukkotuhonta ja joukkotuhonnan valmistelu sekä kemiallisen ja biologisen aseiden kiellon rikkominen. Pykälän rikosluetteloa ehdotetaan täydennettäväksi rikoksella ihmisyyttä vastaan, törkeällä rikoksella ihmisyyttä vastaan, sotarikoksella ja törkeällä sotarikoksella. Ilmoittamisvelvollisuus on johdonmukaista ulottaa myös mainittuihin erittäin vakaviin kansainvälisiin rikoksiin. Esimiehen velvollisuudesta ilmoittaa alaisensa tekemäksi epäilemänsä sotarikos ehdotetaan säädettyväksi 11 luvun 13 §:ssä.

1.2 **Pakkokeinolaki**

5 a luku. **Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu**

Luvun telekuuntelua koskevan 2 §:n 1 momentti ja teknistä kuuntelua koskevan 4 §:n 3 momentti sisältävät luettelon niistä törkeiksi katsotuista rikoksista, joihin syylliseksi epäiltyyn voidaan mainituissa pykälissä tarkemmin säädettyin edellytyksin kohdistaa kyseisiä pakkokeinoja. Pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n 1 momentin ja 4 §:n 3 momentin

1 kohdassa mainitaan joukkotuhonta, joukkotuhonnan valmistelu, kemiallisen aseiden kiellon rikkominen ja biologisen aseiden kiellon rikkominen. Mainittuihin lainkohtiin ehdotetaan lisättäväksi rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos ja törkeä sotarikos, joista on säädetty ankarimpana rangaistuksena elinkautinen vankeus. Rikosten poikkeuksellinen vakavuus puoltaa telekuuntelun ja teknisen kuuntelun käyttömahdollisuutta myös näissä rikoksissa.

1.3 **Kokoontumislaki**

25 §. *Rikoslain rangaistussäännökset.* Pykälässä on viittaus syrjintää koskevaan rikoslain 11 luvun 9 §:ään. Ehdotuksen mukaan syrjinnästä säädettyihin vastaisuudessa rikoslain 11 luvun 11 §:ssä, johon ehdotetaan viitattavan.

1.4 **Yhdenvertaisuuslaki**

20 §. *Rangaistussäännökset.* Pykälässä on viittaus syrjintää koskevaan rikoslain 11 luvun 9 §:ään. Ehdotuksen mukaan syrjinnästä säädettyihin vastaisuudessa rikoslain 11 luvun 11 §:ssä, johon ehdotetaan viitattavan. Pykälää ehdotetaan myös täydennettäväksi viittauksella kiskonnan tapaista työsyryntää koskevaan rikoslain 47 luvun 3 a §:ään, joka lisättiin 47 lukuun vuonna 2004.

2 **Voimaantulo**

Lait rikoslain, pakkokeinolain, kokoontumislain ja yhdenvertaisuuslain muuttamisesta ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, 11 luku ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 650/2004, 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 780/2005, 8 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti laissa 1161/2005 sekä 11 luku laeissa 578/1995, 351/1997 ja 17/2003, seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

 Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
 paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
 kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu
 henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellai-
 nen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osal-
 lisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuu-
 riomaisuuden suojelemisesta aseellisen selk-
 kauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden
 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan
 15 artiklassa;

2 c luku

Vankeudesta

11 §

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa

Tuomioistuin voi rangaistukseen tuomites-
 saan syyttäjän vaatimuksesta päättää, että

tuomittu vapautuu vankilasta vasta hänen
 suoritettuaan tuomitun rangaistusajan koko-
 naan, jos:

1) rikoksentehtyjä tuomitaan määräaika-
 seen, vähintään kolmen vuoden pituiseen
 vankeusrangaistukseen murhasta, taposta,
 surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä
 raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta
 hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeäs-
 tä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta
 ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ih-
 misyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä
 sotarikoksesta, törkeästä ihmiskaupasta,
 panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden
 vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta,
 kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa
 tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen
 yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen ri-
 kokseen;

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty
 ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus,
 ei vanhennu.

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus sekä joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

11 luku

Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan

1 §

Joukkotuhonta

Joka jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) asettaa ryhmälle sellaisia ehtoja, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen kokonaan tai osittain,
- 4) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa tai
- 5) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen, on tuomittava *joukkotuhonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

2 §

Joukkotuhonnan valmistelu

Joka 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

- 1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnasta tai
- 2) laatii joukkotuhontasuunnitelman, on tuomittava *joukkotuhonnan valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Rikos ihmisyyttä vastaan

Joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä

- 1) surmaa toisen, orjuuttaa, käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen, ostamalla, myymällä tai vuokraamalla taikka kiduttaa häntä tai aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä tai vaikean vamman taikka vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään taikka tuhoaa väestöä asettamalla sitä tai sen osaa hävittäviä ehtoja tai muulla tavoin,
 - 2) karkottaa tai pakolla siirtää alueella laillisesti oleskelevaa väestöä,
 - 3) vangitsee toisen tai muuten riistää häneltä vapauden kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti taikka aiheuttaa vapautensa menettäneen tahdonvastaisen katoamisen,
 - 4) raiskaa toisen, orjuuttaa seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, saattaa pakolla rasakaaksi tai sterilisaatioon taikka harjoittaa toista vastaan muuta niihin rinnastettavaa seksuaalista väkivaltaa tai
 - 5) harjoittaa rotuerottelua taikka vainoaa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka kansainvälisessä oikeudessa yleisesti katsotaan kielletyiksi,
- on tuomittava *rikoksesta ihmisyyttä vastaan* vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan

Jos rikoksessa ihmisyyttä vastaan

- 1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,
 - 2) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla taikka
 - 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *tör-*

keistä rikoksesta ihmisyyttä vastaan vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Sotarikos

Joka sodan taikka muun kansainvälisen tai valtionsisäisen aseellisen selkkauksen tai miehityksen yhteydessä vastoin maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta tai siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehtyjä Geneven sopimuksia (SopS 8/1955, *Geneven yleissopimukset*) tai kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta ja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellistenselkkausten uhriensuojelemisesta tehtyjä, vuoden 1949 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjoja (SopS 82/1980, *I ja II lisäpöytäkirja*) taikka muita sotaa, aseellisia selkkauksia tai miehitystä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tapoja

1) surmaa toisen tai haavoittaa tai kiduttaa häntä taikka hänen etujensa vastaisesti silpoo häntä tai alistaa hänet biologiseen, lääketieteelliseen tai tieteelliseen kokeeseen taikka aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä tai vaikean vamman tai vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään,

2) raiskaa toisen, orjuuttaa häntä seksuaalisesti, pakottaa hänet prostituutioon, raskauteen tai sterilisaatioon taikka harjoittaa häntä vastaan muuta vastaavaa törkeää seksuaalista väkivaltaa,

3) tuhoaa, takavarikoi tai anastaa omaisuutta mielivaltaisesti ja ilman sotilaallista tarvetta,

4) hyökkäyksen yhteydessä tai muutoin ryöstää kaupungin tai muun vastaavan paikan,

5) ottaa tai värvää alle 18-vuotiaita lapsia asevoimiin tai ryhmiin, joissa heitä käytetään vihollisuuksiin,

6) pakottaa sotavangin tai muun suojellun henkilön palvelemaan vihollisen asevoimissa

tai osallistumaan sotatoimiin omaa maataan vastaan,

7) epää sotavangilta tai muulta suojellulta henkilöltä oikeudenmukaista ja laillista oikeudenkäyntiä koskevat oikeudet taikka muutoin kieltää henkilöiden oikeudelliset ta-

keet,
8) aloittaa hyökkäyksen, joka aiheuttaa ihmishenkien menetyksiä tai vammoja taikka laajoja, pitkäaikaisia ja vakavia ympäristövahinkoja, jotka ovat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn,

9) hyökkää siviiliväestöä, vihollisuuksiin osallistumattomia siviilihenkilöitä tai siviili-kohteita taikka Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (SopS 1/1956) mukaisissa tehtävissä olevia henkilöitä tai heidän käytössään olevaa omaisuutta vastaan,

10) hyökkää siviilikohteisiin, joita ei puolusteta, tai pommittaa niitä, hyökkää uskonnonharjoitukseen, tieteeseen, taiteeseen, sairaanhoitoon tai hyväntekeväisyyteen tarkoitettuihin kohteisiin tai historiallisia muistomerkkejä vastaan taikka hyökkää Geneven yleissopimuksissa tai niiden I lisäpöytäkirjassa tarkoitettuja tunnusmerkkejä käyttäviä vastaan,

11) käyttää väärin valkoista lippua, vihollisen lippua, Yhdistyneiden Kansakuntien lippua, sotilasmerkkiä, sotilaspukua tai Geneven yleissopimuksissa tai niiden I lisäpöytäkirjassa tarkoitettuja tunnusmerkkejä ja aiheuttaa siten kuoleman, vakavan vamman tai sairauden taikka vihollisen vangitsemisen,

12) pitää laittomasti vangittuna taikka pakotoimin siirtää tai karkottaa väestöä tai sen osia,

13) ottaa ihmisiä panttivangeiksi, ilmoittaa, että armoa ei anneta, käyttää hyväksi siviilihenkilöitä tai muita suojeltuja henkilöitä sotilaskohteiden suojelemiseksi, estää siviilihenkilöiltä ravinnon tai muiden henkiin jäämiseksi välttämättömien tarvikkeiden saamisen tai tarpeellisen hätäavun taikka käyttää muuta kansainvälisessä oikeudessa kiellettyä sodankäyntitapaa taikka

14) käyttää myrkyä tai myrkyasetta, tukehduttavia tai myrkyllisiä kaasuja taikka muita vastaavia aineita, liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavia aseita, ammuksia tai tarvikkeita taikka kemiallisia,

biologisia tai muita kiellettyjä aseita tai taisteluvälineitä

on tuomittava *sotarikoksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Sotarikoksesta tuomitaan myös se, joka tekee Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön (SopS 56/2002) 8 artiklassa sotarikokseksi määritellyn muun teon, taikka muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sotaa, aseellista selkkausta tai miehitystä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä taikka yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja ja tapoja.

Yritys on rangaistava.

6 §

Törkeä sotarikos

Jos sotarikos tehdään osana suunnitelmaa tai politiikkaa taikka osana laajamittaisia sotarikoksia ja

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) rikoksella aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista vahinkoa,

3) rikos tehdään erityisen raajalla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla taikka

4) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä sotarikoksesta* vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

7 §

Lievä sotarikos

Jos sotarikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava *lievästä sotarikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

8 §

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen

Joka kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen (SopS 19/1997) vastaisesti

1) muuten kuin 5—7 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetta,

2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi, pitää hallussaan tai kuljettaa kemiallisen aseiden taikka

3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi,

on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

9 §

Biologisen aseiden kiellon rikkominen

Joka

1) muuten kuin 5—7 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetta tai toksiiniasetta,

2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai

3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen (SopS 15/1975) vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

10 §

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, paneellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnistä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka

niihin rinnastettavaa muuta kansanryhmää, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 §

Syrjintä

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,

2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka

3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyryntänä tai kiskonnantapaisena työsyryntänä, *syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

12 §

Esimiehen vastuu

Sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan 1, 3—7 ja 13 §:ssä tarkoitettusta teosta tai sen yrityksestä rangaistukseen kuin tekijä tai osallinen, jos tosiasiallisesti esimiehen määräysvallassa ja valvonnassa olevat joukot tai alaiset ovat syllistyneet tekoon sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa, ja jos

1) esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia eikä

2) esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaaditta-

viin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi.

13 §

Alaisen rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Sotilaallinen tai muu esimies, joka jättää ryhtymättä tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin saattaakseen viranomaisten tutkittavaksi tosiasiallisesti hänen määräysvallassaan ja valvonnassaan olevan alaisen tekemäksi epäillyn 12 §:ssä tarkoitettua rikoksen, on tuomittava *alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

14 §

Hallituksen määräys ja esimiehen käsky

Hallitusvaltaa käyttävän viranomaisen tai muun julkista valtaa käyttävän tahon antamasta määräyksestä tai esimiehen käskystä sotarikoksen, törkeän sotarikoksen tai lievän sotarikoksen tehnyt taikka sellaista yrittänyt on rangaistusvastuusta vapaa vain, jos

1) hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyjä,

2) hän ei tiennyt määräyksen tai käskyn olevan lainvastainen ja

3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen,

raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hank-

keilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

2.

Laki**pakkokeinolain 5 a luvun 2 ja 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohta ja 4 §:n 3 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 651/2004 seuraavasti:

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teli liittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teli liittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

 Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

 rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

3.

Laki**kokoontumislain 25 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun kokoontumislain (530/1999) 25 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1007/2004, seuraavasti:

25 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*Rikoslain rangaistussäännökset*

Rangaistus syrjinnästä yleistä kokousta tai
yleisötilaisuutta järjestettäessä säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvun 11 §:ssä.

4.

Laki**yhdenvertaisuuslain 20 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä tammikuuta 2004 annetun yhdenvertaisuuslain (21/2004) 20 § seuraavasti:

20 §

sesta työsyrynnästä rikoslain 47 luvun 3 a §:ssä.

Rangaistussäännökset

Rangaistus syrjinnästä säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvun 11 §:ssä, työsyrynnästä rikoslain 47 luvun 3 §:ssä ja kiskonnantapai-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .

Helsingissä 13 päivänä syyskuuta 2007

Tasavallan Presidentti**TARJA HALONEN**Oikeusministeri *Tuija Brax*

*Liitteet
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, 11 luku ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 650/2004, 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 780/2005, 8 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti laissa 1161/2005 sekä 11 luku laeissa 578/1995, 351/1997 ja 17/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu hen-
kilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 1 tai 2 §:ssä, jos teko on sellai-
nen *sodankäyntirikos tai törkeä sodankäynti-
rikos* taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoi-
tetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta
aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haa-
gin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöy-
tätkirjan 15 artiklassa;

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu hen-
kilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellai-
nen *sotarikos tai törkeä sotarikos* taikka osal-
lisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuu-
riomaisuuden suojelemisesta aseellisen selk-
kauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden
1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan
15 artiklassa;

2 c luku

Vankeudesta

11 §

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa

Tuomioistuin voi rangaistukseen tuomitsaan syyttäjän vaatimuksesta päättää, että tuomittu vapautuu vankilasta vasta hänen suoritettuaan tuomitun rangaistusajan kokonaan, jos:

1) rikoksenteijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuho-työstä, *törkeästä sodankäyntirikoksesta, törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa*, joukkotuhonnasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

11 §

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa

Tuomioistuin voi rangaistukseen tuomitsaan syyttäjän vaatimuksesta päättää, että tuomittu vapautuu vankilasta vasta hänen suoritettuaan tuomitun rangaistusajan kokonaan, jos:

1) rikoksenteijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuho-työstä, joukkotuhonnasta, *rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;*

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. *Syyteoikeus ei vanhennu myöskään, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa.*

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu.

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus ja 1 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus sekä joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

11 luku

Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan

6 §

Joukkotuhonta

Joka jonkin kansallisen, rodullisen, etnisen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
 - 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
 - 3) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä,
 - 4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen tai
 - 5) muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja,
- on tuomittava *joukkotuhonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.
Yritys on rangaistava.

7 §

Joukkotuhonnan valmistelu

Joka 6 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

- 1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai
 - 2) laatii joukkotuhontasuunnitelman,
- on tuomittava *joukkotuhonnan valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

1 §

Joukkotuhonta

Joka jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
 - 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
 - 3) asettaa ryhmälle sellaisia elinehtoja, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen kokonaan tai osittain,
 - 4) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa tai
 - 5) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen,
- on tuomittava *joukkotuhonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.
Yritys on rangaistava.

2 §

Joukkotuhonnan valmistelu

Joka 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

- 1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnasta tai
 - 2) laatii joukkotuhontasuunnitelman,
- on tuomittava *joukkotuhonnan valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

4 §

Ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa

Joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana, on tuomittava *ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksenteekijää ei tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

5 §

Törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa

Jos ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa

1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteekijä on tuomittava *tör-*

3 §

Rikos ihmisyyttä vastaan

Joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä

1) surmaa toisen, orjuuttaa, käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen, ostamalla, myymällä tai vuokraamalla taikka kiduttaa häntä tai aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä tai vaikean vamman taikka vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään taikka tuhoaa väestöä asettamalla sitä tai sen osaa hävittäviä ehtoja tai muulla tavoin,

2) karkottaa tai pakolla siirtää alueella laillisesti oleskelevaa väestöä,

3) vangitsee toisen tai muuten riistää häneltä vapauden kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti taikka aiheuttaa vapautensa menettäneen tahdonvastaisen katoamisen,

4) raiskaa toisen, orjuuttaa seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, saattaa pakolla rasakaaksi tai sterilisaatioon taikka harjoittaa toista vastaan muuta niihin rinnastettavaa seksuaalista väkivaltaa tai

5) harjoittaa rotuerottelua taikka vainoa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka kansainvälisessä oikeudessa yleisesti katsotaan kielletyiksi,

on tuomittava **rikoksesta ihmisyyttä vastaan** vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan

Jos rikoksessa ihmisyyttä vastaan

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla taikka

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteekijä on tuomittava **tör-**

keästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

1 §

Sodankäyntirikos

Joka sotatoimessa

1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä,

2) väärinkäyttää haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka

3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja,

on tuomittava *sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

keästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Sotarikos

*Joka sodan taikka muun kansainvälisen tai valtiosisäisen aseellisen selkkauksen tai miehityksen yhteydessä vastoin maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta tai siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehtyjä Geneven sopimuksia (SopS 8/1955, **Geneven yleissopimukset**) tai kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta ja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellistenselkkausten uhriensuojelemisesta tehtyjä, vuoden 1949 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjoja (SopS 82/1980, **I ja II lisäpöytäkirja**) taikka muita sotaa, aseellisia selkkauksia tai miehitystä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tapoja*

1) surmaa toisen tai haavoittaa tai kiduttaa häntä taikka hänen etujensa vastaisesti silpoo häntä tai alistaa hänet biologiseen, lääketieteelliseen tai tieteelliseen kokeeseen taikka aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä tai vaikean vamman tai vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään,

2) raiskaa toisen, orjuuttaa häntä seksuaalisesti, pakottaa hänet prostituutioon, raskautteen tai sterilisaatioon taikka harjoittaa häntä vastaan muuta vastaavaa törkeää seksuaalista väkivaltaa,

3) tuhoaa, takavarikoi tai anastaa omaisuutta mielivaltaisesti ja ilman sotilaallista tarvetta,

4) hyökkäyksen yhteydessä tai muutoin ryöstää kaupungin tai muun vastaavan paikan,

5) ottaa tai värvää alle 18-vuotiaita lapsia asevoimiin tai ryhmiin, joissa heitä käytetään vihollisuuksiin,

6) pakottaa sotavangin tai muun suojellun

henkilön palvelemaan vihollisen asevoimissa tai osallistumaan sotatoimiin omaa maataan vastaan,

7) epää sotavangilta tai muulta suojellulta henkilöltä oikeudenmukaista ja laillista oikeudenkäyntiä koskevat oikeudet taikka muutoin kieltää henkilöiden oikeudelliset takeet,

8) aloittaa hyökkäyksen, joka aiheuttaa ihmishenkien menetyksiä tai vammoja taikka laajoja, pitkäaikaisia ja vakavia ympäristövahinkoja, jotka ovat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn,

9) hyökkää siviiliväestöä, vihollisuuksiin osallistumattomia siviilihenkilöitä tai siviilikohteita taikka Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (SopS 1/1956) mukaisissa tehtävissä olevia henkilöitä tai heidän käytössään olevaa omaisuutta vastaan,

10) hyökkää siviilikohteisiin, joita ei puolusteta, tai pommittaa niitä, hyökkää uskonnonharjoitukseen, tieteeseen, taiteeseen, sairaanhoitoon tai hyväntekeväisyyteen tarkoitettuihin kohteisiin tai historiallisia muistomerkkejä vastaan taikka hyökkää Geneven yleissopimuksissa tai niiden I lisäpöytäkirjassa tarkoitettuja tunnusmerkkejä käyttäviä vastaan,

11) käyttää väärin valkoista lippua, vihollisen lippua, Yhdistyneiden Kansakuntien lippua, sotilasmerkkiä, sotilaspukua tai Geneven yleissopimuksissa tai niiden I lisäpöytäkirjassa tarkoitettuja tunnusmerkkejä ja aiheuttaa siten kuoleman, vakavan vamman tai sairauden taikka vihollisen vangitsemisen,

12) pitää laittomasti vangittuna taikka pakotoimin siirtää tai karkottaa väestöä tai sen osia,

13) ottaa ihmisiä panttivangeiksi, ilmoittaa, että armoa ei anneta, käyttää hyväksi siviilihenkilöitä tai muita suojeltuja henkilöitä sotilaskohteiden suojelemiseksi, estää siviilihenkilöiltä ravinnon tai muiden henkiin jäämiseksi välttämättömien tarvikkeiden saamisen tai tarpeellisen hätäavun taikka käyttää muuta kansainvälisessä oikeudessa kiellettyä sodankäyntitapaa,

14) käyttää myrkkyä tai myrkkyasetta, tukehduttavia tai myrkyllisiä kaasuja taikka muita vastaavia aineita, liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavia aseita,

ammuksia tai tarvikkeita taikka kemiallisia, biologisia tai muita kiellettyjä aseita tai taisteluvälineitä

on tuomittava **sotarikoksesta** vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Sotarikoksesta tuomitaan myös se, joka tekee Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön (SopS 56/2002) 8 artiklassa sotarikokseksi määritellyn muun teon, taikka muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sotaa, aseellista selkkausta tai miehitystä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä taikka yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja ja tapoja.

Yritys on rangaistava.

2 §

Törkeä sodankäyntirikos

Jos sodankäyntirikoksessa

1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan,
2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä sodankäyntirikoksesta** vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Lievä sodankäyntirikos

Jos *sodankäyntirikos*, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava **lievästä sodankäyntirikoksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

6 §

Törkeä sotarikos

Jos sotarikos tehdään osana suunnitelmaa tai politiikkaa taikka osana laajamittaisia sotarikoksia ja

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) rikoksella aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista vahinkoa,

3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla taikka

4) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai järjestelmällisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä sotarikoksesta** vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

7 §

Lievä sotarikos

Jos *sotarikos*, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava **lievästä sotarikoksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

7a §

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen

Joka kemiallisten aineiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti

1) muuten kuin *tämän luvun 1—3 §:ssä* tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetta,

2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan taikka kuljettaa kemiallisen aseiden tai

3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi

on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

7b §

Biologisen aseiden kiellon rikkominen

Joka

1) muuten kuin *tämän luvun 1—3 §:ssä* tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetta tai toksiiniasetta,

2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai

3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

8 §

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, paneutellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnis-

8 §

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen

Joka kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen (*SopS 19/1997*) vastaisesti

1) muuten kuin *5—7 §:ssä* tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetta,

2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi, pitää hallussaan tai kuljettaa kemiallisen aseiden taikka

3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi,

on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

9 §

Biologisen aseiden kiellon rikkominen

Joka

1) muuten kuin *5—7 §:ssä* tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetta tai toksiiniasetta,

2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai

3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen (*SopS 15/1975*) vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

10 §

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, paneutellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnis-

tä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

9 §

Syrjintä

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,

2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka

3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyRJintänä *syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

tä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa *muuta* kansanryhmää, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 §

Syrjintä

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,

2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka

3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyRJintänä tai *kiskonnantapaisena työsyRJintänä, syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

12 §

Esimiehen vastuu

Sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan 1, 3—7 ja 13 §:ssä tarkoitettusta teosta tai sen yrityksestä rangaistukseen kuin tekijä tai osallinen, jos tosiasiallisesti esimiehen määräysvallassa ja valvonnassa olevat joukot tai alaiset ovat syyllistyneet tekoon sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa, ja jos

1) *esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia eikä*

2) *esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi.*

13 §

Alaisen rikoksen ilmoittamatta jättäminen

*Sotilaallinen tai muu esimies, joka jättää ryhtymättä tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin saattaakseen viranomaisten tutkittavaksi tosiasiallisesti hänen määräysvallassaan ja valvonnassaan olevan alaisen tekemäksi epäillyn 12 §:ssä tarkoitettun rikoksen, on tuomittava **alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

14 §

Hallituksen määräys ja esimiehen käsky

Hallitusvaltaa käyttävän viranomaisen tai muun julkista valtaa käyttävän tahon antamasta määräyksestä tai esimiehen käskystä sotarikoksen, törkeän sotarikoksen tai lievän sotarikoksen tehnyt taikka sellaista yrittänyt on rangaistusvastuusta vapaa vain, jos

- 1) *hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyjä,*
- 2) *hän ei tiennyt määräyksen tai käskyn olevan lainvastainen ja*
- 3) *määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.*

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetok-

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetok-

sen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

oikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

2.

Laki**pakkokeinolain 5 a luvun 2 ja 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohta ja 4 §:n 3 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 651/2004 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

Tämä laki tulee voimaa päivänä
kuuta 20 .

3.

Laki**kokoontumislain 25 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun kokoontumislain (530/1999) 25 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1007/2004, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

25 §

Rikoslain rangaistussäännökset

Rikoslain rangaistussäännökset

Rangaistus syrjinnästä yleistä kokousta tai yleisötilaisuutta järjestettäessä säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvun 9 §:ssä.

Rangaistus syrjinnästä yleistä kokousta tai yleisötilaisuutta järjestettäessä säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvun 11 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

4.

Laki**yhdenvertaisuuslain 20 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä tammikuuta 2004 annetun yhdenvertaisuuslain (21/2004) 20 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

20 §

20 §

Rangaistussäännökset

Rangaistussäännökset

Rangaistus syrjinnästä säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvun 9 §:ssä, työsyryjinnästä rikoslain 47 luvun 3 §:ssä.

Rangaistus syrjinnästä säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvun 11 §:ssä, työsyryjinnästä rikoslain 47 luvun 3 §:ssä ja kiskonnantapaisesta työsyryjinnästä rikoslain 47 luvun 3 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.

Valtioneuvoston asetus

rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetun asetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, muutetaan rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta 16 päivänä elokuuta 1996 annetun asetuksen (627/1996) 1 §:n 1 momentin 2 kohta ja lisätään 1 §:n 1 momenttiin uusi 13 a kohta seuraavasti:

1 §
Rikoslain 1 luvun 7 §:ää sovellettaessa kansainvälisinä rikoksina pidetään seuraavia rikoksia:

2) sellainen rikos ihmisyyttä vastaan ja sotarikos, joka määritellään Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännössä (SopS 56/2002), ja muu vastaava rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehdyissä Geneven sopimuksissa (SopS 8/1955) sekä kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta tehdyssä näiden sopimus-

ten I lisäpöytäkirjassa (SopS 82/1980) tarkoitettuna törkeänä rikoksena;

13 a § sellainen biologisen asean kiellon rikkominen, jota tarkoitetaan Genevessä vuonna 1925 tehdyssä tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden samankaltaisten kaasujen sekä bakteriologisten keinojen käytön kieltoa sodassa koskevassa pöytäkirjassa (SopS 23/1929) ja YK:n yleissopimuksessa bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoimisen kieltämiseksi ja hävittämiseksi (SopS 15/1975);

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

*Sopimusteksti**Ote kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännöstä***KANSAINVÄLISEN RIKOSTUOMIOISTUIMEN ROOMAN PERUSSÄÄNTÖ****JOHDANTO-OSA**

Tämän perussäännön sopimusvaltiot, jotka ovat tietoisia siitä, että yhteiset siteet yhdistävät kaikkia kansoja ja niiden kulttuurit muodostavat yhteisen perinnön, ja että tämä hauras kokonaisuus voi hajota milloin tahansa, pitävät mielessä, että tämän vuosisadan aikana miljoonat lapset, naiset ja miehet ovat olleet käsittämättömien ihmiskuntaa järkyttävien julmuuksien uhreja, tiedostavat, että sellaiset törkeät rikokset vaarantavat maailman rauhan, turvallisuuden ja hyvinvoinnin, toteavat, että vakavimmista rikoksista, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä, tulee rangaista ja tehokas syytteen ajaminen niiden osalta tulee varmistaa ryhtymällä kansallisiin toimenpiteisiin ja edistämällä kansainvälistä yhteistyötä, ovat päättäneet varmistaa, että näihin rikoksiin syyllistyneet henkilöt eivät vältty rangaistukselta, ja siten vaikuttaa näiden rikosten ehkäisemiseen, palauttavat mieleen, että jokainen valtio on velvollinen käyttämään rikosoikeudellista toimivaltaansa kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneisiin henkilöihin, vahvistavat Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan päämäärät ja periaatteet sekä erityisesti sen, että kaikkien valtioiden tulee pidättyä uhkaamasta voimankäytöllä tai käyttämästä voimaa toisen valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista itsenäisyyttä vastaan tai muutoin Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärien vastaisesti, korostavat tässä yhteydessä, että minkään tässä perussäännössä ei katsota antavan sopimusvaltiolle oikeutta puuttua aseelliseen selkkaukseen tai minkään valtion sisäisiin asioihin, ovat päättäneet tässä tarkoituksessa ja nykyisten ja tulevien sukupolvien etujen mukaisesti perustaa Yhdistyneiden Kansakuntien järjestelmän yhteyteen riippumattoman pysyvän Kansainvälisen rikostuomioistuimen, jonka toimivalta ulottuu vakavimpiin rikoksiin, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä, korostavat, että tämän perussäännön mukaisesti perustettu Kansainvälinen rikostuomioistuin täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa, ovat päättäneet varmistaa kansainvälisen oikeudenmukaisuuden pysyvän kunnioituksen ja toteuttamisen, ovat sopineet seuraavaa:

1 OSA

TUOMIOISTUIMEN PERUSTAMINEN

1 artikla

Tuomioistuin

Tällä perussäännöllä perustetaan Kansainvälinen rikostuomioistuin ("tuomioistuin"). Se on pysyvä toimielin ja sillä on valtuudet käyttää toimivaltaansa henkilöihin, jotka ovat syyllistyneet tässä perussäännössä tarkoit-

tuihin vakavimpiin kansainvälisiin rikoksiin, ja sen toimivalta täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa. Tuomioistuimen toimivallasta ja toiminnasta määrätään tässä perussäännössä.

2 artikla

Tuomioistuimen suhde Yhdistyneisiin Kansakuntiin

Tuomioistuimen suhde Yhdistyneisiin Kansakuntiin ratkaistaan sopimuksella, joka tämän perussäännön sopimusvaltioiden ko-

kouksen on ensin hyväksyttävä, ja jonka tuomioistuimen presidentti sen jälkeen tekee tuomioistuimen puolesta.

3 artikla

Tuomioistuimen toimipaikka

1. Tuomioistuimen toimipaikka on Haag, Alankomaat ("isäntävaltio").

2. Tuomioistuin tekee isäntävaltion kanssa päämajasopimuksen, joka sopimusvaltioiden kokouksen on ensin hyväksyttävä, ja jonka tuomioistuimen presidentti sen jälkeen tekee tuomioistuimen puolesta.

3. Tuomioistuin voi kokoontua muualla tämän perussäännön määräysten mukaisesti aina kun tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

4 artikla

Tuomioistuimen oikeudellinen asema ja valtuudet

1. Tuomioistuin on kansainvälinen oikeushenkilö. Sillä on myös tehtäviensä hoitamiseen ja päämääriensä toteuttamiseen tarvittava oikeustoimikelpoisuus.

2. Tuomioistuin voi hoitaa tehtäviään ja käyttää valtuuksiaan tämän perussäännön määräysten mukaisesti minkä tahansa sopimusvaltion alueella ja erityisen sopimuksen nojalla muun valtion alueella.

2 OSA

TOIMIVALTA, TAPAUKSEN OTTAMINEN KÄSITELTÄVÄKSI JA SOVELLETTAVA OIKEUS

5 artikla

Tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset

1. Tuomioistuimen toimivalta rajoittuu vakavimpiin rikoksiin, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Tuomioistuin on tämän perussäännön mukaisesti toimivaltainen käsittelemään seuraavia rikoksia:

a) joukkotuhonta;

b) rikokset ihmisyyttä vastaan;

c) sotarikokset;

d) hyökkäysrikos.

2. Tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään hyökkäysrikosta sen jälkeen, kun 121 ja 123 artiklan mukaisesti on hyväksytty määräys, jossa rikos määritellään ja jossa täsmennetään ehdot, joiden mukaisesti tuomioistuin käyttää toimivaltaansa tämän rikoksen suhteen. Tällaisen määräyksen tulee olla yhdenmukainen Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan asianomaisten määräysten kanssa.

6 artikla

Joukkotuhonta

Tässä perussäännössä "joukkotuhonta" tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, joiden tarkoituksena on kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittäminen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain:

a) ryhmän jäsenten surmaaminen;

b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vammien aiheuttaminen ryhmän jäsenille;

c) tahallinen sellaisten elinehtojen asettaminen ryhmälle, joiden tarkoituksena on sen fyysinen hävittäminen kokonaan tai osittain;

d) ryhtyminen sellaisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on syntyvyyden ehkäiseminen ryhmän keskuudessa;

e) lasten siirtäminen pakolla ryhmästä toiseen.

7 artikla

Rikokset ihmisyyttä vastaan

1. Tässä perussäännössä "rikos ihmisyyttä vastaan" tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, kun se tehdään osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä ja hyökkäyksestä tietoisena:

a) murha;

b) tuhoaminen;

c) orjuus;

d) väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen;

e) vangitseminen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti;

f) kidutus;

g) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio tai muu yhtä törkeä seksuaalisen väkivallan muoto;

h) tunnistettavissa olevaan ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin tai uskonnon perusteella tai sukupuolen perusteella, niin kuin tämä käsite on määritelty 3 kappaleessa, tai muilla perusteilla, jotka yleisesti katsotaan kielletyiksi kansainvälisen oikeuden nojalla, muun tässä kappaleessa tarkoitetun teon tai tuomioistuinten toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä;

i) tahdonvastainen katoaminen;

j) rotuerottelu;

k) muut samanlaatuiset epäinhimilliset teot, joilla tahallisesti aiheutetaan suurta kärsimystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan vakavasti henkistä tai fyysistä terveyttä.

2. Tämän artiklan 1 kappaleen soveltamistarkoituksessa:

a) "siviiliväestöön kohdistuva hyökkäys" tarkoittaa 1 kappaleessa tarkoitettujen tekojen toistuvaa kohdistamista siviiliväestöön sellaisen valtion tai järjestön politiikan mukaisesti, jonka tarkoituksena on kyseisen hyökkäyksen toteuttaminen, tai tämän politiikan edistämiseksi;

b) "tuhoamiseen" sisältyy sellaisten elinehtojen tahallinen asettaminen, muun muassa ruoan ja lääkkeiden saannin estäminen, joiden tarkoituksena on väestönsosan hävittäminen;

c) "orjuus" tarkoittaa jonkin omistusoikeuteen liittyvän tai kaikkien siihen liittyvien valtaoikeuksien kohdistamista henkilöön, ja siihen sisältyy tällaisten valtaoikeuksien käyttäminen ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan yhteydessä;

d) "väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen" tarkoittaa henkilöiden siirtämistä pakolla alueelta, jolla he laillisesti oleskelevat, karkottamalla heidät tai käyttämällä mui-

ta pakkokeinoja ilman kansainvälisen oikeuden mukaisia perusteita;

e) "kidutus" tarkoittaa tahallista voimakkain fyysisen tai henkisen tuskan tai kärsimyksen aiheuttamista syytetyn vankina tai valvonnan alaisena olevalle henkilölle. Kidutukseksi ei kuitenkaan katsota pelkästään lakiin perustuvasta rangaistuksesta tavanomaisesti aiheutuvaa tuskaa tai kärsimystä;

f) "pakkoraskaus" tarkoittaa pakolla rasakaaksi saatetun naisen vankina pitämistä tarkoituksena vaikuttaa väestön etniseen koostumukseen tai toteuttaa muita törkeitä kansainvälisen oikeuden vastaisia tekoja. Tämän määritelmän ei millään tavalla tulkitavaan kansallisiin lakeihin, jotka liittyvät raskauteen;

g) "vaino" tarkoittaa perusoikeuksien tahallista ja törkeää epäämistä kansainvälisen oikeuden vastaisesti ryhmän tai yhteisön ominaisuuksien vuoksi;

h) "rotuerottelu" tarkoittaa 1 kappaleessa tarkoitettuja tekoja vastaavia epäinhimillisiä tekoja, joita yksi rodullinen ryhmä kohdistaa toiseen rodulliseen ryhmään tai ryhmiin, vakiintuneeseen järjestelmälliseen syrjintään ja alistamiseen perustuvan hallintojärjestelmän puitteissa, ja joiden tarkoituksena on kyseisen hallintojärjestelmän ylläpito;

i) "tahdonvastainen katoaminen" tarkoittaa valtion tai poliittisen järjestön toimesta, luovalla, tuella tai suostumuksella tapahtuvaa henkilöiden pidättämistä, vangitsemista tai kaappausta, jota seuraa kieltäytyminen tunnustamasta kyseistä vapaudenriistoa tai antamasta tietoja kyseisten henkilöiden kohtalosta tai olinpaikasta tarkoituksessa evätä heiltä oikeussuoja pitkäksi aikaa.

3. Tässä perussäännössä käsitteen "sukupuoli" katsotaan tarkoittavan kahta sukupuolta, miehiä ja naisia, sanan yhteiskunnallisessa merkityksessä. Käsitteellä "sukupuoli" ei ole muita merkityksiä.

8 artikla

Sotarikokset

1. Tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään sotarikoksia erityisesti silloin, kun ne on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa

tai osana sellaisten rikosten laajamittaista tekemistä.

2. Tässä perussäännössä "sotarikokset" tarkoittavat:

a) 12 päivänä elokuuta 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten törkeitä rikoksia, eli mitä tahansa seuraavista teoista, jotka kohdistetaan kyseessä olevan Geneven yleissopimuksen määräysten suojelemaan henkilöihin tai omaisuuteen:

- i) harkittu surmaaminen;
- ii) kidutus tai epäinhimillinen kohtelu, mukaan luettuna biologiset kokeet;
- iii) harkittu suuren kärsimyksen tai vaikean ruumiillisen vamman aiheuttaminen tai vakava terveyden vahingoittaminen;
- iv) laajamittainen omaisuuden tuhoaminen ja anastaminen, joka ei ole perusteltavissa sotilaallisella tarpeella ja joka toteutetaan oikeudenvastaisesti ja mielivaltaisesti;
- v) sotavangin tai muun suojellun henkilön pakottaminen palvelemaan vihollisvallan tavoimissa;
- vi) harkittu oikeudenmukaista ja laillista oikeudenkäyntiä koskevien oikeuksien epäminen sotavangilta tai muulta suojellulta henkilöltä;
- vii) oikeudenvastainen karkottaminen, siirtäminen tai vankina pitäminen;
- viii) panttivankien ottaminen.

b) muita vakavia kansainvälisiin aseellisiin selkkauksiin sovellettavan oikeuden ja tapojen loukkauksia, kansainvälisen oikeuden järjestelmän puitteissa, eli mitä tahansa seuraavista teoista:

- i) tahallinen hyökkäys koko siviiliväestöä vastaan tai sellaisia yksittäisiä siviilihenkilöitä vastaan, jotka eivät välittömästi osallistu vihollisuuksiin;
- ii) tahallinen hyökkäys siviilikohteita vastaan, toisin sanoen sellaisia kohteita vastaan, jotka eivät ole sotilaskohteita;
- iii) tahallinen hyökkäys Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa humanitaarisissa avustustehtävissä tai rauhanturvaamistehtävissä toimivaa henkilöstöä tai näihin tehtäviin liittyviä rakennelmia, materiaalia, yksiköjä tai ajoneuvoja vastaan, kun nämä ovat oikeutettuja siviilihenkilöille tai siviilikohteille myönnettävään suojaan kan-

sainvälisen aseellisia selkkauksia koskevan oikeuden nojalla;

iv) tahallinen hyökkäyksen aloittaminen tietoisena siitä, että hyökkäys aiheuttaa sellaisia ihmishenkien menetyksiä tai vammoja siviilihenkilöille tai vahinkoa siviilikohteille tai sellaisia laajamittaisia, pitkäaikaisia ja vakavia ympäristövahinkoja, jotka olisivat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan konkreettiseen ja välittömään yleiseen sotilaalliseen hyötyyn;

v) sellaisiin kaupunkeihin, kyliin, asumuksiin tai rakennuksiin hyökkääminen, joita ei puolusteta ja jotka eivät ole sotilaskohteita, tai niiden pommittaminen;

vi) sellaisen aseensa laskeneen tai puolustuskyvyttömän sotilaan surmaaminen tai haavoittaminen, joka on antautunut ilman ehtoja;

vii) valkoisen lipun, vihollisen tai Yhdistyneiden Kansakuntien lipun tai sotilasmerkkien ja sotilaspuvun sekä Geneven yleissopimuksissa tarkoitettujen tunnusmerkkien väärinkäyttö, josta aiheutuu kuolema tai vakava henkilövahinko;

viii) miehittävän vallan toteuttama omien väestönsien siirtäminen suoraan tai välillisesti alueelle, jota se miehittää, tai miehitetyn alueen väestön tai sen osan karkottaminen tai siirtäminen kyseisen alueen sisällä tai sen ulkopuolelle;

ix) tahallinen hyökkäys uskonnon harjoittamiseen, opetukseen, taiteiden tai tieteen harjoittamiseen tai hyväntekeväisyystarkoituksien käytettäviä rakennuksia, historiallisia muistomerkkejä, sairaaloita ja sairaiden ja haavoittuneiden vastaanottoasemia vastaan, sillä edellytyksellä, että nämä eivät ole sotilaskohteita;

x) vastapuolen määräysvaltaan kuuluvien henkilöiden silpominen tai näiden alistaminen lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin, jotka eivät ole perusteltavissa kyseisten henkilöiden lääkärin-, hammas- tai sairaalahoidolla tai joita ei tehdä kyseisten henkilöiden etujen mukaisesti, ja jotka aiheuttavat kyseisten henkilöiden kuoleman tai vakavasti vaarantavat heidän terveytensä;

xi) viholliskansaan tai -armeijaan kuuluvien yksilöiden petollinen surmaaminen tai haavoittaminen;

xii) ilmoitus, jonka mukaan armoa ei anneta;

xiii) vihollisen omaisuuden tuhoaminen tai haltuunotto, ellei sotaan liittyvä pakkotilanne edellytä tällaista tuhoamista tai haltuunottoa;

xiv) ilmoitus, jonka mukaan vihamielisen osapuolen kansallisuutta olevien henkilöiden oikeudet ja oikeustoimenpiteet kumotaan, niitä lykätään tai ei voida ottaa käsiteltäväksi tuomioistuimissa;

xv) vihamielisen osapuolen kansallisuutta olevien henkilöiden pakottaminen osallistumaan sotatoimenpiteisiin, jotka kohdistetaan heidän omaa maataan vastaan, vaikka he olisivat sotaa käyvän valtion palveluksessa ennen sodan alkamista;

xvi) kaupungin tai paikan ryöstäminen, vaikka se tapahtuisi hyökkäyksen yhteydessä;

xvii) myrkyin tai myrkkyyseiden käyttäminen;

xviii) tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden kaasujen, ja kaikkien vastaavien nesteiden, tarvikkeiden tai laitteiden käyttäminen;

xix) ihmisen ruumiissa helposti laajentuvien tai litistyvien luotien käyttö, esimerkiksi sellaisten luotien käyttö, joissa on kova vaippa, joka ei peitä ydintä kokonaan tai johon on tehty viiltoja;

xx) sellaisten aseiden, ammusten, tarvikkeiden ja sodankäyntimenetelmien käyttö, jotka ovat omiaan aiheuttamaan liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä tai jotka ovat luonnostaan umpimähkäisiä, aseellisia selkkauksia koskevan kansainvälisen oikeuden vastaisesti, edellyttäen, että sellaiset aseet, amukset, tarvikkeet tai sodankäyntimenetelmät on kielletty kattavasti ja ne on sisällytetty tämän perussäännön liitteeseen muutoksella, joka tehdään asiaan liittyvien 121 ja 123 artiklan määräysten mukaisesti;

xxi) henkilön kunniaan loukkaavat rikokset, erityisesti epäinhimillinen ja halventava kohtelu;

xxii) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus 7 artiklan 2 (f) kappaleen määritelmän mukaisesti, pakkosterilisaatio tai muu seksuaalisen väkivallan muoto, joka on samalla Geneven yleissopimusten törkeä rikos;

xxiii) siviilihenkilöiden tai muiden suojeltujen henkilöiden läsnäolon hyväksikäyttäminen, jotta sotatoimet eivät ulottuisi tiettyihin kohteisiin, alueisiin tai sotavoimiin;

xxiv) tahallinen hyökkäys sellaisia rakennuksia, tarvikkeita, lääkintäyksiköitä ja kuljetusvälineitä sekä henkilöitä vastaan, jotka käyttävät Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä kansainvälisen oikeuden mukaisesti;

xxv) siviilihenkilöiden nälkiinnyttämisen tahallinen käyttäminen sodankäyntimenetelmänä, estämällä heiltä sellaisten tarvikkeiden saanti, jotka ovat välttämättömiä heidän henkiinjäämiselleen, mukaan luettuna Geneven yleissopimusten mukaisesti annetun hätäavun harkittu estäminen;

xxvi) alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värvääminen kansallisiin asevoimiin tai heidän käyttämisensä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin.

c) valtionsisäisten aseellisten selkkausten osalta vakavia 12 päivänä elokuuta 1949 tehdyn neljän Geneven yleissopimuksen yhteisen 3 artiklan loukkauksia, eli mitä tahansa seuraavista teoista, kun ne tehdään sellaisia henkilöitä vastaan, jotka eivät aktiivisesti osallistu vihollisuuksiin, mukaan luettuna asevoimien jäsenet, jotka ovat laskeneet aseensa ja jotka ovat tulleet taistelukyvyttömiksi sairauden, haavoittumisen, vangitsemisen tai muun syyn vuoksi:

i) henkeen ja henkilöön kohdistuva väkivalta, erityisesti murha kaikissa muodoissa, silpominen, julma kohtelu ja kidutus;

ii) henkilön kunniaan kohdistuvat rikokset, erityisesti epäinhimillinen ja halventava kohtelu;

iii) panttivankien ottaminen;

iv) rangaistuksen määrääminen ja teloitus ilman laillisesti perustetun tuomioistuimen antamaa aikaisempaa tuomiota, johon liittyvät kaikki yleisesti välttämättömiksi tunnus-tetut oikeudelliset takeet.

d) tämän artiklan 2 (c) kappaletta sovelletaan valtionsisäisiin aseellisiin selkkauksiin, mutta ei valtionsisäisiin levottomuuksiin ja jännittyneisiin tilanteisiin, kuten mellakoihin, erillisiin ja satunnaisiin väkivaltaisuuksiin tai muihin vastaaviin tekoihin.

e) muita vakavia valtiosisäisiin aseellisiin selkkauksiin sovellettavan oikeuden ja tapojen loukkauksia, kansainvälisen oikeuden järjestelmän puitteissa, eli mitä tahansa seuraavista teoista:

i) tahallinen hyökkäys koko siviiliväestöä vastaan tai sellaisia yksittäisiä siviilihenkilöitä vastaan, jotka eivät osallistu välittömästi vihollisuuksiin;

ii) tahallinen hyökkäys sellaisia rakennuksia, tarvikkeita, lääkintäyksiköitä ja kuljetusvälineitä sekä henkilöitä vastaan, jotka käyttävät Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä kansainvälisen oikeuden mukaisesti;

iii) tahallinen hyökkäys Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa humanitaarisissa avustustehtävissä tai rauhanturvaamistehtävissä toimivaa henkilöstöä tai näihin tehtäviin liittyviä rakennelmia, materiaalia, yksiköitä tai ajoneuvoja vastaan, mikäli nämä ovat oikeutettuja siviilihenkilöille tai siviilikohteille myönnettävään suojaan aseellisia selkkauksia koskevan kansainvälisen oikeuden nojalla;

iv) tahallinen hyökkäys uskonnon harjoittamiseen, opetukseen, taiteiden tai tieteen harjoittamiseen tai hyväntekeväisyystarkoitukseen käytettäviä rakennuksia, historiallisia muistomerkkejä, sairaaloita ja sairaiden ja haavoittuneiden vastaanottoasemia vastaan, sillä edellytyksellä, että nämä eivät ole sotilaskohteita;

v) kaupungin tai paikan ryöstäminen, vaikka se tapahtuisi hyökkäyksen yhteydessä;

vi) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus 7 artiklan 2 (f) kappaleen määritelmän mukaisesti; pakkosterrilisaatio ja muu seksuaalisen väkivallan muoto, joka on samalla neljän Geneven yleissopimuksen yhteisen 3 artiklan vakava loukkaus;

vii) alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värväminen asevoimiin tai aseistautuneisiin ryhmiin, tai heidän käyttämisensä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin;

viii) määräys siirtää siviiliväestöä selkkaukseen liittyvistä syistä, elleivät kyseisten siviilihenkilöiden turvallisuus tai pakottavat sotilaalliset syyt vaadi sitä;

ix) vastapuolen sotilaan petollinen surmaaminen tai haavoittaminen;

x) ilmoitus, jonka mukaan armoa ei anneta;

xi) selkkauksen toisen osapuolen määräysvaltaan kuuluvien henkilöiden silpominen tai näiden alistaminen lääketieteellisiin tai teollisiin kokeisiin, jotka eivät ole perusteltavissa kyseisten henkilöiden lääkäri-, hammas- tai sairaalahoidolla tai joita ei tehdä kyseisten henkilöiden etujen mukaisesti, ja jotka aiheuttavat kyseisten henkilöiden kuoleman tai vakavasti vaarantavat heidän terveytensä;

xii) vastapuolen omaisuuden tuhoaminen tai haltuunotto, elleivät selkkaukseen liittyvät pakottavat syyt edellytä sellaista tuhoamista tai haltuunottoa.

f) Tämän artiklan 2 (e) kappaletta sovelletaan valtiosisäisiin aseellisiin selkkauksiin, mutta ei valtiosisäisiin levottomuuksiin ja jännittyneisiin tilanteisiin, kuten mellakoihin, erillisiin ja satunnaisiin väkivaltaisuuksiin tai muihin vastaaviin tekoihin. Sitä sovelletaan aseellisiin selkkauksiin, jotka tapahtuvat valtion alueella, kun siellä on meneillään pitkälinen valtion viranomaisten ja järjestäytyneiden aseistautuneiden ryhmien välinen tai tällaisten ryhmien välinen aseellinen selkkkaus.

3. Tämän artiklan 2 kappaleen (c) ja (e) kohdan määräykset eivät vaikuta hallituksen velvollisuuteen ylläpitää tai palauttaa laki ja järjestys valtioon tai puolustaa valtion yhtenäisyyttä ja alueellista koskemattomuutta kaikin laillisin keinoin.

9 artikla

Rikosten määritelmien tulkintaohjeet

1. Tuomioistuin käyttää 6, 7 ja 8 artiklan tulkinnassa ja soveltamisessa apuna rikosten määritelmien tulkintaohjeita. Sopimusvaltioiden kokous hyväksyy ne jäsentensä kahden kolmasosan ääntenemmistöllä.

2. Muutoksia rikosten määritelmien tulkintaohjeisiin voivat esittää:

a) sopimusvaltiot;

b) tuomarit ehdottomalla ääntenemmistöllä;

c) syyttäjät.

Sopimusvaltioiden kokous hyväksyy muutokset jäsentensä kahden kolmasosan äänenemmistöllä.

3. Rikosten määritelmien tulkintaohjeiden ja niiden muutosten tulee olla tämän perussäännön mukaisia.

10 artikla

Tämän osan määräysten ei tulkita rajoittavan millään tavalla olemassaolevia tai kehitettyjä kansainvälisen oikeuden määräyksiä tai vaikuttavan niihin muuta tarkoitusta kuin tämän perussäännön soveltamista varten.

11 artikla

Ajallinen toimivalta

1. Tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka on tehty tämän perussäännön voimaantulon jälkeen.

2. Jos valtiosta tulee tämän perussäännön sopimuspuoli sen voimaantulon jälkeen, tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa ainoastaan sellaisten rikosten suhteen, jotka on tehty sen jälkeen, kun perussääntö on tullut kyseisen valtion osalta voimaan, ellei tämä valtio ole antanut 12 artiklan 3 kappaleen mukaista selitystä.

12 artikla

Toimivallan edellytykset

1. Valtio, josta tulee tämän perussäännön sopimuspuoli, hyväksyy sopimuspuoleksi tullessaan tuomioistuimen toimivallan 5 artiklassa tarkoitettujen rikosten suhteen.

2. Tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa 13 artiklan (a) tai (c) kohdan tapauksessa, jos yksi tai useampi seuraavista valtioista on tämän perussäännön sopimuspuolena tai on hyväksynyt tuomioistuimen toimivallan 3 kappaleen mukaisesti:

a) valtio, jonka alueella kyseinen teko tai laiminlyönti on tapahtunut tai, jos rikos on

tehty aluksella tai ilma-aluksessa, kyseisen aluksen tai ilma-aluksen rekisteröintivaltio;

b) valtio, jonka kansalainen syytetty on.

3. Jos tämän perussäännön ulkopuolisen valtion hyväksyntä edellytetään 2 kappaleen nojalla, kyseinen valtio voi kirjaajalle toimitetulla selityksellä hyväksyä tuomioistuimen toimivallan kyseessä olevan rikoksen suhteen. Hyväksyvä valtio toimii yhteistyössä tuomioistuimen kanssa viipymättä ja poikkeuksetta 9 osan määräysten mukaisesti.

13 artikla

Toimivallan käyttäminen

Tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa 5 artiklassa tarkoitetun rikoksen suhteen tämän perussäännön määräysten mukaisesti, jos:

a) sopimusvaltio saattaa 14 artiklan mukaisesti syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos;

b) turvallisuusneuvosto, joka toimii Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan VII luvun nojalla, saattaa syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos; tai

c) syyttäjä on aloittanut sellaisen rikoksen tutkinnan 15 artiklan mukaisesti.

14 artikla

Sopimusvaltion esittämä tutkintapyyntö

1. Sopimusvaltio voi saattaa syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos, pyytäen syyttäjää tutkimaan tilanteen sen ratkaisemiseksi, tulisiko yksi tai useampi henkilö asettaa syytteeseen kyseisestä rikoksesta.

2. Tutkintapyynnössä mainitaan mahdollisuuksien mukaan asiaan liittyvät olosuhteet ja sen mukana toimitetaan ne tutkintapyyntöä tukevat asiakirjat, jotka tilanteen käsiteltäväksi saattavalla valtiolla on käytettävissään.

15 artikla

Syyttäjä

1. Syyttäjä voi aloittaa tutkinnan omasta aloitteestaan tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia koskevien tietojen perusteella.

2. Syyttäjä tutkii saatujen tietojen vakaavuuden. Tätä tarkoitusta varten syyttäjä voi hankkia lisätietoja valtioilta, Yhdistyneiden Kansakuntien toimielimiltä, hallitustenvälisiltä järjestöiltä tai kansalaisjärjestöiltä tai muista sopiviksi katsomistaan luotettavista lähteistä, ja hän voi ottaa vastaan kirjallisia tai suullisia todistajanlausuntoja tuomioistuimen toimipaikassa.

3. Jos syyttäjä katsoo, että tutkinnan jatkamiselle on olemassa perusteltua syytä, hän toimittaa esitutkintajaostolle pyynnön luvan saamiseksi tutkinnalle sekä kerätyn pyyntöä tukevan aineiston. Rikosten uhrin voivat antaa lausuntoja esitutkintajaostolle oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskevien sääntöjen mukaisesti.

4. Jos esitutkintajaosto pyynnön ja sitä tukevan aineiston tutkittuaan katsoo, että tutkinnan jatkamiselle on olemassa perusteltua syytä ja että tapaus ilmeisesti kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan, se sallii tutkinnan aloittamisen. Tämä ei kuitenkaan vaikuta siihen, mitä tuomioistuin myöhemmin päättää toimivallan ja tapauksen käsiteltäväksi ottamisen osalta.

5. Mikäli esitutkintajaosto ei anna tutkinnalle lupaa, syyttäjä voi kuitenkin myöhemmin esittää uuden pyynnön, joka perustuu uusiin samaa tilannetta koskeviin tosiseikkoihin tai todisteisiin.

6. Jos syyttäjä katsoo 1 ja 2 kappaleessa tarkoitettua alustavan tutkinnan jälkeen, että saatujen tietojen perusteella tutkinnan aloittamiselle ei ole olemassa perusteltua syytä, hän ilmoittaa tästä tiedot toimittaneille taholle. Tämä ei estä syyttäjää tarkastelemasta hänelle toimitettavia samaa tilannetta koskevia lisätietoja uusien tosiseikkojen tai todisteiden valossa.

16 artikla

Tutkinnan tai syyttämisen lykkääminen

Tutkintaa tai syyttämistä ei voida aloittaa tai jatkaa perussäännön mukaisesti kahden-toista seuraavan kuukauden aikana siitä, kun turvallisuusneuvosto on Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan VII luvun nojalla hyväksytyllä päätöksellä pyytänyt lykkäystä tuomioistuimelta; turvallisuusneuvosto voi uudistaa pyyntönsä samoin ehdoin.

17 artikla

Tapauksen käsiteltäväksi ottaminen

1. Ottaen huomioon johdanto-osan 10 kappaleen ja 1 artiklan määräykset, tuomioistuin ei ota tapausta käsiteltäväksi, jos:

a) tapausta on tutkittu tai syyte on nostettu valtiossa, jonka toimivaltaan tapaus kuuluu, ellei valtio ole haluton tai kykenemätön tehokkaasti huolehtimaan tutkinnasta ja syyttämisestä;

b) tapausta on tutkittu valtiossa, jonka toimivaltaan tapaus kuuluu, ja valtio on päättänyt olla nostamatta syytetä kyseistä henkilöä vastaan, ellei päätös johdu valtion haluttomuudesta tai kykenemättömyydestä tehokkaasti huolehtia syyttämisestä;

c) kyseistä henkilöä vastaan on jo järjestetty oikeudenkäynti valituksen kohteena olevasta toiminnasta, eikä oikeudenkäynti tuomioistuimessa ole sallittu 20 artiklan 3 kappaleen nojalla;

d) tapaus ei ole riittävän vakava, jotta käsittelyn jatkaminen tuomioistuimessa olisi perusteltua.

2. Ratkaistakseen onko tietyssä tapauksessa kyse haluttomuudesta, tuomioistuin harkitsee, oikeudenmukaista menettelyä koskevat kansainvälisen oikeuden periaatteet huomioiden ottaen, vallitseeko yksi tai useampi seuraavista tilanteista:

a) oikeudenkäyntiin ryhdyttiin tai ollaan ryhtymässä tai kansallinen päätös tehtiin kyseisen henkilön suojelemiseksi rikosoikeudelliselta vastuulta 5 artiklassa tarkoitettujen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen;

b) oikeudenkäyntiä on viivytetty perusteetomasti, eikä viivytys olosuhteet huomioon ottaen vastaa tarkoitusta saattaa kyseinen henkilö oikeuden eteen;

c) oikeudenkäynti ei ollut tai ei ole riippumaton tai puolueeton eikä oikeudenkäyntimenettely olosuhteet huomioon ottaen vastannut tai vastaa tarkoitusta saattaa kyseinen henkilö oikeuden eteen.

3. Ratkaistakseen onko tiettyssä tapauksessa kyse kykenemättömyydestä, tuomioistuin harkitsee, onko valtio kykenemätön saamaan syytetyn oikeuteen tai hankkimaan tarvittavat todisteet ja todistajanlausunnot tai muuten kykenemätön järjestämään oikeudenkäynnin siitä syystä, että sen kansallinen tuomioistuinjärjestelmä on kokonaan tai merkittävilta osin romahtanut tai puuttuu kokonaan.

18 artikla

Tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevat alustavat päätökset

1. Kun tilanne on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi 13 artiklan (a) kohdan mukaisesti ja syyttäjä on todennut, että tutkinnan aloittamiselle on olemassa perusteltua syytä tai syyttäjä aloittaa tutkinnan 13 artiklan (c) kohdan ja 15 artiklan mukaisesti, syyttäjä ilmoittaa siitä kaikille sopimusvaltioille ja niille valtioille, jotka käytettävissä olevien tietojen perusteella tavallisesti olisivat toimivaltaisia kyseessä olevien rikosten suhteen. Syyttäjä voi ilmoittaa käsittelystä sellaisille valtioille luottamuksellisesti ja, jos hän katsoo sen henkilöiden suojelemisen, todisteiden tuhoamisen estämisen tai henkilöiden karkaamisen estämisen vuoksi tarpeelliseksi, rajoittaa valtioille toimitettavien tietojen laajuutta.

2. Valtio voi ilmoittaa tuomioistuimelle kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, että se on tutkimassa tai on tutkinut omien kansalaistensa tai muiden sen toimivaltaan kuuluvien henkilöiden tekemiä rikollisia tekoja, jotka voivat olla 5 artiklassa tarkoitettuja rikoksia ja jotka liittyvät valtioille lähetetyssä ilmoituksessa mainittuihin tietoihin. Syyttäjä jättää näiden henkilöiden tutkinnan kyseisen valtion tehtäväksi, jos tä-

mä sitä pyytää, ellei esitutkintajaosto syyttäjän hakemuksesta päättä sallia tutkintaa.

3. Syyttäjä voi harkita uudelleen päätöstään jättää tutkinta valtion tehtäväksi kuuden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona tutkinta on jätetty valtion tehtäväksi, tai milloin tahansa, kun olosuhteet ovat merkittävästi muuttuneet sen vuoksi, että valtio on haluton tai kykenemätön suorittamaan tutkinnan tehokkaasti.

4. Kyseinen valtio tai syyttäjä voi valittaa esitutkintajaoston päätöksestä valitusjaostoon 82 artiklan mukaisesti. Valitus käsitellään kiireellisenä.

5. Kun syyttäjä on jättänyt tutkinnan valtion tehtäväksi 2 kappaleen mukaisesti, syyttäjä voi pyytää, että kyseinen valtio säännöllisin väliajoin ilmoittaa syyttäjälle tutkinnan edistymisestä ja mahdollisista myöhemmistä syytteistä. Sopimusvaltioiden tulee vastata tällaisiin pyyntöihin ilman aiheetonta viivytystä.

6. Odottaessaan esitutkintajaoston päätöstä tai milloin tahansa, kun syyttäjä on jättänyt tutkinnan valtion tehtäväksi tämän artiklan mukaisesti, syyttäjä voi hakea poikkeuslupaa esitutkintajaostolta suorittaakseen tarpeelliset tutkintaan liittyvät toimenpiteet todisteiden säilyttämiseksi, kun tärkeiden todisteiden saamiseen on ainutlaatuisen tilaisuus tai on olemassa merkittävä vaara, että sellaisia todisteita ei myöhemmin ole saatavilla.

7. Valtio, joka on vastustanut esitutkintajaoston päätöstä tämän artiklan nojalla, voi vastustaa tapauksen käsiteltäväksi ottamista 19 artiklan mukaisesti uusien merkittävien tosiseikkojen tai merkittävän olosuhteiden muutoksen perusteella.

19 artikla

Tuomioistuimen toimivallan tai tapauksen käsiteltäväksi ottamisen vastustaminen

1. Tuomioistuin varmistaa, että se on toimivaltainen käsittelemään tapauksia, jotka on saatettu sen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi omasta aloitteestaan päättää, voidaanko tapaus ottaa käsiteltäväksi 17 artiklan mukaisesti.

2. Tapauksen käsiteltäväksi ottamista 17 artiklassa tarkoitettu perustein tai tuomioistuimen toimivaltaa voi vastustaa:

a) syytetty tai henkilö, josta on annettu pidätysmääräys tai joka on haastettu 58 artiklan nojalla;

b) valtio, joka on toimivaltainen käsittelemään tapausta, sillä perusteella, että tutkinta tai syyttäminen on käynnissä tai on suoritettu tässä valtiossa; tai

c) valtio, jonka hyväksyntä on 12 artiklan mukaisesti toimivallan edellytyksenä.

3. Syyttäjä voi pyytää tuomioistuimelta toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevaa päätöstä. Toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevassa oikeuskäsittelyssä ne tahot, jotka ovat saattaneet tilanteen syyttäjän käsiteltäväksi 13 artiklan mukaisesti, sekä uhrin voivat antaa tuomioistuimelle lausuntonsa.

4. Tämän artiklan 2 kappaleessa tarkoitettu henkilö tai valtio voi vastustaa tapauksen käsiteltäväksi ottamista tai tuomioistuimen toimivaltaa vain kerran. Vastustus esitetään ennen oikeudenkäynnin alkamista tai sen alkessa. Poikkeustapauksissa tuomioistuin voi myöntää luvan vastustuksen esittämiseen useammin kuin kerran tai oikeudenkäynnin alkamisen jälkeen. Tapauksen käsiteltäväksi ottamisen vastustaminen oikeudenkäynnin alkaessa tai myöhemmin tuomioistuimen luvalla voi perustua ainoastaan 17 artiklan 1 kappaleen (c) kohtaan.

5. Tämän artiklan 2 kappaleen (b) tai (c) kohdassa tarkoitettu valtio esittää vastustuksensa mahdollisimman aikaisin.

6. Ennen syytteiden vahvistamista tapauksen käsiteltäväksi ottamisen tai tuomioistuimen toimivallan vastustus saatetaan esituskintajaoston käsiteltäväksi. Syytteiden vahvistamisen jälkeen vastustus saatetaan oikeudenkäyntijaoston käsiteltäväksi. Toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevista päätöksistä voi valittaa valitusjaostoon 82 artiklan mukaisesti.

7. Jos 2 kappaleen (b) tai (c) kohdassa tarkoitettu valtio vastustaa toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista, syyttäjä lykkaa tutkintaa kunnes tuomioistuin tekee päätöksen 17 artiklan mukaisesti.

8. Odottaessaan tuomioistuimen päätöstä, syyttäjä voi hakea tuomioistuimelta lupaa:

a) suorittaakseen 18 artiklan 6 kappaleessa tarkoitetun kaltaiset tarpeelliset tutkintaan liittyvät toimenpiteet;

b) ottaakseen lausunnon tai todistajanlausunnon todistajalta tai päättääkseen todistajien keräämisen ja tarkastelun, joka on aloitettu ennen vastustuksen esittämistä; ja

c) estääkseen yhteistyössä niiden valtioiden kanssa, joita asia koskee, sellaisten henkilöiden pakenemisen, joista syyttäjä on jo pyytänyt pidätysmääräystä 58 artiklan nojalla.

9. Vastustaminen ei vaikuta syyttäjän ennen vastustuksen esittämistä suorittamien toimenpiteiden pätevyyteen tai tuomioistuimen ennen vastustuksen esittämistä antamien määräysten tai pidätysmääräysten pätevyyteen.

10. Jos tuomioistuin on päättänyt 17 artiklan mukaisesti, että tapausta ei voida ottaa käsiteltäväksi, syyttäjä voi esittää pyynnön päätöksen uudelleen käsittelemisestä, kun hän on täysin vakuuttunut siitä, että sellaisia uusia tosiseikkoja on ilmennyt, jotka kumoavat ne perusteet, joilla tuomioistuin on aikaisemmin 17 artiklan mukaisesti päättänyt, että tapausta ei voida ottaa käsiteltäväksi.

11. Jos syyttäjä 17 artiklassa tarkoitettujen seikkojen perusteella jättää tutkinnan valtion tehtäväksi, syyttäjä voi pyytää asianomaiselta valtiolta tietoja kansallisesta oikeudenkäynnistä. Nämä tiedot ovat luottamuksellisia, jos kyseinen valtio sitä pyytää. Jos syyttäjä sen jälkeen päättää jatkaa tutkintaa, hän ilmoittaa tästä sille valtiolle, jonka järjestettäväksi oikeudenkäynti on jätetty.

20 artikla

Ne bis in idem

1. Ellei tässä perussäännössä toisin määrätä, ketään ei saa tutkia tuomioistuimessa uudelleen toiminnasta, johon syyte on perustunut, ja josta tuomioistuin on tuominnut kyseisen henkilön tai jonka osalta tuomioistuin on vapauttanut hänet.

2. Toinen tuomioistuin ei saa tutkia ketään sellaisesta 5 artiklassa tarkoitetusta rikokses-

ta, josta tuomioistuin on jo tuominnut kyseisen henkilön tai vapauttanut hänet.

3. Ketään, joka on jo ollut toisen tuomioistuimen tutkittavana 6, 7 tai 8 artiklassa tarkoitetusta toiminnasta, ei tutkita tuomioistuimessa samasta toiminnasta, paitsi jos oikeudenkäynti kyseisessä toisessa tuomioistuimessa:

a) oli tarkoitettu suojelemaan kyseistä henkilöä rikosoikeudelliselta vastuulta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen; tai

b) ei ollut muutoin riippumaton tai puolueeton kansainvälisen oikeuden oikeudenmukaista menettelyä koskevien sääntöjen mukaisesti eikä oikeudenkäyntimenettely olosuhteet huomioon ottaen vastannut tarkoitusta saattaa kyseinen henkilö oikeuden eteen.

21 artikla

Sovellettava oikeus

1. Tuomioistuin soveltaa:

a) ensisijaisesti tätä perussääntöä, rikosten määritelmien tulkintaohjeita ja sen oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskevia sääntöjä;

b) toissijaisesti tarvittaessa asiaan sovellettavia sopimuksia ja kansainvälisen oikeuden periaatteita ja sääntöjä, mukaan luettuna aseellisia selkkauksia koskevat kansainvälisen oikeuden periaatteet;

c) ellei edellä mainittuja voida soveltaa, tuomioistuin soveltaa yleisiä oikeusperiaatteita, jotka se johtaa maailman oikeusjärjestelmien valtiosisäisestä oikeudesta, mukaan luettuna tarvittaessa sen valtion valtiosisäinen oikeus, joka tavallisesti olisi toimivaltainen rikoksen suhteen, edellyttäen, että nämä oikeusperiaatteet eivät ole ristiriidassa tämän perussäännön ja kansainvälisen oikeuden kanssa tai kansainvälisesti tunnustettujen sääntöjen ja vaatimusten vastaisia.

2. Tuomioistuin voi soveltaa oikeusperiaatteita ja oikeussääntöjä sen aikaisemmissa päätöksissä olevien tulkintojen mukaisesti.

3. Tämän artiklan mukaisen oikeuden soveltamisen ja tulkinnan tulee olla yhdenmukaista kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeuksien kanssa eikä soveltamisessa ja tul-

kinnassa saa olla sellaisia eroavaisuuksia, jotka perustuvat esimerkiksi sukupuoleen, niin kuin tämä käsite on määritelty 7 artiklan 3 kappaleessa, ikään, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan.

3 OSA

YLEISET RIKOSOIKEUDELLISET PERIAATTEET

22 artikla

Nullum crimen sine lege

1. Kukaan henkilö ei ole tämän perussäännön nojalla rikosoikeudellisessa vastuussa, ellei toiminta ollut teon hetkellä tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos.

2. Rikostunnusmerkistöä tulee tulkita täsmällisesti, eikä sitä saa laajentaa analogiapäätelmien avulla. Epäselvässä tapauksessa rikostunnusmerkistöä tulee tulkita tutkinnan, syytteen tai tuomion kohteena olevan henkilön eduksi.

3. Tämä artikla ei estä katsomasta toimintaa rikokseksi kansainvälisen oikeuden nojalla tästä perussäännöstä riippumatta.

23 artikla

Nulla poena sine lege

Tuomioistuimen tuomitsemalle henkilölle voidaan määrätä rangaistus ainoastaan tämän perussäännön mukaisesti.

24 artikla

Taannehtivuuden kielto ratione personae

1. Kukaan ei ole tämän perussäännön nojalla rikosoikeudellisessa vastuussa perussäännön voimaantuloa edeltävästä toiminnastaan.

2. Mikäli tiettyyn tapaukseen sovellettava oikeus muuttuu ennen lopullisen tuomion antamista, sovelletaan oikeutta, joka on edulli-

sempi sen henkilön kannalta, johon tutkinta, syyte tai tuomio kohdistuu.

25 artikla

Henkilökohtainen rikosoikeudellinen vastuu

1. Tuomioistuimen toimivalta ulottuu luonnollisiin henkilöihin tämän perussäännön mukaisesti.

2. Henkilö, joka tekee tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen, on siitä henkilökohtaisesti vastuussa ja hänelle voidaan määrätä rangaistus tämän perussäännön mukaisesti.

3. Tämän perussäännön mukaisesti henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta ja hänelle voidaan määrätä siitä rangaistus, jos kyseinen henkilö:

a) tekee rikoksen yksin tai yhdessä toisen kanssa tai toisen henkilön välityksellä riippumatta siitä, onko toinen henkilö rikosoikeudellisessa vastuussa;

b) käskää, kehottaa tai suostuttelee tekemään sellaisen rikoksen, ja rikos tosiasiaa täytetään tai sitä yritetään;

c) rikoksen täytäntöönpanon helpottamiseksi auttaa tai avustaa sellaisen rikoksen tekemisessä tai rikoksen yrityksessä, mukaan luettuna keinojen tarjoaminen rikoksen tekemiseen;

d) jollakin muulla tavalla myötävaikuttaa sellaisen rikoksen täyttymiseen tai sen yritykseen, sellaisen henkilöryhmän toimesta, joka toimii yhteisen päämäärän hyväksi. Tällaisen myötävaikuttamisen tulee olla tahallista ja:

i) sen tarkoituksena tulee olla joko ryhmän rikollisen toiminnan tai rikollisen päämäärän edistäminen, kun sellaiseen toimintaan tai päämäärään liittyy tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos; tai

ii) myötävaikuttajan tulee olla tietoinen ryhmän aikomuksesta tehdä rikos;

e) joukkotuhonnan osalta yllyttää välittömästi ja julkisesti muita joukkotuhontaan;

f) yrittää tehdä rikoksen ryhtymällä toimenpiteisiin, jotka olennaisella tavalla aloittavat sen täytäntöönpanon, mutta rikos jää täyttymättä henkilön tarkoituksiperistä riippu-

mattomien olosuhteiden vuoksi. Sellaiselle henkilölle, joka luopuu rikoksen yrityksestä tai muutoin estää rikoksen täyttymisen, ei määrätä rangaistusta rikoksen yrityksestä tämän perussäännön nojalla, jos kyseinen henkilö täysin ja vapaaehtoisesti on luopunut rikollisesta päämäärästä.

4. Tämän perussäännön henkilökohtaista rikosoikeudellista vastuuta koskevat määräykset eivät vaikuta vastuuseen, joka valtioilla on kansainvälisen oikeuden nojalla.

26 artikla

Alle 18-vuotiaiden henkilöiden rajaaminen toimivallan ulkopuolelle

Tuomioistuimen toimivalta ei ulotu sellaisiin henkilöihin, jotka olivat alle 18-vuotiaita ajankohtana, jona rikoksen väitetään tapahtuneen.

27 artikla

Virallisen aseman merkityksettömyys

1. Tätä perussääntöä sovelletaan samalla tavalla kaikkiin henkilöihin heidän virallisesta asemastaan riippumatta. Erityisesti, virallinen asema valtion tai hallituksen päämiehenä, hallituksen tai parlamentin jäsenenä, valittuna edustajana tai valtion virkamiehenä ei missään tapauksessa vapauta henkilöä tämän perussäännön mukaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta, eikä se sellaisenaan ole peruste rangaistuksen lieventämiselle.

2. Valtionsisäisen tai kansainvälisen oikeuden koskemattomuutta koskevat tai erityiset oikeudenkäyntiä koskevat säännöt, jotka voivat liittyä henkilön viralliseen asemaan, eivät estä tuomioistuinta käyttämästä toimivaltaan sellaisen henkilön suhteen.

28 artikla

Päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu

Sen lisäksi, mitä muualla tässä perussäännössä määrätään rikosoikeudellisen vastuun perusteista, tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen:

a) Sotilaspäällikkö tai tosiasiasa sotilaspäällikkönä toimiva henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin tosiasiallisesti hänen komennossaan ja valvonnassaan tai määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat joukot ovat syyllistyneet sen seurauksena, että tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ei ole asianmukaisesti valvonut joukkojen toimintaa, jos:

i) tämä sotilaspäällikkö tai henkilö joko tiesi tai sen hetken olosuhteet huomioon ottaen hänen olisi pitänyt tietää, että joukot olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseiset rikokset; eikä

ii) tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täyttymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten.

b) Muiden kuin (a) kohdan mukaisten esimiehen ja alaisten välisten suhteiden osalta esimies on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin hänen tosiasiallisessa määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat alaiset ovat syyllistyneet sen seurauksena, että hän ei ole valvonut alaisensa toimintaa asianmukaisesti, jos:

i) esimies joko tiesi tai tietoisesti ei kiinnittänyt huomiota tietoihin, jotka selvästi osoittivat, että hänen alaisensa olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia;

ii) kyseiset rikokset liittyivät toimintaan, joka kuului esimiehen tosiasialliseen vastuuseen ja valvontaan; eikä

iii) esimies ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täyttymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten.

29 artikla

Vanhentumisajojen soveltamattomuus

Vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia.

30 artikla

Syyksiluettavuus

1. Jollei erikseen ole toisin määrätty, henkilö on rikosoikeudellisessa vastuussa ja hänet voidaan tuomita rangaistukseen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta ainostaan, jos rikoksen tunnusmerkistö on toteutettu tahallaan ja tietoisesti.

2. Artiklaa sovellettaessa tarkoitetaan henkilön toimivan tahallaan:

a) suhteessa toimintaan, kun hänen tarkoituksenaan on toimia kyseisellä tavalla;

b) suhteessa seuraukseen, kun hänen tarkoituksenaan on aiheuttaa tuo seuraus tai hän on selvillä siitä, että toiminta tavallisesti aiheuttaa tuon seurauksen.

3. Artiklaa sovellettaessa tarkoitetaan "tietoisuudella" sitä, että henkilö on selvillä olosuhteen vallitsemisesta tai siitä, että toiminta tavallisesti aiheuttaa kyseisen seurauksen. Ilmaisulle "tietää" ja "tietoisena" annetaan merkitys vastaavalla tavalla.

31 artikla

Rikosoikeudelliset vastuuvapausperusteet

1. Sen lisäksi, mitä muualla tässä perussäännössä määrätään rikosoikeudellisista vastuuvapausperusteista, henkilö ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, jos kyseisen henkilön toiminnan aikaan:

a) hänellä oli mielisairaus tai mielenterveyden häiriö, joka poistaa hänen kykynsä arvioida toimintansa oikeudenvastaisuutta tai luonnetta tai hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään siten, että se vastaa lain vaatimuksia;

b) hän oli sellaisessa päihtymystilassa, joka poistaa hänen kykynsä arvioida toimintansa oikeudenvastaisuutta tai luonnetta tai hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään siten, että se vastaa lain vaatimuksia, ellei tämä henkilö ole itse aiheuttanut päihtymystään sellaisissa olosuhteissa, että hän joko oli tietoinen vaarasta tai jätti kiinnittämättä huomiota siihen vaaraan, että hän päihtymyksen seurauksena luultavasti ryhtyisi toimintaan, joka on tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos;

c) hän toimi kohtuuden rajoissa puolustaakseen itseään tai toista henkilöä taikka sotarikosten osalta hänen itsensä tai toisen eloonjäämisen taikka sotilaallisen tehtävän suorittamisen kannalta olennaista omaisuutta, välittömästi uhkaavaa ja oikeudetonta voimankäyttöä vastaan tavalla, joka oli järkevissä suhteissa itselle tai toiselle tai suojeltavalle omaisuudelle koituvaan vaaraan nähden. Se, että kyseinen henkilö osallistui asevoimien puolustustoimintaan, ei sinänsä ole peruste rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttamiselle tämän kohdan nojalla;

d) toiminta, jonka väitetään olevan tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos, on tehty pakkotilassa, kun itseä tai toista on uhannut välitön kuolema taikka jatkuva tai välitön vaikea ruumiinvamma ja kun tuo toiminta oli tarpeen ja perusteltua uhkan välttämiseksi, edellyttäen, että hän ei tarkoittanut aiheuttaa suurempaa vahinkoa kuin se vahinko, jonka hän yritti välttää. Tällainen uhka voi olla joko:

- i) toisten henkilöiden aiheuttama; tai
 - ii) se voi johtua muista kyseisestä henkilöstä riippumattomista olosuhteista.
2. Tuomioistuin päättää tässä perussäännössä mainittujen rikosoikeudellisten vastuuvapausperusteiden soveltamisesta sen käsiteltävänä olevaan tapaukseen.
3. Oikeudenkäynnissä tuomioistuin voi harkita muuta kuin 1 kappaleessa tarkoitettua rikosoikeudellista vastuuvapausperustetta, kun tällainen peruste johdetaan 21 artiklan mukaisesta sovellettavasta oikeudesta. Tällaisen perusteen harkitsemiseen liittyvistä menettelytavoista määrätään oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskevissa säännöissä.

32 artikla

Tosiasiaerehdys ja oikeuserehdys

1. Tosiasiaerehdys on rikosoikeudellinen vastuuvapausperuste vain, jos se poistaa rikoksen edellyttämän syyksiluettavuuden.

2. Oikeuserehdys, joka koskee sitä, onko tietyn tyyppinen toiminta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos, ei ole rikosoikeudellinen vastuuvapausperuste. Oikeuserehdys voi kuitenkin olla rikosoikeudellinen vastuuvapausperuste, jos se poistaa kyseisen rikoksen edellyttämän syyksiluettavuuden tai se voi olla vastuuvapausperuste sen mukaan, mitä 33 artiklassa määrätään.

33 artikla

Esimiehen määräykset ja lain määräykset

1. Se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesimiehen määräyksestä, ei vapauta kyseistä henkilöä rikosoikeudellisesta vastuusta, paitsi jos:

- a) hänellä oli oikeudellinen velvoite totella kyseisen hallituksen tai esimiehen määräyksiä;
- b) hän ei tiennyt, että määräys oli oikeudenvastainen; ja
- c) määräys ei ollut ilmeisen oikeudenvastainen.

2. Tätä artiklaa tulkitaan siten, että joukkotuhonnan tai ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikosten täytäntöönpanoa koskevat määräykset ovat ilmeisen oikeudenvastaisia.